

sociale, politice, lupta pe care o duce sub conducerea partidului p. constituirea unei societăți noi.

Dintru început, revista *Viața Românească* a reușit să strângă în i, • ei cele mai de seamă personalități ale vieții literare, științifice și socia*^ ale timpului. în paginile ei semnează lucrări de deosebită valoare JS profunde semnificații, precum și opere literare importante pentru l>V ratura română de totdeauna, G. Ibrăileanu, Constantin Stere, Mihaij <JL doveanu, I. L. Caragiale, Grigore Antipa, Iorgu Iordan, George To^P ceanu, G. Călinescu, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Octavian Gof Lucian Blaga, Gala Galaction, Mihai Ralea, Demostene Botez, T^" Arghezi, Al. Philippide, Hortensia Papadat-Bengescu, Zaharia Sta<. Miron Radu Paraschivescu. După Eliberare, alături de colaborarea vecși lor nume strălucite ale literaturii noastre, au semnat în paginile reviste scriitori care se afirmaseră încă în deceniile anterioare, precum și cei \$. generația care începea să se (afirme, până la cei mai tineri, de ultimă Se poate spune că majoritatea celor imai importante opere ale liberat^ noastre contemporane, romane, nuvele, mari cicluri de versuri, posj^ piese de teatru au apărut mai întâi în paginile *Vieții Românești*.

Revista *Viața Românească* a contribuit de asemenea la dezvoltat criticii literare și a istoriei literare, prin luarea în discuție a celor igg» importante probleme ale dezvoltării literaturii noastre noi, și și-a cucerit* merite deosebite în ampla acțiune de interpretare pe baze marxiste j numeroase probleme ale moștenirii literare.

Putem afirma că, dacă în trecut revista *Viața Românească* â repre. zentat un factor de primă însemnătate în dezvoltarea literaturii noastre, ea rămîne și în prezent una dintre cele mai importante publicații de Uniunii Scriitorilor.

Acum, când toate organizațiile și organisme culturale, științifice ț ideologice din țara noastră pregătesc prin largi dezbateri Congres»! educației politice și al culturii socialiste, conducerea Uniunii Scriitorilor urează noi succese revistei *Viața Românească*, felicitînd colectivul ei redacțional. Totodată ține să-și exprime încrederea că acesta va reuși sășl îndeplinească și în viitor cu exigență și în mod competent răspunderile cart decurg pentru el din rolul de prestigiu al revistei în contextul vieții noastre literare, sporindu-și eforturile pentru a reflecta cît mai cuprinzător dezvoltarea culturii românești, a conștiinței politice, contribuind astfel la realizarea înaltelor obiective trasate de partid pe calea construirii societății socialiste multilateral dezvoltate.

VIRGIL TEODORESCU
Președintele Uniunii Scriitorilor
din R. S. România

Viata Românească împlinește șapte decenii de existență aproape neîntreruptă. Seria nouă a revistei, lansată în iunie 1948, în condiții cu totul altele decât cele ale începutului de secol, înțelegea să preia de la vechea *Viață Românească* nu numai un nume de prestigioasă rezonanță în câmpul literelor ci și, așa cum se afirma în „Cuvîntul înainte”, o poziție militantă”. Desigur, nu era momentul cel mai prielnic pentru o evaluare «științifică a acelei poziții militante, a acțiunii de profunzime exercitate de publicația întemeiată de G. Ibrăileanu și C. Stere asupra conștiinței românești, mai ales la începuturile ei, și aprecierea de atunci a poporanismului ne apare sumară și, în multe privințe, nedreaptă. Conceptul dominant în mai toate încercările de istorie a literaturii și a mișcării de idei era acela de reconsiderare, înțelegea ca izolare mecanică a citorva elemente convenabile, puțind fi asimilate obiectivelor tactice ale zilei și condamnarea sau ignorarea restului, chiar dacă acel rest reprezenta, să zicem, o parte însemnată a literaturii din secolul douăzeci. Ulterior lucrurile au intrat pe un făgaș mai rodnic și chiar noua *Viață Românească* a inițiat sau stimulat acțiuni de răsunset vizînd valorificarea ou adevărat științifică a literaturii trecutului, negarea unei rupturi artificiale între istorie și contemporaneitate. Din acest program, urmărit metodic și cu rezultate din ce în ce mai evidente, paralel cu promovarea creației de actualitate, inspirată din realitățile României socialiste, nu putea lipsi capitolul „poporanism” și „Viața Românească”. E o direcție în care s-au adus contribuții ample, uneori decisive, preocupările pentru asumarea propriei istorii sporind firesc prin revenirea lui Mihai Ralea și apoi a lui Demostene Botez la conducerea revistei. Evocări și studii! u evidentiat locul important al vechii *Vieți Românești* în mișcarea intelectuală de la noi, atit în faza „poporanistă”, oit și mai tîrzrfu, între cele două războaie. Clarificări și precizări de care tse va ține seama aduc și mărturiile (pe care le publicăm începînd cu acest număr) colaboratorilor și prietenilor ei din anii premergători celui de al doilea război mondial, cînd *Viața Românească*, revistă a democrației și raționalismului, a devenit o adevărată tribună de luptă antifascistă, pentru iapărarea gîndirii libere de amenințarea forțelor dictaturii și ale întunericului. Minai Ralea afirma cu deplină îndreptățire la relansarea revistei după Eliberare : „Tot ce

triumfă acum face parte din crezurile noastre. Ca și altădată, ne alăturăm luptei duse de toți acei care voiesc omenie, dreptate, libertate". "f

Încît, în perspectiva timpului, rațiunile continuității nu numai linia unei atitudini militante, dar și pe aceea a valorilor cultivate «J impuse de revistă, ne apar azi mai complexe decît puteau părea în l'tj' Mai apucînd colaborarea unor Caragiale, Delavrancea, Vlahuță și Coșb^' *Viața Românească* a promovat proza lui Hogaș și a lui Brătescu-Voi^i și a legat evoluția ei de numele lui Sadoveanu, iar mai tîrziu de ale a] ^, scriitori de primă mărime care aveau să illustreze literatura dintre cele două războaie : Topîrceanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Al. O. * Ionel Teodoreanu, Mihai Ralea, Al. Philippide, pentru a nu cita deci cîteva nume ale perioadei ieșene. E vorba prin urmare tocmai de literat^ majoră a epocii, care a devenit de mult un bun însușit ide generații noi* Cît privește opera lui Ibrăileanu și direcția critică imprimată de el* acestea continuă să fie studiate cu fervoarea și interesul acordat feno. menelor vii, și la numele lui se apelează adesea în eforturile de defnire a criticii contemporane. Pînă și franchețea cu care mentorul *Vieții* ft;. *mânești* constata la un moment dat depășirea .stării ce formase „conți- nutul sentimental și moral" al poporanismului o simțim azi ca o trăsă- tură apropiată și exemplară, dezvăluind probitatea recunoașterii realității istorice, tîria de a renunța la un concept perimat, chiar dacă de el erau legate nu numai o doctrină, ci generozitatea și elanurile tinereții.

E vorba deci de o moștenire prestigioasă de creație și atitudine care trebuie să constituie unul din temeiurile lucrării actuale a revistei. •• Cultura națională e o însumare și continuitate de valori și nimic nu se t]f* poate construi durabil decît pe un teren solid. Opțiunile pentru literatura *' inspirată din cea mai fierbinte actualitate au fost clar exprimate, iar colecția revistei din (ultimii ani și de mai înainte stă mărturie de profunzimea și decizia angajării pe liniile majore ale creației contemporane. Această angajare capătă sensuri mai bogate, în special acum cînd viața literară e dominată de dezbaterile în pregătirea Congresului educației ' politice și al culturii socialiste, dezbateri avînd ca obiect contribuția literaturii la exprimarea mai deplină și la cunoașterea de sine a societății românești, sporirea capacității ei de educare morală și patriotică, clarificarea unor concepte ale criticii și creșterea autorității și audienței ei, rezolvarea unor probleme practice menite să înlesnească accesul larg al cititorilor la creația de valoare etc. Și a continua azi tradiția revistei care își propunea în urmă cu șapte decenii „munca pe cîmpul culturii naționale" înseamnă tocmai angajarea responsabilă în întreg ansamblul de preocupări vizînd dezvoltarea literaturii, ridicarea pe o treaptă mai înalta , a culturii naționale.

IOANICHIE OLTEANU

ÎNTERPRETÎND REALITĂȚILE NAȚIONALE

Longevitatea celor mai multe publicații literare presupune metamorfoze, în ce program e doar un punct de plecare pasibil de remanieri. Reprezintă *Viața omânească* din cea de a doua serie ieșană (1920—1933) o excepție? Dacă nu, unde e văzută ideea de continuitate cu seria antebelică? Frapant rămîne efortul pentru o creație națională *organică*, în spirit *specific*. Fiindcă după război deschiderea spre forme noi ești teren, pentru gruparea de la Iași riscul era de a nara anacronică. Asociindu-și o echipă de tineri inteligenți, la curent cu dialogurile europene, G. Ibrăileanu, consecvent (în linii mari) vechilor lui principii estetice, cultivă totuși o anumită suplețe. Din propria practică anterioară, dialecticianul de fostă orientare socialistă reține obișnuința de a opune tendințele subiective realitățile de fapt. Altfel spus, criticul raportează *literatura momentului* la realitățile anterioare pentru a formula puncte de vedere cu valoare obiectivă. Un termen ca *nou*, relativ în sine, nu e o „noțiune cronologică”, astfel că. Macedonski, contemporan cu Eminescu, e „nou”, pe cînd Goga și Topîrceanu îi apar ca „vechi”. La Mihai Ralea, principalul colaborator al lui Ibrăileanu, termenul de *rațiune* revine sistematic; la rîndul lor D.I. Suchianu, Al. A. I. Philippide, din cînd în cînd Tudor Vianu, se pronunță împotriva exceselor modernizante. Fiind dovedit că „orice literatură se învechește” („mai repede literatura socială, mai încet literatura psihologică”), Ibrăileanu consideră că războiul — care „a schimbat sau este pe cale să schimbe totul” — va face ca literatura noii epoci să fie „reprezentată prin alți scriitori”. Drept consecință, literatura „tradiționalistă” (= conservatoare) practică de sămănătoristi va dispărea; odată cu ea, „țărănul—trecut, țărănul—tradiție, țărănul—speranță a reacționarismului” vor deveni, inevitabil, relicve *istorice* (*Înainte și după război*, în *Viața rom.*, 1920, nr. 1). Memoriile cu N. Iorga, directe sau aluzive, anunță viitoarele polemici cu *Gîndirea*. Ce publică în primii ani *Viața românească*? De remarcat abundența *amintirilor*, literatură caracteristică momentelor de tranziție. Firește, nu de la amintirile lui Slavici despre Eminescu, nici de la acelea ale lui Radu Rosetti, Artur Gorovei și Axinte Frunză, ori de la un roman în colaborare de Luca I. Caragiale și Ioan Gherea (*Nevinovățiile viclene*), de la versurile Sabinei Georgescu și ale Olgăi Vrabie ori de la teatrul lui Felix Aderca și A. I. Zissu se aștepta reverențialul decisiv. Pe de altă parte, momentul *Ion*, salutat de Tudor Vianu și Octav Botez, nu exclude interesul pentru tendințele noi europene, fapt ce explică pagini despre Preud și Spengler, despre cubism, expresionism ori despre „unanimitatea” lui Jules Romains.

Un comentariu despre futurism (1921, nr. 1) se încheie cu aceste cuvinte: „...Noi avem mai ales datoria de a intensifica puțină contribuție românească la cultura universală (...) Mai mult decît orice, cuvîntul de ordine al generației noastre este acela de noutate”... în cubism, Tudor Vianu vede o realitate ce merită discuție. „A-l nega nu înseamnă a-l suprima. A-l disprețui nu înseamnă a-l întrece. Pentru că există, trebuie să răspundă și unei necesități”... (*Note asupra cubismului*, în *Viața rom.*, 1922, nr. 10). Paralel eu eseuri despre Baudelaire, Maupassant, Ibsen, Romain Rolland și alții, să se observe numeroasele referiri la Proust (dato-

rate lui Minai Ralea, Paul Zarifopol și ceilalți) și în special la Paul Valery, din urmă neagreat de Tudor Vianu. Celor ce se arată surprinși că la Viate¹⁹²¹ mânească se publică articole despre Proust și Valery, Minai Ralea le ripostează ironic. Nici vorbă, Ibrăileanu nu poate fi acuzat de exclusivism. Alături de 3 colcele sale „feministe” și în vecinătatea unui studiu precum *Caracterul specific național în literatura română* (1922), se poate citi o *Crudă diatribă împotriva | meilor nesuferite* — de aiurea... de Dinu Lance (Dragos Protopopescu) : „...ieirJf cu sini absenți / Și cu picioare extraordinare, / Cu dinții mari și ochii mici / Cu vorba de popiei / Rostogolite-n coridoare ; / Pasionate după adevăr, / \. fără păr, / Cu spaimă înăscută de năluci / — Și cu peruci ! (...) Femeile-acestea». I respirat / Un aer ca și-al nostru de curat...” Stilul caricatural-pamfietar conW? tează cu paginile elogioase despre Hortensia Papadat-Bengescu, Otilia Cazim; Lucia Mantu, Henriette-Yvonne Stahl.*

Nu în latura în care reia problematica din *Spiritul critic în cultura românească*, e citabilă sinteza lui Ibrăileanu *Caracterul specific național în literatură română*. Tezelor antebelice li se adaugă observații despre situația de ultimă oră argumentele criticului atrăgând susținători din generația tină. „Sufletul unu popor, precizează el, înseamnă mai ale sentimentele, ideile, concepțiile sale...”, j, ce fel de creații se manifestă mai revelator acest suflet? In poezie sau în proză? Iată întrebarea. „Dacă poezia, cînd e foarte națională, e expresia sufletului unu popor, — proza, cînd e talentată, e și expresia sufletului unu popor, și oglinda vieții acestui popor. E, încă o dată, mai bogată în realități naționale subiective și obiective”. Deținînd un fond de specificitate superior poeziei, în proza realitățile și reacțiile naționale definitorii apar „ca într-o sinteză, chiar și % opera unu singur scriitor”. Exemplu tipic : Sadoveanu. în raport cu poezia „veche” cea nouă e „mult mai lipsită de caracter național, pentru că, mai întii, în buni parte, e mai mult o poezie de senzații, iar senzații cu caracter specific național e greu de imaginat”. Senzația nu implică reflexul actual „al vreunui element psihic de proveniență socială”. Din alt unghi de vedere, fiind mai degrabă o „poezie orășenească”, deschisă influențelor străine, poezia „nouă” se apropie mai evident de „literatura general europeană” decît de „literatura lui Eminescu și Creangă...” Imitația în artă nu poate fi decît imitație, atrăgînd după sine epigonismul, de unde concluzia că scriitorii „cei mai talentați ar coincide, de cîte mai multe ori, cu cei mai naționali” (*Viața rom.*, 1922, nr. 11). Atît teoreticienii poeziei nouă, care tind spre universalizare, angajîndu-se în experiențe estetice „stranii, curioase, chiar morbide”, cît și cei ce confundă specificul național cu ideea de rasă, comit grave erori. Psihologia națională e determinată de o multitudine de condiții. Ibrăileanu se explică : „Toate popoarele sînt un amestec de rase ; însușirile acestor rase s-au combinat (dînd compuși chimici, în parte interferîndu-sc) într-un tot care ar fi psihologia unu popor ; pentru că acest amestec de rase (poporul) trăiește zi de zi, își face mereu mai departe psihologia lui specială” (*Viața rom.*, 1923, nr. 2).

Mai substanțial decît studiul despre *Evoluția literară și structura socială e un altul, din același an (1925), Influențe străine și realități naționale*, în care pasiunea și verva se aliază logicii. În posesia unei lungi experiențe, la aproape cincizeci și cinci de ani, criticul polemizează fără s-o spună, printre alții, cu E. Lovinescu. care tocmai publicase *Istoria civilizației române moderne*. Potrivit „legii simulării-stimulării”, formulată de Lovinescu, imitația sau „importația” în materie de cultură ar favoriza o mișcare de la formă spre fond, ducînd treptat spre sincronizare cu realitățile contemporane europene. Mai exact: cu fenomenul modern. încercarea de a face la noi „anatolfrancism și proustianism” e „zadarnică”, ripostează Ibrăileanu, de vreme ce „condițiile lui France, Proust și Baudelaire ne sînt absente, ca și cele ale lui Homer și Dante”. Spleem.il lui Baudelaire a fost condiționat de un cadru parizian specific ; transplantat, devenit produs exotic, artificial, la noi baudelahir'canismul, „urbanismul exagerat, maladivitatea, amorul pervers” revelă atitudini „afectate, maimuțărîte...” Trebuie să rămînem, oare, la nivelul provinciei noastre, fiindcă aceasta n-a fost încă epuizată ca literatură? Nu, dar ea nu poate fi omisă. Ca și „pseudobaudelaireanismul”, „țărănismul literar” dinainte de război e o formă de snobism. „Pseudobaudelaireanismul nostru este același snobism (foarte «specific» societăților orientale înapoiate) care face pe cucoana Zinca din Tătărași să-și înobileze odaia de culcare (unde și ni-nîncă) cu un pat de bronz, pe care-l vezi din stradă, mai jos de nivelul trotuarului, — e aceeași dorință de declasare ascendentă care formează tema comediei

mcălia ambițioasă a lui A. Russo pînă la *Noaptea J* române de zitei Țircădău de a vorbi «frânzuzește»... Caragiale, — ca Votca de Henriette-Yvonne Stahl lui Sadoveanu s... titul snobism „fărănist” ? Repudierea orie Oisro". Citarea poporului" la modul exclusivist, iată țărani străine" Și »' țîrgoveți" care „parodiază, cai-icaturizează”, realit literatura unui „...odiu și caricaturizau literatura „întocmai ” pronunțase pentru un stil național, reducînd ni E. vj...tia dată de Ibrăileanu „specificului” național” ca expr< estetic... stilului național (afirmă criticul modernist) este ^ " H M "mereu evoluabil, spre care se îndreaptă orice artă re «« material sufletesc etnic, fără a-și preciza prin aceasta și gr fatal in n ^ ^ există un raport de reversibilitate între estetic estetica-...j... principiu de valorificare estetică este, k"nnă^de reacțiune împotriva sincronismului" (*Istoria civilizați*

derne. fl, J^J^j...j. într-o *miscellanea* din *Viața românească* (1921

••tnrii mari sînt specific naționali, — aceasta e o axiomă...” în n icnim; j... influențelor străine de realitățile naționale d Vestea • Scriitorii noștri n-au transplatat literatură străină (fLnsibil și inconceptibil),’ ci ,numai s-au inspirat de la ea, au luat ml mai servil, alții mai fber (...) Antidotul imitației servile a ; familiarizarea scriitorului cu literatura populară națională și de c- * scriitorului — de clasa socială din care făcea el parte...” Relații itiri sînt inevitabile și necesare, dar utilitatea contactelor (concej învățător la ucenic”) 'depinde de „fermenții care înviează”, aceși nu puncte de vedere „asupra lumii” (*Influențe străine și realită Viața rom.*, 1925, nr. 2). Influențe, — da, dar nu în spirit aberant, i iul Ibrăileanu. Chiar reluarea unor formule interesante în princip circumspecție : „Dacă imitarea ar produce lucruri autentice, viabile, /ipoteza e absurdă, căci e bazată pe o contradicție între termeni, /autentic), încă critica ar trebui s-o combată și să susțină original pentru că or fi admirabili Anatole France și Proust (și sîntem admirăm superlativ și să-i declarăm incomparabili), dar e mai util j estetică să avem pe lingă un France sau un Proust, nu încă un Fran ci un Creangă și un Sadoveanu, și chiar mai mici, numai să fie (in literatura lumii. *Hanu-Ancuței* nu ni-l poate da altcineva de aiur< să nu existe. Luceferii *plini de voie și har* ai domnului Argezei ne flerului atît de românești, văzute și simțite în veacuri de pe un pi păstorii evlavioși, care au lăsat în urmașul lor «sariceie pline de c fi păcat să nu existe și *acest cer* în literatura universală” (*Modă in Viața rom.* 1928, nr. 1).

Vocea lui Mihai Ralea, din ce în ce mai auzită, se adapt polemic. întors de la studii din Franța, el contribuie cu arguiro psihologice și estetice la eșafodajul critic al revistei. Consensul < total. Cînd H. Sanielevici proclamă pe Panait Istrati drept „cel m pe care l-a avut România pînă acum”, Ralea (care nu-i neagă taler dacă acesta e „un prozator român”. Intrînd în discuție „programul V trebuia reactualizată atitudinea acesteia în problema specificului. , de artă plastică, pictură ori sculptură, se poate zice perfect că e r< dacă a fost executată în străinătate. Dar literatura nu e oare a acele limbă a fost scrisă ? J. Conrad e polonez și totuși e consacrat ser asemeni Chamisso în Germania etc. Cînd va trebui să se pronunțe ; va indica d. Sanielevici pe contesa de Noailles ca pe cel mai bu Dacă ar fi vorba de făcut o antologie de prozatori români, l-ar j Istrati ? Și dacă l-ar pune, cum l-ar prezenta publicului, în franțuzi N-am auzit pînă acum ca o literatură națională să se laude și cu tr Șeest criteriu, Tolstoi poate fi scriitor francez și Shakespeare italian *levvci despre Panait Istrati și literatura română*, în *Viața rom.*, 1924, «J așa-zisul „turn de fildeș” e o mistificare puerilă ; orice creație di o latură individuală și alta socială” într-o „relație dialectică” slrî TM " * socială, iar prin *origine* este deja socială, fiindcă educa poate fi decît aceea a mediului în care trăiește” (*Specific și frumos*,

1925, nr. 9). Imposibil ca aria să se transforme într-un principiu în sine ireductibil. Legată prin nenumărate fire de grupările sociale, de o „spete” „în speță de o viațiune, fiindcă acestea sînt societățile firești în care trăim”, ținată de istorie, activitatea creatoare se constituie, dincolo de stilurile indivi- r într-un „stil mai general, stilul epocii și stilul național”. Se înțelege însă de i. • * că nu e „deajuns să fii puternic național pentru ca să produci artă”. Talent!!” indispensabil iar cînd acestuia i se adaugă specificul național „nu facem decît - j completăm definiția talentului”. Relația *etnic-estetic* stă, la Mihai Ralea, i. l\ conceptului de stil, însă cu alte nuanțe decît la *Gîndirea*, cu care, de altfel, deii începutul anului 1926 polemizează violent. *f

Sînt vizați, totodată, „estetomanii”, partizani ai unui „frumos autonom (& de orice amesteci impur”, între „puriștii” care văd în relația etnic-estetic „o r.f.” labilă confuziune” fiind și E. Lovinescu, adversar al grupării ieșene. „Exist! strînsă legătură, repetă Mihai Ralea, între calitatea artei și gradul de specif* național pe care-l prezintă acesta”. Simmel, Dilthey, Spengler și alți filozofi* culturii sînt citați în sprijinul tezei : „arta nu poate fi separată de compw general al vieții din care face parte” ; ea „e interdependentă de celelalte funcțiuni” „ceea ce îi dă rațiunea de a fi e dictat de specificitatea întregului din care faw” parte”. Cum se reflectă în stil „psihologia etnică” a unui popor, fondul său 4 originalitate. „Scriitorul care n-are decît stilul individual (...acest lucru e imposibil.” aici e vorba de tendința către individual, adică de diminuarea sufletului social, nu poate fi decît un scriitor minor (...). Artistul național are și stilul individul! plus celălalt, social. E deci mai bogat (...). Viața stilurilor «individuale» e scutS pentru că posteritatea rezumă, simplifică, păstrează numai generalul. Stilul național în ceea ce are în același timp special (față de individ) găsește exact acel loc ga! metric între tipic și caracteristic, care constituie arta mare” (*Etnic și estetic %*^ *Viața rom.*, 1925, nr. 2). Concluzia lui Mihai Ralea e categorică : „Trebuie să fii înțelegi odată. Cînd afirmăm că o literatură nu poate fi decît specific național^ nu facem o judecată de valoare, nu cerem sau dorim ceva. Din contra, facem # simplă judecată de realitate, de constatare, care ne duce la concluzia că lucruril! nu se pot întîmpla altfel” (*Sociologie, socialism și caracter specific național, l. V Viața rom.*, 1925, nr. 2). în Sadoveanu, frecvent citat de Ibrăileanu, eseistul vedf, 5 cu prilejul unor fragmente din *Hanu-Ancuței*, „cea mai înaltă conștiință estetică” a momentului” (*Viața rom.*, nr. 2), ilustrînd teoria. 1

D. I. Suchianu exemplifică, la rîndul său, referindu-se la același scriitor. 0 particularitate a sentimentului tragic românesc „e de a fi insolubil”, suspendo . deci pe o anumită treaptă a evoluției lui. „Conflictul se reduce la întîlnirea, k sufletul unuia, a două soarte străine și răzlețe care rămîn și după ce s-au întîlnit. Tragicul nostru nu are deznodămînt, progresiune, culminație ; e uniform ca bana- litatea și nesfîrșit ca dînsa. Durerea soldatului român e o durere pasivă, egali neputincioasă și lungă ; țaran al țării care ani de-a rîndul a fost teatru de bănie pentru armatele altuia, sufletul său, și el, este cîmp de război între două lumi ce n-au comun decît neputința de a se înțelege... Tragicul acesta specific național, tra- * gietri încrucișării de soarte stinghere în inima unuia singur — e tema celor mai multe din nuvelele d-lui Sadoveanu” (*Specificul național în opera d-lui Sadoveanu, în Viața rom.*, 1925, nr. 7).

De la dezbateri de principiu, cu caracter larg (*Psihologie și viață, Psihologie și sociologie*), se trece la realitățile naționale privind *Fenomenul românesc ori * Filozofia culturii cu aplicații românești*. Dacă inițial, Mihai Ralea consideră posibila 1 apropierea de *Gîndirea* în problema specificului național, conflictul cu Nichifor Crainic și în genere cu ideologiei drepte, accentuat după 1926, devine campania Trebuia barată dezlănțuirea „instinctului, a obscurantismului și a barbariei”. Tendințele mistico-feudale ale gîndirismului, conservatorismul anacronic, fanatismul religios și altele ca acestea probează că „între mistică și specificul național e ț enormă incompatibilitate”... Ideea de specific nu trebuie căutată într-un trecut adesea întunecat, nici exclusiv în substratul biologic abisal, ci în trăsăturile de caracter și gîndire ale poporului, realități mobile, evolutive, reprezentînd osințea cu implicații psihologice, etice, sociale. Despre limbajul polemic al lui Mihai Kalea, persiflînd amalgamul de misticism, de metafizică medievală și violență, cineva își poate face o idee chiar dintr-un singur articol. Adversarul e dezarmat cu argumente raționale, reducerea la absurd ducînd, ca în *Rasputinism*, la efecte hilare memo- rabile. Ca replică la chemarea la „aventură” lansată în *Gîndirea* (1928) de «ți tineri, caracterizarea de *resputinism* este ingenios pusă în valoare pentru a „j. „elanul de barbarie și huliganism” ori „nechezatul de literaturism excesiv

în *Crinului alb*. Pe scurt, „rasputinismul”, definit prin reluări concen-
Manifestu „j... acomodarea „pitecantropului” cu spațiul sumbru al cavernelor :
 trice, ... ^ j... viață bestială, de preamărire a plenitudinii de vitalitate, de lubri-
 „Amestecu - ^ ^ ...tjncț primar cu aspirația către religiozitate, mă face să
 citate sen - ^ ^ ... \, ecoul tuturor orgiilor pravoslavnice, la voinica brută
 O.ăginci... rustic și viguros etalon de reproducție care a fost Rasputin.
 siberiana ^ - - - - - , în care devora două curci și un purcel fript, după doi
 D... ^ , vftcă și zece împreunări sexuale, Rasputin cădea în extaz și vedea pe
 liW p e fenomenul obținut prin întâlnirea unei primitivități adînc native
 delir al trupului excitat pînă la paroxism” (*Viața rom.*, 1928, nr. 12). În
 cu condamnarea formulată de Mihai Ralea în acest mod concordă ca atitudine
 ^replicile din publicațiile progresiste și revoluționare din epocă.

... generația lui Mihai Ralea, nu trebuie omis Tudor Vianu. Admirator al
 i • ibrăileanu pe care-l cunoscuse la Iași în 1919, viitorul estetician își exprima
 M- ... de filosofie a culturii (*Spiritul vioi*), înainte de Ralea, acordul cu unele
 iri ideile despre specific ale *Vieții românești*. „Cultura, remarcă el, nu este numai
 La ce o fac contemporanii, dar și ceea ce pol moșteni urmașii. Credem, prin
 rare că tradițiunea nu este un act de supunere față de trecut, o amortire în
 „... și monotonie (...). Ea este o liberă alegere printre lucrurile trecutului. (...)
 vfunca aceasta o vor face analiștii generației. Ei nu vor primi, de pildă, ideea
 națională deciteori ea nu va fi reușit să se exprime într-o formă originală (...)
 Istoria literaturii noastre nu poate să fie, astfel, istoria curentelor generale care
 .. străbătut-o. dar istoria manifestărilor particulare în care aceste curente s-au
 ilustrat”... Sadoveanu, Galaction și alți scriitori îi apar interesați nu atît „prin
 împrejurarea de a fi dat o expresie ideii naționale, afirmării naționale”, cît „prin
 țelul acestei expresiuni”. Sadoveanu „a individualizat această idee într-o viziune a
 temperamentului român”, în felul „excesiv, dionisiac”, în care „își conduce pasiunea
 oînă la limita existenței omenești și pînă la intimitatea naturii.” La Galaction.
 afirmarea națională” e strîns legată de ideea de „cultură autohtonă”, dar „e păcat
 că acest artist n-are un sentiment mai adînc al vieții fundamentale a sufletului
 (și prin urmare un mai adînc sentiment al motivațiunii)”. În esență, Tudor Vianu
 alătură formulei „cugetare activă”, ideea de „cugetare caracteristică”, motivînd că
 specificul culturii înseamnă „unitate în varietate”, „cugetare și caracter” (*Viața
 rom.*, 1921, nr. 2).

Asumîndu-și responsabilități multiple, revista de la Iași acordă în etapa
 1920–1933 un spațiu amplu dezbaterilor de direcție. E o tribună de prestigiu.
 Neîfiind o categorie estetică înghețată, specificul național în literatură nu va urma
 un limbaj-fetiș. „Veșnica tinerețe a eternelor modele este o frază ineptă, ieșită
 din minți strimte și leneșe (...) Cîți oameni (serie Paul Zarifopol) cetesc, obser-
 vîndu-se onest, dialogurile lui Platon, Iliada, pe Tit-Liviu, tragediile lui Racine,
 dramele istorice ale lui Shakspeare, tragediile lui Schiller ?” (*Din registrul ideilor
 gîngășe*, în *Viața rom.*, 1924, nr. 7). Nouă *querelle des anciens et des modernes* ?
 Se preconizează numai o artă în acord cu timpul, „o deplasare în sensul prezen-
 tului”. Mihai Ralea merge în pas cu Zarifopol : „O operă veche de artă nu trăiește
 decît cu condiția să fie *modernizată* veșnic de imaginația lectorului. Și atunci ?
 . Urmează că singur prezentul importă, în artă ca în toate”. Timpul lucrează „în
 sensul complexității creștînd”, punînd „cultul ardorii clasiciste” sub semnul întrebării
 (*Ipocrizia clasicismului*, în *Viața rom.*, 1924, nr. 8).

Notă pozitivă, pledoaria pentru originalitate specifică nu eșuează în exclusi-
 vism, revista fiind deschisă fenomenului cultural mondial. După război. *Viața
 românească* publică *Scrisori din Paris* de la Mihai Ralea, sporadic de la D. D. Roșea,
Scrisori din Germania de la Mihai Ralea și Tudor Vianu, *Scrisori din Londra* tri-
 mise de Dragoș Protopopescu ; la cronicile de artă (muzică, plastică) se vehiculează
 idei privind tendințele curente ; de menționat comentarii docte despre avangarda
 literară și artistică, despre literatura japoneză sau despre literaturi vecine. G. Ibrăi-
 leanu declară franc : „Vai de scriitorul care nu citește marile literaturi !” (*Modă și
 originalitate*, în *Viața rom.*, 1928, nr. 1). Se condamnă *de plano* „netoleranța” și
 «șovinismul”. Revers al acestora, apelul lansat de Romain Rolland, Henri Barbusse
 S' G. Duhamel (sub titlul *Internaționala intelectualilor*) e reprodus în primul
 număr postbelic, și salutat ca un „mare fapt de civilizație”, în cauză fiind apro-
 pierea popoarelor prin cultură. Reamintit la începutul noii serii, principiul liber-
 tății de gîndire („bunul cel mai mare și mai înalt al omului”) își probează efectele

JO

de război în revista r.f r a r l ^ " a t w ! a l o i x .

Dețaliu semnificativ, AI ^{epifaniz}°dernihismul A ^{eloc de} Papaagl " #'
'utia, în Artin ' P h j d i P P i d e r e s n i n ^ o " M r a n c e , f e n o m e n r i p 7 " « h
transWma^re violentă " e c e s u r i . ' ^ S K Z ^ h i z a r e ! d = U o £ ^ 5 >
Terenui fiecării Se e ~] ^ - f i p o a t e « v e a t o c W f i a . d " " R e v o J l f
oricării îmbunătățiri = i t a t M i j l o a c e l e n L / v f " n d o = e n i u l f a n t e i , ? * * ? |

înscriu polemicii" cl **7rL** -? * c o w « T M P O « n a 7 e) ' a l i t o * > r o n i z a z . ? «

' " ~~Vedii~~

CONST. C I O P _{R A G . .} ,

DOMNUL IBRĂILEANU

Domnul Ibrăileanu ! îmi repugnă gândul de a face, aci, ceva care s-ar putea să fie un portret. Nimic nu i-ar fi displăcut mai mult lui Ibrăileanu însuși. Un portret presupune mai mult sau mai puțin ideea de „om mare”. Și Ibrăileanu totdeauna de această situație. Ceea ce dorea el era să fie un om „serios” — un om „bun”. Cu timpul a devenit și „om mare”, cu toată celebritatea și aura „à la cîteodată” corespunzătoare. Dar, oarecum fără voia, și chiar împotriva voii lui.

Carierea lui Ibrăileanu a fost un lung și constant efort de a înțelege, de a înțelege lucruri, idei, oameni. Crezul său — pe care se străduia să-l inoculeze și celorlalți — era „supunerea la obiect”. Pasiunea care la dînsul lua adeseori proporții de manie era, dacă se poate spune : abuzul de dovezi. Luați orice carte sau articol de Ibrăileanu. Veți constata că, după ce și-a instalat ideea pe baze ce par definitive, după ce i-a fundat solid legitimitatea, în momentul cînd ne-ara aștepta să treacă la o altă idee, la un alt adevăr, tocmai atunci Ibrăileanu dă drumul la grosul artileriei. E foarte curioasă această grindină de argumente pe capul unui cititor deja convins. Cînd acest cititor este un om mediocru — și e normal ca acesta să fie cazul cel mai des — el este oarecum agasat, ca de ceva de prisos, în fața acestui exces de demonstrație din partea autorului. Ceva mai mult, adevărul astfel demonstrat parcă își pierde din valoare, căci o idee care dispune de sute de fapte sprijinătoare e o idee pe care are șanse să o găsească oricine. Și asta depreciază și ideea și pe autorul ei. Insistăm asupra acestui bizar fenomen de opinie publică, fiindcă el ne ajută să-l pricepem mai bine pe Ibrăileanu. Se întimplă adesea ca meritele noastre, în loc de a spori, să micșoreze stima publicului față de noi. Această stimă se cîștigă cu o combinație de merite reale și de șiretlicuri cabotinesci. O idee, ca să placă, trebuie să fie pusă în valoare, ba chiar să nu fie deplin elucidată, ca să rămînă puțin mister și ca cititorul să aibă satisfacția că a priceput ceva cu adevărat greu și adînc. Or, Ibrăileanu avea oroare de orice artificiu cabotinesc și, în plus, avea pasiunea elucidărilor complete. Aceasta făcea pe mulți să spună că scrie „neartistic”, că „bate apa în piuă”, că revine de treizeci de ori îndărăt la același lucru etc. în realitate, scrisul lui Ibrăileanu are acea eleganță subtilă care — cum spunea Radiguet — „constie în paraître mal habille”.

O naturalețe fermecătoare și mai ales un stil totdeauna foarte spiritual, spiritual în înțelesul cel mai temeinic al cuvîntului (căci a fi spiritual înseamnă înțeleg de toate a întrebuița expresia cea mai proprie pentru fiecare cotitură a Șindului; și asta era marea calitate a lui Ibrăileanu. Asta îl făcea cîteodată să Improvizeze combinații bizare de cuvinte, să recurgă la aranjamente neologice din acelea care ar fi scandalizat pe profesorii de mîna a doua, care nu înțeleg că puritatea e o calitate stilistică secundară, calitatea esențială fiind proprietatea : asta îl făcea pe Ibrăileanu pasibil de reproșul de „neglijență” stilistică din partea amatorilor de cabotinism literar ; dar asta face pe cei ce iubesc arta fără cabotina] să guste cu atît mai mult felul de a scrie a lui Ibrăileanu).

Ibrăileanu avea un respect religios pentru persoana altuia. De aceea, îi era mereu teamă că, demonstrînd cuiva un lucru, să nu-l mistifice. De aceea se căs-

nea el să „epuizeze subiectul”. I se părea monstruos să fi indus pe cineva? eroare. De aci, acel „abuz de dovezi” pe care îl făcea pentru toate chestiile!

Cum spuneam, principală sa ocupație și poate unica lui voluptate priceapă. ~~Universul exterior și sufletul oamenilor, situațiile morale și~~ tot îl atrăgea cu acel farmec de mister cu care Viața (cu V mare) he' pe o fată tânără. Ibrăileanu, acel domn bătrîn, cu jachetă demodată și cu ba* albă, a păstrat pînă la urmă un suflet de domnișoară. Avea în comun cu puritatea morală și intelectuală, dorința pasionată de a afla orice; avea * comun cu ea: doi ochi mari, deschiși avid spre Viitor.

Adeseori, Ibrăileanu vorbind de scriitorii cari îi plăceau mai mult, ~~numă~~ # printre ei și pe Turgheniev — „pentru fetele admirabile pe care le-a pus el; i romanele sale”. Adora acea virginitate intelectuală a adevăratei domnișoare perpetuă disponibilitate mentală care caracterizează pe fetele tinere, aceea re* tivitate pentru orice. în ultima vreme mă duceam foarte des să-l văd la sanfl-toriu. într-o zi mi-a spus că citise un studiu pe care îl scrisesem eu „Desfășurarea Domnișoare” și mi-a adăugat că-mi e recunoscător pentru a-l fi scris, căci în L' firma în niște vechi convingeri și preferințe. Altă dată, vorbind de Miorița j. spuneam eu ce lucru fermecător este acel personaj de fabulă care e „oita bi' sană”, și ce lucru delicat e amorul ei pentru cioban. Ibrăileanu a insistat să scrii toate aceste idei — și altele — asupra Mioriței; citind manuscrisul și întâlni' acolo cuvîntul „domnișoară”, s-a oprit și mi-a spus: „bine ai făcut că ai trebuință! cuvîntul acesta pentru Miorița”.

Imobilizat în pat, cu puterile sleite, Ibrăileanu rămînea totuși în postu' intelectuală în care a stat toată viața, și anume, cu tot sufletul lui cel dorit de a afla, cu tot sufletul lui aplecat spre viitor. în ultima vreme era pasionat pentru tot ce se petrece în Rusia sovietică. Nutrea o admirație enormă peni' experiențele comuniștilor ruși, citea toate publicațiile lor, și nu odată i s-a întînplat, în toiu! nopții, să-și interrupă lectura pentru a o deștepta pe ~~camra~~ Ibrăileanu din somn și a-i povesti, în termeni lirici, ce lucruri extraordinare aflase el că mai făcuseră ei acolo. Cu un picior în groapă, el conserva încă m t suflet de fată, gata să se entuziasmeze pentru toate isprăvile mari ale ~~camenii~~ lor, gata să se lase a visa îndelung asupra Viitorului totdeauna larg descîi % minții sale.

Politețea lui, blîndețea, scrupulele morale care întovărășeau toate acțiunii' sale, timiditatea lui, onestitatea sufletească, și, mai ales, pofta lui de a afla, mintea lui înclinată cu un unghi mare către viitor, toate acestea dădeau personalității lui Ibrăileanu ceva din psihologia de fată tânără, curată, veșnic doritoare i afle, să afle lucruri frumoase, să găsească circumstanțe ușurătoare lucrurilor urite, să înțeleagă și să ierte.

Cum spuneam, Ibrăileanu a sfirșit prin a deveni, fără voie, un „om mare”. > Căci opinia publică, în ciuda a tot ce îi poate inunda suprafața, are în fundul ei ceva nobil care nu poate rămîne insensibil la adevărata frumusețe sufletească Ibrăileanu, care nu căutase toată viața decît să înțeleagă, și care nu avusesse altă teamă decît aceea de a induce în eroare pe ceilalți; acest om plin de grație și de eleganță morală a terminat prin a deveni ceea ce nu căutase niciodată: un om celebru în opinia publică.

Caut, fără să găsesc, în societatea românească de atunci, un om care, ca j clînsul, să fi meritat așa de mult să fie iubit și care, prin simpla lui existență, > să fi știut a ne mai z-econcilia puțin cu genul uman.

D. I. SUCHIANU

G. CĂLINESCU LA VIAȚA ROMÂNEASCĂ

in mai 1931 în *Vremea*, intrarea lui G. Călinescu în redacția anunțată la 10 mai ia ianuarie 1933, la **propunerea lui G. Ibrăileanu**, care ceda **scuicioiajii** M^a t. C. A. t. C. u. a. s. e. în *Viața Românească* M^a t. C. u. a. s. e. în *Viața Românească*, eminesciană (Gheorghe Eminovici, *iatul lui Eminescu*, decît fragmente du **ograină e nesăa** (= 12 din 1931 * R. 1. E. M.

nr. 8-10 din 1931, **ograină** precum *Octav Minar, necrofor eminesciană* (1932, nr 5-6) și nu **ograină** „de doua recenzii, una la romanul *Madona cu trandafiri* de George Mihail Zamfirescu și **ograină** „revistei, G. Călinescu înțelegea să împace contn-

„ograină” cu aceea a **tinerilor** sub singurul imperativ al valorii artistice, „ograină” **virșnicilor** cu aceea a „ograină” prin preocupările ei ideologice „ograină” dar prin atitudinea ei estetică, ea este abstractă și „ograină” si n e i vor sta alături **bătrîni** și cei tineri, în măsura „ograină” **pagim** « Refuza să intervină în scrisul colaboratorilor „ograină” S T S o u S e * consacrare, nu-și permitea luxul **experiență** considerînd revista **ograină** afirmare ce va fi în stare să faca cutare telor, nu țineat „sa flasca” „ograină” „ograină” au putut să fie respectate, „ograină” **publicist** Sigur nu gle W colaboratori ca Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu și a act vat „ograină” J ' ^ S ^ P ^ Ion Barbu, Vasile Voiculescu, Ion PiUat,

Directm' literară a lui G. Călinescu nu a ținut decît un **an și** 45 de zile, de „ograină” / „ograină” 5. ianuarie 1934, cînd a fost înlocuit în chip paradoxal u dr' Tnest **Ene** Desigur că în Sun **răstimp atît** de scurt rolul său nu a putut li «simțit nici n- aputut da roade. Milita la **Miscellanea** pentru literatura originară, „ograină” S w a o r i c f t exclusivism și receptiv față de scriitorii de o „ograină” ceoată, națională sau străină. Nu a reevaluat **scriitori** vechi, mei „ograină” pus scrMor ^ a făcut unele concesii, dînd totuși în cronică literară o imagine vie a **ograină** române contemporane. Intrucît în **aceeași vreme** G Călinesculucra la "P.™™ Eminescu și ținea și cronică literară la *Adevărul Merarj* „ograină” e de presupus ca timpul său era măsurat. Citea totuși enorm și comunica » P.™™ / „ograină” ! literare, în *Adevărul literar și artistic* și *Viața românească* Așa despre **Uta** Mihail Sadoveanu, *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, *Hotarul* de C. Sterepaietel verde de Ion Pillat, Adela de G. Ibrăileanu, *Aventurile din strada grădinilor* de Mihail

Scria prin urmare *Note eminesciene* (1933, nr. 3), despre un *Fragment eminescian* (1933 nr 4) despre *Sărmanul Dionis* (1933, nr. 6-9), *Antihegeliamsmu*», *mnewiim* £-io]] **publica** *Trei scrisori de la Gheorghe Eminovici* (1933, «- U), în **fine** despre *hTanasia eminesciană* (1934, nr. 2). Folosea **prilejul** de t actualiza figuri de scriitori legați de *Viața Românească*, dispăruți ca Spiridon Popescu, Axente Frunză și Jean Bart.

Cronica literară de la *Viața Românească* este față de cea mai deasă a I *Adevărul literar și artistic* selectivă, uneori un simplu reflex al celeilalte. La V I *Românească* G. Călinescu recenza autori intrați în conștiința publică, recunosobru, dar totdeauna cu simpatie, chiar în cazul unor scrieri discutabile, deoar[^] aici era vorba de a da o judecată din perspectiva operei întregi. Natural, ... 3 a trebuit în câteva ocazii să revină, atunci când scriitorul a fost prezentat[^] i. 3 în *Istoria literaturii române*.

La prima vedere cronicile literare ale lui G. Călinescu n-au nimic extr[^]. * dinar, și atunci ca și astăzi i se aduce învinuirea că rezumă operele și dă *nmi*4 citate. Criticul avea însă în cel mai înalt grad capacitatea de reconstrucție[^], de ref[^] f a operei ca într-o machetă și cea însușire specială de a izola prin citat momēi de maximă manifestare a spiritului creator, însușire pe care o are Benedetto (w* și pe care critica italiană o practică îndeosebi, de unde și definirea ei drept 2 del citare[^]).

Ce să spui despre o carte, întreba G. Călinescu, dacă nu arăți în ce constă[^] " Și dacă spui în ce constă, arăți și cum. Nara deci 3 și cu *Rezeda* 4 de Ion Mim[^] lescu, vorbea de intenția sa, recunoștea verva, nu ascundea însă impresia * neseriozitate.

în *Iarmarocul metehnelor* de Dragoș Protopopescu constata o variantă a noi ticismului minulescian. Dar „nuvelele lui Dragoș Protopopescu revelă în autor IM multă cultură și inteligență decit talent. Pentru că, chinuite toate în vederea obl[^] nerii unud humor englezesc, ele par și sint prin conținut și manieră, niște *paste**[^]

Numai cine citea și scria în același timp despre *Vvar* de Sadoveanu i *Hotarul* de C. Stere putea să observe substanța comună a acestor cărți, extraor- dinara viziune a peisajului siberian, tot atit de autentică la Sadoveanu, care m văzuse locurile, ca și la Stere, care le străbătuse. Dar Sadoveanu, care trebuie st[^] fi beneficiat de povestirile orale ale lui Stere, are sentimentul sublimului geologic, în vreme ce acesta apare la Stere alterat de neliniști și oroare.

în *Răscoala* G. Călinescu sesizează analiza subconștientului mulțimii și ij. cieminarea lui Rebreanu, socotită însușire tehnică de căpetenie, de „a cumula și • desfășura încet faptele pentru ca din ele să iasă impresia de haotic", ceea ce, mi- car sub aspect psihologic, e foarte adevărat.

Criticul găsea interesant romanul-reportaj *Normaliștii* de B. Iordan, dar f ieftin și vulgar romanul *Camere mobilate* de Damian Stănoiu, scriitor remarcabil i numai cind face cronică monahală a minăstirii ca în *Ucenicii sfințului Antonie*.

În *Oraș patriai-hal* Cezar Petrescu ostenește cu încă o verigă la acel „lant[^] • gros cu care vrea să lege laolaltă toată realitatea vieții românești". Observația pae o ironie, dar nu e, această scriere rămânind pentru G. Călinescu și în *Istoria-lite- raturii române* „o lectură plăcută".

Din recenziiile la *Amor încuiat* și *Calea Văcărești* de I. Peltz în *Istoria lite- raturii române* a rămas numai a doua, suficientă pentru a caracteriza pe prozator. Criticul citește și recenzează mai mult, istoricul literar reține esențialul.

Umorul „de cea mai bună calitate, cultura solidă și ironia de o rară causti- citate" observate în *Lupii* de Dinu Nicodin dispar în judecata finală din *Istoria literaturii române*. în aceeași operă criticul nu mai vede aici decit „o petrecere de amator, modestă, curind uitată".

Față de *Adela* textele recenziilor lui G. Călinescu din *Adevărul literar* fi *artistic* sint pozitiv reticente, revăzute în *Istoria literaturii române* cu aceeași re- zervă asupra cazului (relația femeie tinără-bărbat matur), căruia criticul îi dă Sn *Enigma Otiliei* o altă soluție (Otilia se mărită cu Pascalopol).

în sfirșit G. Călinescu apreciază *Golia* de Ionel Teodoreanu pentru poezia • decrepitudinii, abordată și de el în *Cartea nunții*, dar nu mai găsește în *Istoria literaturii române* decit un interes documentar romanului lui Mihai Sevastos.

întreruptă în februarie 1934, colaborai-ea lui G. Călinescu la *Viața Roma- nească* a fost reluată în 1937 cu un formidabil portret al lui JE. Lovinescu și cu un număr de fișe de istorie literară relative la Nicolae Filimon, Nicolae Scurtescu, Mircea Demetriad, Pantazi Ghica (1937, nr. 11), un romancier uitat, Ion M. Bujo- reanu (1938, nr. 2), *Pedagogia lui Creangă* (capitolul din monografie), Anghel Deme- triescu (1938, nr. 4). în iulie 1938 G. Călinescu lansa pe Eusebiu Camilar al căru[^] roman *Cordun* vedea lumina tiparului în *Adevărul literar și artistic*. O versiune nouă a dat Camil Petrescu la Editura Fundației Regale în 1942. La începutul anu- lui 1939 G. Călinescu, a cărui colaborare înceta și la *Adevărul literar și artista* ^ va edita la Iași, *Jurnalul literar, foaie săptămînală de critică și informație lite* • -

DEMOSTENE BOTEZ

Cele mai bune și mai semnificative pagini de proză ale lui Demostene Botez găesc în *Memoriile* sale, pe de o parte acolo unde el evocă satul copilăriei și copilăria în special, ca genuitate a întregii personalități în devenirea și definitivarea ei, iar pe de altă parte acolo unde își reține experiența strict personală în cadrul istoric dat al războiului. Respectivul pagini, de rememorare, a copilăriei și de mărturie, a războiului, pretind a fi valorificate chiar dincolo de opera propriu zisă a unui autor și înscrise în circuitul mai cuprinzător și mai sever totodată al literaturii române însăși. Paradoxul literar al acestei copilării, paradox ce-i conferă autenticitatea estetică, vine din aparenta contradicție între atitudinea romantică a scriitorului față de ceea ce el consideră continuu și accentuat drept domeniul rezervat paradisurilor pierdute, și tonalitatea cenușie, realistă până aproape de sumbru a observațiilor rememorante, ca și cum o autocenzurare subconștientă, proprie firii adânci a naratorului, ar opera cu de la sine putere. Perimetrul e modest: „univers mic” îi spune autorul, căci constă în locul *neprivilegiat* însă prin sensibilitate romantică sporit, al activității domestice înconjurătoare, al peisajului configurativ lipsite de atributele unei realități excepționale; „paradis pierdut” nu prin aura sa de basm și nici prin bucuriile stirmite de aventurile nevinovăției, ci paradis doar prin faptul însuși de a fi fost pe veci *pierdut*; și atitudine lucid și clar exprimată: „Mai târziu, șanțul rămânea gol, cu pereții curățați de torent, fără de nici un rost. Mirajul lua sfârșit. Dar în mintea mea, proporțiile lui neînsemnate și ridicole au săpat adânc, și niciodată nu m-a mai impresionat un fluviu prin apele lui mari” sau: „Tata făcea lista treburilor și cumpărăturilor. Eu asistam uimit la acest început de epopă. Totul mi se părea grandios și fantastic. Aveam admirație pentru cai, care trebuiau să tragă atîția kilometri; și-l admiram pe tata, pentru că știa drumul care era atât de lung și de pierdut în necunoscut”. Cenuși de mituri în ulcioare de lut. Pe un mai larg fond de observații mărunte, a căror lentoare de mătase aspră datorează aproape totul senzorialității: fin și grele totodată se cern senzațiile, ca materia timpului într-o clepsidră. Tabloul rural cu trăsături quasi statice: «Botul lor umed umbla o clipă prin peria fere a miriștii, plictisit, leneș, nehotărît. Căci canonul lor era permanent. Mereu trebuiau să fluture din cap, să-l repeadă peste deșertul pîntecelui, să dea din coadă, să tremure violent pielea de pe trup, să ridice și să bată din picioare — căci o mie de muște de diferite culori și mărimi îi pișcau pînă la sînge, de gît, de spinare, de bot. Erau muște mari, emailate în albastru lucios, altele gri, cu aripi cenușii, ca niște trîntori de stup. Cu un mîunchi de buruieni încercam, să le sperii pe boi. Pe unele trebuia să le alung cu mîna, să le lovesc, să le strivesc, căci țîșcau cu abnegație, pînă la moarte”. Vegetalul, animalul și umanul conviețuiesc sub o implacabilă torpoare agrestă: „Mă așezam atunci la umbra scundă a clădirii, pe care o mai înălțăm puțin cu un rînd de snopi clădiți deasupra. Păiele din clădire trosneau singure de fierbințeală; și erau aspre, că era cu neputință să te apropii de ele, să te razimi. Un băietan se ducea, clătînîndu-se și pășind atent, cu capul Pămînt printre rugii de mure cu spini ascuțiți, spre fîntînă, să aducă un ulcior pe Pă. Pe spatele cămeșii lui albe, aerul juca și mai tare.

Sub snopii de la pămînt ai clăii, se auzeau foşnind şoareci.

Peste tot era o cumplită împietrire şi o linişte moale şi obosită.

Ziua era lungă, soarele numai se urca — parcă n-ar fi avut să coboare *nin* dată. De ceasuri întregi era sus, mereu deasupra, mereu cu razele lui fierbint * direct perpendiculare pe cap, pe umeri". Această inextricabilă uniune de vegeji' animal şi uman se filtrează sonor : „Se auzea mereu biziitul muştelor, ca un Z.I zet neîntrerupt, ca zvonul unei neînchipuite invazii. Văzduhul tot era plin de amil zumzet.

Oamenii dormeau adînc cu o palmă sub cap. Pe faţa lor, pînă sub pleoan. # muştele se aveau compacte, şi oamenii parcă erau de lemn. Din cînd în .y* numai, involuntar, încreţeau brusc pielea obrazului sau îşi clădeau violent o paw Şi pe urmă iar rămîneau nemişcaţi", pentru ca, semn al acuităţii senzoriale a scit, torului, chintesenţa tabloului să devină pură sonoritate : „în afară de acest *zumiri* nu ştiu ce se mai auzea, dar se mai auzea ceva. Poate un fel de fierbere a aerului a plantelor de pe pămînt, căci aveam o stranie senzaţie de hău în surdina, ca \$ cum ceva nevăzut ar fi trecut, ar fi zburat încet, s-ar fi furişat, ar fi curs uşr * prin aer..."

Aceeaşi sintetizare senzorială, de astă dată vizuală, a umanului agrest: fo, faţă, la batoză, era iadul de praf, de fire de spice rupte mărunt, de pleavă, de pav Cei de la lada cu grăunţe, ca şi cei care scoteau pleava de sub batoză, sau care p> meu şi aveau în căpiţă enormă, paiete scuturate de păierii batozei erau cu toată faţa acoperită de un praf pămîntiu. Nu li se vedea decît albul ochilor cînd pj, veau în sus. Hainele erau acoperite la fel : arătări de iad Şinele batozei, păieri cerneau neconţenit, violent, în aer, tot praful adunat în spice. Un nour gros acoperea totul, înfundat în spaţiul îngust dintre girezi. Nu pătrundea acolo nici un p> de curent. Praful mocnea pe loc, crescut de abundenţa celui aruncat din nou : ea ca ceva solid, ca o perdea de pămînt pulverizat. Acolo, era mereu ca în preajma nopţii, cei care lucrau aveau gesturi simplificate de umbre cenuşii". Sînt semnificative aceste citate, fiindcă notaţiile autorului, transpuse în mediul strict familial, j în intimitatea casei, ogradă, uliţă, drum, semenii de-o vîrstă sau maturi, natura i liberă, anotimpurile, ploile, zăpada, florile, pădurea, solemnităţile, se păstrează în \ aceeaşi tonalitate neîmbietoare ; cum nu mai puţin dragostea maternă, respectul * patern, prezenţa misterioasă a morţilor apropiaţi apar fără duioşie, cu toate ci simţi nostalgia imensă, sfîşietoare, prinsă cu străşnicie în chingile unei conştiinţe care nu ştii dacă e timidă sau riguroasă cu sentimentalitatea inhibată de propria * ei debordantă posibilă. Acolo unde joaca infantilă parcă nici n-ar fi existat sa substituit probabil, mai tîrziu, un curios joc estetic între natură şi expresie, căci ar fi să credem că natura adevărată, că fiinţa spirituală poate fi altceva decît > expresia ei întocmai. Identitatea se revelează totuşi în unele notaţii, care pornind \ de la vagul liric : „Zările erau limpezi. Un roz diafan, dulceag, calm tinea toate dealurile dinspre apus. Apoi un albastru clar, tot mai închis, pînă la ceva nedefinit, pierdut — înconjura totul", la impresia lirică : „Toate oraşele de departe * seamănă cu nişte cimitire cu monumente", şi la declaraţia lirismului funciar : „Singurătatea în mulţimea ce mă înconjura şi tristeţea au fost partea mea, de-acî încolo, în restul anilor de liceu. Ele şi-au pus pecetea pe sufletul meu, mi-au ascuţit ; sensibilitatea, mi-au îndreptat-o spre o anumită viziune a vieţii, care s-a exprimat t mai tîrziu, exteriorizîndu-se în poeziile mele, în dragostea mea de oameni, considerati de drept, prin însăşi existenţa lor, nişte tovarăşi de suferinţă, integraţi ca mine în aceeaşi tragedie a omului — o tragedie a cărei atmosferă de flori veste de - o simţeam în mine, pînă în adîncul trupului".

Declaraţie ce ar putea sta edificator în fruntea paginilor din memorialistica lui Demostene Botez închinată războiului. Realismul sobru, cît priveşte relatarea faptelor, e de o transparentă admirabilă în privinţa naratorului care se constituie, drept nepărtinitor martor al lor. Ajunge ca el să *vedea* fidel, fără patetism, fara a se substitui celor meniţi să judece, ceea ce, sub semnul unei fatalităţi, se întîmplă şi i se întîmplă, pentru ca mărturia să-şi descopere întreaga-i valoare intrinsecă. Dar, faţă cu obiectivitatea faptică, lăsînd să se străvadă individualitatea nealterată a celui nevoit să o suporte. Şi acest „lăsînd" înseamnă, tocmai prin lipsa de ostentaţie, prin caracterul său neprogramatic (cel puţin în aparenţă, căci ne aflăm doar în planul estetic) prezenţa literatului sub forma cea mai pură şi mai convingătoare, adică a personajului „vested înflorit" sub formă de tînăr ofiţer lup; tător din adolescentul singuratic şi umanitarist autoportretizant în citatul de m sus. Nici laş, nici eroid, nici potrivnic, nici exaltat, ci doar „la datorie", ca om J ceea ce obiectiv ţine de om, dar şi sub apăsarea acelei tristeţi personale în ca

noate împedica să simtă apartenența la o mai vastă tristețe, universală ; și j nu se „juzvâiuie, în particularitatea sa din cel de al douăzecilea veac, o struc- astfel „g. romantică.

tura su" „ă particularitate se trage scepticismul și ironia periplului medi- teranian al lui Demostene Botez : proza din însemnările de călătorie intitulate *In căutare* „col de cînd, pe aceleași meleaguri liric păstrate în poemul irazic, „j. a nu se exalta de frumusețile lumii sudice și vărsa lacrimi stră- *Conraci*, „ picioarele ruinelor care mărturiseau perisabilitatea de neînlăturat lucitoare „ lucrării umane escaladînd istoria. Romanticul de acum se cen- zurează crud, sensibilitatea sa trece toată asupra mizeriei sociale actuale, ce anu- zurează des'ăvîrșire pînă și pitorescul mirificelor tărîmuri solare. Dacă Minai „f" atent la privilegiile mizeriei, le compensează cu fulgurante retrageri medita- „ în cultura-i proprie, Demostene Botez rămîne singur contemplînd mizeria ; f" de solidarizare (nu mai puțin romantică însă !) cu suferitorii ei. Ca ele- te de cultură și istorie, întîlnirea și cunoștința „omenește" rapid încheată "oetel catolic Francis Jammes și fostul rege Ferdinand al Bulgariei se rezolvă te aceeași retracțiã solitudine.

Înscriindu-și sensibilitatea lirică pe orizontul permanent nostalgic al copi- i" -ei rurale, ca „paradis pierdut", e firesc ca poezia lui Demostene Botez să fi fost corelată de sentimentul „dezrădăcinării" din versurile ardelenilor antebelici, continuați nu o dată, în pofida importantei influențe a lui Blaga, de urmașii lor dintre cele două războaie. Cu toate acestea există o deosebire fundamentală între „ămănătorismul și sechelele lui transilvane, și „modernismul" poetului moldovean. De la Iosif și Goga pînă la generația lui Emil Giurgiuca, sentimentul naturii rustice se poate superficial apropia de sentimentalitatea naturistă a lui Demostene Botez ; dar îndepărtările esențiale au două surse : întîia, împrejurarea că orașele fostului imperiu constituiau prin ele însele un refuz sensibil pentru lirismul rom- mănesc de sorginte rurală (chiar și maghiarul Ady, la Paris, s-a simțit un „înstrăi- nat" ceea ce, curios, nu s-a întîmplat cu românul Blaga, la Viena), pe cînd ora- șele sau tîrgurile de dincoace de Carpați, nu erau adesea decît prelungiri degradate ale satelor moldovene ; a doua, împrejurarea că poezii României vechi, din jurul lui 1900, mențiți a se supune ineluctabil simbolismului francez îndeajuns de repede au- tohtonizat, s-au format inițial, cu voia sau fără voia lor sub dublul patronat artis- tic al lui Eminescu și Macedonski. O lege, căreia Demostene Botez, nici el, nu i-a scăpat. Iată-l deci, și cu acest prilej, pe Eminescu : „Peste valea unde crește tot mai deș pădurea-naltă, / într-un iaz cu ape limpezi cîntă un buhai de baltă, / Cîntu-i somnoros de bucium, din adîncuri verzi de ape, / Răcoros răsună-n frunza din copacii de pe-aproape. // Soarele căzut pe dealuri, ca din gura unei gropi / Scînteiază frunze albe prinse-n frunze lungi de plopi, / Și acum abia sclipește peste-acoperișuri lucii, / în clopotnița din zare, răstîgnit pe vîrfurile crucii" sau : „Ca șă mai văd încă o dată seninul clareii tale frunți, / Am rătăcit atîta vreme pe urma pașilor mărunți" în concurență cu Macedonski : „Un vînt ușor de miazănoapte alungă negura pe coame, / Cernind în drum o rouă deasă pe cîmpurile cenușii" sau „Viscolește alb nisipu-n lungul plajei fără lume, / Scîrțîie prelung pilotii pun- ților de îmbarcare, / De la care nu mai pleacă bărci albastre la plimbare / Pe că- rățile lactee însemnate-n larg de spume". încît, dincolo de elementele rustice sau de natură trăită ca atare, altminteri curînd filtrate-n atmosfera urbei moldave, tristețile lui Demostene Botez țin de acea zonă regională a lirismului nostru, unde el se întăleşte cu Bacovia, cu B. Fundoianu ori Camil Baltazar. Mai nainte însă, el a devenit „cîntărețul" *universului mic* de odinioară : „în grădină ard mocnit și Singur frunzele de an, / Atîrînd pe garduri lungi cununi de fum, / far pe urmele de care ce-au dus sacii plini pe lan / O găină a-nceput să scurme-n drum" sau JPrin frunzele de an și viță dulce // Și-acuma poate iepurii s-ascund, / Și vin Spre sară vrăbii să se culce / în streșina căsuții vechi din fund. // Pe coasta în- ghetată, vînturi reci / Or fi adus troiene de zăpadă, / Pe care cîni vor fi bătut poteci / De-a lungul viei pînă în ogradă". / Dar ton propriu încep să capete ver- surile, cînd satul se vedește a nu fi idilic : „Zac porțile căzute într-o parte, / cu gesturi largi de brațe dezolate... / Văd apa morților jucînd departe, / Pe iarbă, pe ogoare și pe sate..." , chiar tihna rurală manifestîndu-se apăsător : „Zile de vară n greoaie / Ca niște trene mari prea încărcate, / Soarele leagă în el aze bogate, / Pune mii diamante-ntr-o bură de ploaie. // Cade odihna cu aripi t. „i" ? „ hotare, / Cîntă cucoșii în curți liniștite ; / Plopi eleganți, ca niște ei despletite, / Clatină leneși vîrfuri suple în bare" (sîntem aproape într-un

vor mai trăi cei vii / Și tot mai mult, și tot mai mult, cei morți", căci „Ne-aștea...f
cineva în orice ceas, / Ne urmărește-o umbră pas cu pas / Cu filfiri ciudate 41
aripă, / Și-i un sfârșit în fiecare clipă"; dar nici macedonskianismul nu rămân
străin temei thanatice, sub forma orgolios senzuală (*Scheletului*): „Sub carnea i
tilă și greoaie, / Eu te-am simțit pășind aristocratic, / Cu capul tău rotund de
vaie / Și nostalgii străvechi de asiatic, / ... / în tine simt superba melodici
De flaut sterp și înălbit în stepe, / De fluier șuierînd a veșnicie, / Pe care n... ;
știu cînd va începe". Spre a se împlini printr-o capodoperă macedonskian vi/2
nară, în replica ironică la *Stîrvul* lui Baudelaire: „Scheletul înălbit al unui cafti
Subt viscol zace-n margine de drum; / Nici cîinii nu mai vin din sat, și-acum 1
E singur în zăpada de pe deal. / J Ca niște slabe degete crispate / A unor mi
bolnave care cer, / I se-ncovoie coastele spre cer, / Stringînd pustiu vîntului
bate. / / Pe cînd în raiul cu pășune-naltă / Și cu izvoare reci de apă vie, / ^
sufletu-i eterii cum reînvie, / Pe totdeauna-n lumea ceealtă. / / De-aceea craniji
hîd cu gura mare / în rînjet gol cu dinții de sîdef, / Culcat pe al cîmpiei relief
Surîde lung vieții viitoare".

Autorul *Cuvintelor de dincolo*, care a văzut stafii chiar și în cuvinte (Soi**
soare), a crezut că se autodefiniște prin simplitate și monotonie: „Eu am știu
versul mi-i banal / Și-același: trist și monoton și vechi; / Dar viața mi-l tot stuf
în urechi, / Același: simplu și universal"; unii contemporani i-au apreciat ing
imagismul, și e incontestabil că imaginile sale dau adeseori tristeții și monotonj
pregnantă. Altfel nu s-ar explica frumusețea perenă a sonurilor vechi din poezia»
„Cînd plumbul trupului se va lăsa-n pămînt / Și totul mă va înclina sub vîntu
Ce-or fluiera prin oseminte cînturi", unde se transmit de la unul la celălalt exi
rile lui Bacovia, Eminescu și Dosoftei, pentru a da glas propriu acestui poet.

(Nedreptățile de critica vremii, care îl striveau pe scriitor în comparație
Dostoievski, citeva din romanele lui Demostene Botez cîștigă astăzi în interes, dai
le situăm în cadrul operei sale memorialistice și pe linia descendenței europene*)
a dostoievskianismului. Acea lumină obscură din paginile „universului mie: st'
transmite direct în dipticul *Ghiocul și înălțarea la cer*, într-un univers lărgit pî
fabulație, dar unitar personalității mai complexe a artistului. După cum *Obsesii*
dezvoltă, pe alte planuri, realismul de transparențe — nu personale desigur, ci dos f
procedurale — din paginile de război. Aceste romane au meritul de a pune, fe;
literatura noastră, acute probleme de conștiință, și chiar atunci cînd rezolvările se
dovedesc arbitrare sau cînd punerea însăși în temă ori diferite aspecte ale ei apar
schematic, ele se susțin fie prin virtuți epice de netăgăduit, căci nu-i lipsește li
Demostene Botez darul narațiunii, fie prin onestitatea ambițiilor de introspecție
Nu mai puțin, ca romane ale dramatismului interior, ale situațiilor limită, ele re
prezintă, pe aria literaturii noastre și în proporțiile convenite, acea descendență
europeană a dostoievskianismului, care, mai cu seamă în Franța, și pe baza rea
lismului tradițional, a ridicat „teza" la demnitate estetică: de la Bernanos la Mae
riac, de la Duhamel la Roger Martin du Gard. Este un drum pe care proza roma
nescă a lui Demostene Botez trebuie să fie continuată.

I. NEGOIȚESCU

PERMANENȚA POEZIEI

Intr-un articol al său, Radu Boureanu putea surprinde și sublinia pregnant, f. relația *poet-public*, o noțiune de fuziune, de comunicare între două mari părți Componente, actul de creație și actul de percepere constituind în interferența lor circuitul sentimentului creat și acceptat. într-adevăr, în acest caz de comunicare nemediată, a da și a *primi* sînt termenii unui continuu și direct ritm dialectic. Radu Boureanu a putut să definească și poezia drept uriașa cronică a sensibilității umane. Poezia este, în perpetua ei luptă cu inerția, cadența vie a timpului, ritmica destinului și a ireversibilului. Pentru Radu Boureanu poezia poate fi marele eșichier imaterial pe care se mișcă, se joacă, cu responsabilitate plenară, valorile timpului, miini nevăzute mutînd pionii cuvintelor fatidice sau revelatoare. Poezia are un sens vital chiar atunci cînd acentul cade pe dramatic, pe dezesperare... Poezia vehiculează o încărcătură de gînd-emoție, de gînd-substanță, o prezență permanentă etic-umană. Poetul și pictorul (să nu uităm niciodată că în arta lui Radu Boureanu aceste unde estetice se interferează într-o simetrie adînc luminoasă) a încercat să definească *Poezia-pictură*, *pictura-poezie*, considerînd că itu poate fi ignorat fenomenul osmotic al culorii și cuvîntului în arta verbului. „Cuvintele au culoare — scrie Radu Boureanu — cuvintele pictează. Culorile vorbesc.. ochiul și vederea modernă, deschise receptivității colaborării sunetelor și culorilor, surprind mai bine relația dintre aceste două moduri de exprimare = plastica și cuvîntul.”

Radu Boureanu reprezintă caracteristicile unui creator, unui umanist modern. El este plurivalent, înscris în aria unei multiforme activități intelectuale, poet, prozator, dramaturg, reporter, critic de artă, pictor, actor, muzician. Cei care îi sînt apoape îi recunosc și îndemînarea în mînuirea exactă a uneltelor care pot să înfrumusețeze trăirea umană, ca într-o casă mică a poeziei, pe care a ridicat-o cu mîinile lui dăruite, pe o colină a infinitului și ale cărei ziduri și culori au cîntat-o în versurile lor și alți poeți.

Din opera lui Radu Boureanu vreau să amintesc poemul dramatic *Satul li'?'ă dragoste*, cristalizarea unei ondulații mioritice, a alternării, pe axele spațiului și timpului, în coborîrea și urcarea spre zonele fabuloase ale miturilor, din ale căror ape pure izvorăște dramatica istorie a poporului român, de milenii Statornicit între aceste riuri și munți.

Trecerea spre proză a lui Radu Boureanu nu a fost (după propria-i declarație) un abandon al poeziei. Este vorba de „interferență, de două mișcări de sensibilitate, care dacă sînt de aceeași frecvență, nu se înscriu în mod egal pe linia permanenței”. Nu pot să nu fie pomenite *Enigmaticul Baikal*, *Spătarul Miles-Ceașca*, *Ustiime*, dar mai ales relativ recentul volum *Funia de nisip*, în care «l și-a selectat o parte din articolele scrise pe arcu încordat al complexeii vieți sociale și culturale a timpurilor trăite de scriitor. Aceste articole se pot revendica • !'..... instantaneelor, ele surprinzînd, cu expresii verbale de concentrare waximă, esența semnificantă a momentului. în realitate, cele mai multe dintre ruculele sale care cuprind un segment temporal de 35 de ani, capătă, în aprofun- >.....teristicile de meditație și de valoare ale eseului.

încă din 1933 Radu Boureanu se situează, cu claritate, pe cele mai tate poziții ale intelectualității care colaborează pentru salvarea demnității Deosebit de curajoase sînt articolele sale prin care denunță irationalitatea și filozofie, conturînd, profund neliniștit, umbrele fascismului. El portretiza j. precise, de incisivitatea gravurii în aramă. Oscilează de la miniaturismul care? poate filigrana, pînă la cel mai imperceptibil detaliu, *masa de scris*, la coloritul descrie cu trăsături de penel viguroase, muntele și marea. Poate că numai Bogza îi poate fi alături în descrierea magnifică a răsăritenei Dobroge.

El crede puternic în etica scriitorului, în caracteristica sa de a fi aparte, nu o unitate a unui cor comun, encomiastic. În concepția sa, literatura c reflectă socialul nu trebuie să inventeze, ci să picteze, să interpreteze atîngînd a? zile artei. Nu spre literatura echivalentă cu procesul verbal trebuie să tindă torul cetățean : „...Rapsodul popular — scria Radu Boureanu încă din subliniat stările naturii, sentimentele și acțiunile umane ale semenilor și

viață interioară. Ne-a lăsat o mare simbolică, o infinitate de simboluri și de imagii* Nu ar fi profitabil să nu ducem mai spre înalt acele facultăți ale artiștilor lor...” Va reveni, arătînd că a fi un spirit modern, un creator care reflectă toa deauna noul, ținînd săgeata privirii asupra culmilor clasicismului, înseamnă a »' mări, dincolo de formă și expresie, de cuvînt, esența vremii tale...

Arta desțelenește terenul istoriei, cînd creatorul știe să aleagă faptele, operînd o sinteză, intrupînd caractere și suflete. Din lunga serie de asemenea creatori » : suflet, Radu Boureanu trasează o luminoasă galerie de portrete ale unor neuitate personalități care au servit, cu atîta devoțiune, literale și limba românească : Baco via, Duiliu Zamfirescu, Macedonski, Vinea, George Mihail Zamfirescu, și în ultraj, lui toamnă, neuitatul Mihail Sadoveanu.

Trebuie să fie amintită și activitatea intensă de traducător a lui Radu Boureanu, considerată de noi ca paralipomene ale poeziei sale. Pentru el, ta acestui gen al literaturii este de a face din traducere un cristal; *transparent*, k posesia celui dar care este unic, al său, în transpunerea conținutului poeziei. Aș, a reclădit sub cerurile românești construcțiile de vis, de patimă, de iubire și dure ale unor mari glasuri ale poeziei. Cine va uita talmăcirile *Poemelor* lui Alexandru Blok în care se păstrează și se retransmite prin limba română vibranta forță emoțională și se urmărește palpitînd itinerariul psihologic al unei profunde sensibilități care aspiră, neliniștită, spre cunoașterea adevărului integral. Așa sînt talmăcirile din Micheiangelo, Pablo Neruda, din Robert Goffin, din poezii moderni al } Belgiei, tot atîtea prilejuri de artă pentru poetul român de a-și acorda limbajul \ propriu unor multicorde vibrații și unde învăluitoare. *Poemele* lui Emile Verhaeren \ sînt o altă demonstrație a tezei că *traducerea* în echivalențele ei structural-armo- nice este totdeauna o altă față a poeziei.

Poezia este facultatea predominantă a personalității lui Radu Boureanu, ca o luptă permanentă între umbră și lumină, cu încercarea de a pătrînde spre miezul iradiant al lucrurilor. Toate versurile sale, orchestrate pe motivele durerii sau iubirii, ale tristeții sau setei de viață, armonizează în final fraza seninătății, între precursorii săi, la sursele asimilate, pot fi amintite, chiar de poet, numele lui Huskin, Maeterlinck, Paul Valery, interferate de concepția fosforescentă despre poezie a lui Aristot, el însuși.

într-o lucidă *Confesiune*, care este preambulul primului volum al *Scrierilor* sale, poetul declară, cu justificată conștiință despre propria valoare, că el este dintre aceia care „iubesc efortul și sînt adepți ai înălțimilor cucerite”. El pledează încă o dată pentru modernitatea artei care nu desfigurează natura umană nici frumusețea lumii. El se ridică împotriva *mimilor* posibili și a acelor care liberalizează impostura. Justificînd rolul criticii (înaintea justiției imanente a timpului, singurul judecător inexorabil) în a sublinia autenticul, timbrul valoric, Ha* Boureanu nu este de acord, total, cu acei critici care au subliniat preponderent latura plastică, coloristică a stilului sau poetic. Tot o viziune monocordă este și a acelor care relevă stăruitoarea *solemnitate* a poeziei sale. El nu confundă niciodată starea elevată a artei verbului cu grandilovența și retorismul. El n adoptă, între rigorile disciplinei sale poetice, în primul rînd *nesinceritatea*, mimismul poetic, confecționarea unui modernism nestructurat, nesemnificativ, lipsit substanța plasmuitoare. Radu Boureanu vehiculează prin substanța poeziei s teme perene, stările și sentimentele iubirii, ale morții și vieții, ale dragostei p tru om și pentru colectivitatea căreia îi aparține. Simetria poeziei sale se de la o ordine primordială, de la un ritm ondulatoriu. Rațiunea lui temperează tumulturile, învățînd despre calmele echilibruri, generate de cunoaș

larea i...idă. Poezia lui Radu Boureanu este un bloc armonic al spi-
 de contei (...). modern, care are drept atribut frumusețea. În această per-
 plului unu (...). trebuie să se caute specificul acestei profunde sensibilități con-
 j^anenta a (...). pătrunde dincolo de scoarța care moare, sondînd în fibrele esen-
 temp^of^...j. zăcăminte ale perenității. Și este atins de uriașa aripă a melanco-
 țiale. **w** (...). în convingerea că marea rană a omenirii este contrastul abisal
 liei (...).! "f,...al și aspirația spre eternitate. Ca și pentru un alt mare poet scump
 dintre (...). **psyche** poate fi simbolul plural al literaturii lui Radu Boureanu.
 inimii no ^ echivalează de poet splendida efervescență creatoare, trecerea gravă
 "a? itnkii prag al artei verbului :
 "fînd vreau cîteodată să încep un poem se ridică un prag, se întinde o
 - " u-i mai aud palpitul, nu-i mai disting o față, nedecorticat se-ascunde verbul
 ceata; n ^ dragoste-n declin care îngheață, e ca o pană moale de
 —. i^ijînd din' cer, arborescență cu desenu-n caldu-i ger, cum pe un geam în
 ^ „fprieă de gheață, topită-n laserul unui raze de soare."
 lebruar o

ALEXANDRU BALACI

„O PUBLICAȚIE AXATĂ PE REALITĂȚILE ROMÂNEȘTI”

Grupăm sub acest titlu răspunsurile primite la ancheta deschisă cu prilejul împlinirii șaptezecii de ani de la apariția VIEȚII ROMÂNEȘTI. Întrebările noastre au fost următoarele*

1. Care au fost legăturile dumneavoastră cu revista Viața Românească și cu grupul <& scriitori și oameni de cultură din jurul ei ?

2. Cum apreciați rolul Vieții Românești în contextul literar, cultural și social al perioadei pe care ați cunoscut-o mai bine ?

3. Cum vă apare în perspectiva timpului evoluția de până azi a revistei și care sînt opinia dumneavoastră, locul și specificul ei în peisajul revuistic actual ?

Desigur, istoria revistei editate de Stere și Ibrăileanu în 1906 la Iași este scrisă și locul proeminent în mișcarea de idei de-a lungul acestor decenii e în general cunoscut, s-au scris mii de pagini de studii și evocări, s-au publicat corespondența și acte, viața lui Ibrăileanu - conducătorul efectiv al publicației pînă la mutarea ei în Capitală — o fost cercetată pînă la laturile ei cele mai delicat-obscură. Opera scriitorilor din cercul Vieții Românești a ieșit un bun național și ilustrează de mult cărțile de școală. S-ar părea că, cel puțin pentru perioada de pînă în 1940, cam totul s-a spus și lucruri substanțiale noi, care să zdruncine serios opinia formată nu mai sînt de așteptat. Revista vorbește de altfel pînă și prin masiva prezentă a colecției ei pe câteva rafturi de bibliotecă, expresie a unei concentrări și continuități de eforturi spirituale fără egal în istoria culturii noastre.

Dacă, în aceste condiții, am apelat încă o dată la redactorii și colaboratorii mai apropiați revistei în diverse perioade ale evoluției sale, am făcut-o nu cu gândul de a adăuga delăsător la multa anecdotică aflată în circulație, ci mai ales cu intenția de a incita la eventuale reevaluări și precizări. Acestea au devenit posibile cu deosebire azi, cînd stadiul de dezvoltare atins de societatea românească pune într-un mod mai nuanțat și mai acut în același timp relația trecut-prezent iar necesitatea unei educații permanente obligă la valorificarea deplină a întregului tezaur al culturii naționale.

N-a fost străin de noi nici gândul (exprimat deschis de altfel în ultima întrebare) ie t îndemna la comunicarea unor reflecții privind Viața Românească de azi, de a cunoaște ce alte cuvinte opinia unor personalități ale vieții culturale asupra rolului din ce în ce mai mare pe care-l are de jucat și în viitor o revistă literară.

După lectura celor câteva zeci de răspunsuri primite (din care publicăm astăzi, din lipsă de spațiu, numai o primă parte, (în numerele 1 și 5 urmînd să facem loc textelor semnate de Ion Clopoșel, D. I. Suchianu, G. Zăne, H. Zilber, George Lesnea, Mircea Mancaș, Ion Biberi N. Carandino, T. Cristureanu, Constantin I. Botez, Ion Zamfirescu, Edgar Papu, N. Tatu, Ștefi Popescu, C. I. Gultian, Al. Balaci, Silviu Iosifescu. Ov. S. Crohmălniceanu), putem afirma că speranțele noastre au fost răsplătite. Istoria literară — și nu numai literară — va avea Resimț de meditat asupra acestei întruniri prin corespondență a colaboratorilor Vieții Românești >> tre cele două războaie, la care se adaugă și alți scriitori și publiciști cu orientare de sfîșj* chiar dacă au stat mai departe de revistă, precum și unit din colegii noștri care au conaus-e în perioada de după Eliberare.

...PINA PRIN 1930—1932 — DIMENSIUNEA CALITATIVĂ A CONTRIBUȚIILOR. — 1. într-un anumit sens, legăturile mele cu Viața Românească sînt >> mai vechi decît apariția ei. Incepînd din septembrie 1904, am fost elevul lui G. te* leanu în prima clasă a cursului superior de la Liceul Internat din Iași. Pot așj™ că el prefigura spiritul revistei pe care urma s-o conducă, peste un an și jumătate ca redactor-șef. După părerea mea, el întruchipa concepția nu numai literară, și social-politică a Vieții Românești într-un mod oarecum desăvîrșit. Este j ^ P ^ că, în ce privește acest ultim aspect, gloria lui trebuie împărțită cu a lui C. at > care îl întrecea din punctul de vedere al avîntului militant manifestat, dacă P

direct și concret. Și G. Ibrăileanu era un revoluționar, dar tempe- spune a? • ajutat, mai târziu, de un scepticism caracteristic, îl împiedica să dea ramentui „...i.t.i.n a r forme puternice, care să zguduie și să îndemne la acțiune, cazul lui C." Stere.

„ Date fiind preocupările mele ulterioare, care existau desigur, în germene încă îl lescentă, am avut foarte slabe legături cu scriitorii *Vieții Românești*, chiar din aaoi ^ ajuns la maturitate. De altfel, frecventam (cu începere de prin 1910) și „?j„, redacția ei, dus, și nu numai prima și a doua oară, de G. Ibrăileanu. ăestui ^ întâlneam nici un scriitor propriu-zis, cu excepția lui Topîrceanu, care „-° narte din personalul redacțional. Pe Sadoveanu l-am văzut acolo târziu, iar pe **eTMironescu îl cunoscteam de mai înainte, și nu în calitatea lui de „creator". Frațu J Teodoreanu și-au făcut apariția după primul război mondial. La fel Al. A.

"PhilipP^ „j.„; „t.„i, relațiile cu scriitorii nu mă atrăgeau. Și aceasta, din cauza sen- ntului că ei reprezintă o lume aparte, foarte deosebită de a mea. Le citeam și, t H era cazul, le admiram producția, căci literatura îmi plăcea, grație în mare mă- • si lui G. Ibrăileanu, care mă ajutase încă din liceu s-o înțeleg mai mult ori „u)? puțin just. p.„tru mine *Viața Românească* era, înainte de toate, port-drapelul crez social-politic foarte avansat pentru vremea aceea, în slujba căruia se Sseau trebuiau să se găsească literatura și arta în general. *Viața Românească* rsemna pentru mine, în primul rînd, G. Ibrăileanu. Aceasta, și din cauze de ordin afectiv care lipseau în ce privește atitudinea față de C. Stere, care îmi impunea enorm și chiar mă intimidă prin personalitatea sa vijelioasă. De altfel, pe directorul *Vieții Românești* nu l-am cunoscut personal, în sensul curent al termenului.

2. Răspunsul la nr. 1 conține, în linii mari, și răspunsul la punctul 2. Fac și aici distincția între cele două laturi ale activității revistei : literatura propriu-zisă și cea social-politică. Am crezut totdeauna și continui să cred că *Viața Românească* 8 fost, pentru epoca ei de început (1906—1916) și pentru cea imediat următoare (pînă 'prin 1930—1932), cel mai important periodic al țării noastre chiar și din punct de vedere literar. Ea a jucat un rol asemănător ca valoare cu acela al *Convorbirilor literare* din perioada lor ieșeană și, într-un fel, cu acela al *Daciei literare*, „mama" amîndurora sub anumite aspecte. Nici una dintre celelalte reviste, unele celebre, apărute concomitent, în epoca respectivă, sau după, nu se poate compara cu *Viața Românească* din punctul de vedere al prestigiului și, deci, al influenței de care se bucura ea, chiar printre scriitori, ca să nu mai vorbesc de publicul larg al cititorilor ei.

Oricît de mare o văd eu această însemnătate de ordin strict literar, cealaltă, de natură social-politică și culturală în general, mi se pare superioară. O literatură poate înflori, dacă împrejurările istorice o ajută, și fără reviste, deși nu tăgăduiesc rolul acestora în anumite limite. În schimb, un climat social-politic progresist mi se poate crea și nici dezvolta fără sprijinul unui periodic la înălțimea năzuințelor epocii. Din acest punct de vedere, meritele *Vieții Românești* sînt absolut excepționale. Rolul ei în formarea și întreținerea unei atmosfere politice avansate printre intelectualii noștri este considerabil. Voi da un singur exemplu, și acesta general. În mișcarea antifascistă dintre cele două războaie mondiale, numărul personalităților care nu numai au aderat ci au și militat pentru ideile ei, provenind direct sau indirect din contactul cu această revistă, este impresionant. Eu însumi mă proclam, sub acest aspect, produsul ei prin excelență.

Cercurile reacționare sau numai naționaliste acuzau pe conducătorii *Vieții Românești* de cosmopolitism, și aceasta numai pentru că ei erau democrați burghezi de stînga. Din punct de vedere național, ei nu erau prin nimic inferiori, ca concepție și atitudine, celor mai „naționali" dintre oamenii noștri politici de oricînd. Rubrica „Scrisori din Ardeal", de exemplu, întemeiată, cred, încă de la început, constituie una dintre dovezile, elocvente în acest sens, ale afirmației mele. Iar faptul că C. Stere a fost arbitru, solicitat de ardeleni, în conflictul de ordin național oe peste munți, acolo unde conștiința românească era atît de vie, nu poate fi interpretat decît în același mod.

3. în condițiile actuale *Viața Românească* nu mai poate fi ce a fost în epoca « de început. Și se înțelege de ce, nici înainte de instaurarea regimului nostru saoașist, ea nu și-a putut păstra autoritatea altădată incontestabilă. Și nu din «iza că se „invechise". Chiar din punct de vedere pur literar ea își «rgise orizontul într-o măsură apreciabilă, cum probează, ca să dau un ț J v F exemplu, colaborarea masivă a Hortensiei Papadat-Bengescu. De altfel, „ie să repet ce am spus deja sub 1 : o revistă, oricît de excepțională,

nu poate „crea” literatură. Poate crea însă cultură și, mai ales, știință social-politică avansată. Câtă vreme a rămas la Iași sub conducerea din a lui G. Ibrăileanu, ea a continuat să-și îndeplinească acest rol cu același sf ca la început. După ce s-a mutat la București, lucrurile au luat altă înfățișare — am de loc fetișismul locului unde se produce un eveniment mai caracteristic măcar fetișismul oamenilor care participă activ la producerea lui. Dar nu mi ieși din minte ideea că la Iași exista o atmosferă mai favorabilă pentru activități; ei și tot așa, absența lui G. Ibrăileanu, în ciuda faptului că el a fost înlocuit M. Ralea și G. Călinescu, s-a simțit serios în dauna ei. E oare o simplă întâmplare faptul că *Convorbirile literare* au avut aceeași soartă prin mutarea lor la Iași, deși se găsea acolo mentorul ei, care nu se mai ocupa însă direct de în împrejurările de astăzi, *Viața Românească* nu poate fi, în ce privește concepția literară și cea social-politică, decât o revistă la fel ca toate celelalte. Și trebuie — o obligă la aceasta trecutul ei — să le întrecă pe toate prin șiunea calitativă a contribuțiilor. Mijloace materiale are, desigur, la dispoziție de belșug, fiind cea mai veche și, sper, cea mai importantă revistă a Uniunii scriitorilor din R.S.R. Cât despre forțele literare, culturale și ideologice, situația se prezintă și mai limpede. Are de unde alege. Numai să știe cum.

I O R G U I O R D A K

I

DE LA O MARE ALTITUDINE DOCTRINARA. — Legăturile mele cu *Viața Românească* și cu unii dintre colaboratorii ei de mare prestigiu datează din anul 1923. Atunci am trimis de la Paris prima mea colaborare la foarte apreciată — de mine și de mulți din generația mea — revistă. Anume, am trimis un eseu despre Pasat și cu ocazia tricentenarului nașterii filozofului. Eseul i-a plăcut lui Ibrăileanu, care mi-a trimis prin Mihai Ralea un onorar surprinzător de mare și o scrisoare prin care mă îndemna să continui colaborarea. Pentru atunci tînărul student care eram, faptul de a-și vedea tipărit primul său eseu în prestigioasa revistă ieșeană a fost, firește, izvor de încurajare și ele — credeam eu — justificată mîndrie. Îndrăznisem să solicit redacției *Vieții Românești* publicarea sus-menționatului eseu la propunerea prietenului meu Ralea, căci altfel, cine și-ar fi putut imagina, în 1923, că are să devină, cu prima sa încercare în ale scrisului, colaborator solicitat al unei publicații în paginile căreia apăreau constant texte iscălite de M. Sadoveanu, G. Ibrăileanu, Mihai Ralea, I. Teodoreanu, G. Topirceanu.

În anii ce-au urmat, am continuat să trimit *Vieții Românești*, sub titlul „Scrisori din Paris” propus de Ralea, articole și eseuri, pînă în 1929, an cînd m-am întors în țară și am fost prezentat de Ralea lui Ibrăileanu și, ceva mai tîrziu, lui M. Sadoveanu, pe care în cursul anilor următori îl întîlneam de cîte ori venea la Cluj, la masa cu vin generos a lui Ștefan Boeriu, prieten de vînațoare și de pescuit al marelui nostru Sadoveanu. La una din aceste întîlniri în casa lui Boeriu — ea în anul 1937 sau 1938 — am aflat că „Conu Mihai” a avut răbdare să cetească, îndrumat de Ralea, *Existența Tragică*, și a avut gîndul generos să-mi spună că i-a plăcut.

După 1930, reținut de numeroase obligații profesionale, colaborarea mea la *Viața Românească* a continuat sporadic și numai cu numeroase recenzii.

Cît privește rolul ei pe multiple planuri ale culturii noastre, în perioada pe care am cunoscut-o mai de aproape, acest rol a continuat să fie cel pe care și-l asumase la înființarea ei. Adică, pe plan social, *Viața Românească* a luptat cu dîrzenie și talent, și de la o mare altitudine doctrinară, ideologică, împotriva obscurantismului retrograd în orice formă și la orice nivel s-ar fi manifestat el; iar pe plan literar a încurajat — și adesea a descoperit — talente tinere. Ea a apărut, în lume pe care ne-o dă totdeauna rațiunea și umanismul altoit pe ea, tot ce a fost și este înaltă valoare umană în cultura și-n viața socială a poporului nostru.

Datorită acestor mari merite ale sale, revista *Viața Românească* se integrează în mod firesc ca forță ideologică progresistă și deci pozitivă, de prim plan, în cultura noastră socialistă. Ea are dreptul și chemarea să continue a ocupa un de frunte printre numeroasele reviste care apar azi în România Socialistă.

D. D. ROȘCĂ

n., r.m. SOCIAL SI COMPLETA LIBERTATE A GINDIRII — EXTKAGE-
wACTUALITATE A UNOR ELEMENTE DE DURATA — POLEMICA INTE-
REA DIN A J d e i — am colaborat la. *Viața Românească* începînd cu numărul din
martie ^, ^Q revista și-a reluat activitatea. Mi-am continuat colaborarea de-a
lor în intervale mai mici sau mai mari, pînă în 1940, cînd *Viața Româ-*
lung". a întrerupt din nou apariția, ca să iasă iarăși la iveală după 23 August
nus^.

1344 într-un prospect-program intitulat „*Viața Românească* apare. Cîteva cuvinte
blic" apărut în 1920 și în care se dă și o listă a colaboratorilor grupați în
Către pu ..... gi științifică *Viata Romanească*", un cititor de astăzi cu oarecare
„ASOCIF. .... t. .... culturală a României din acea perioadă, poate să observe
cunoști ..... destul de rar la înființarea unei publicații și anume diversitatea
"i horatorilor. Oameni foarte deosebiți între ei atît în ce privește formația lor
„lă cit și în ce privește domeniul lor de activitate stau alături pe această
P)ț *Viața Românească* pornea din nou la drum într-un mod destul de rar întîlnit
! rogramul unei publicații periodice și caracterizat prin lipsa oricărui trăsături
A loterie, cu o lărgime de orizont prielnică pentru prețuirea dezinteresată a
«dentului și a valorii intelectuale. în cele „cîteva cuvinte către public" se spunea :
Niscută din nevoia unei mai sănătoase orientări a opiniei publice în toate dome-
•, f vi.ții naționale, *Viața Românească* a susținut timp de zece ani, între 1906
V)g)g p)na la izbucnirea războiului nostru, revendicările democratice la ordinea
zilei luptînd — în paginile unei publicații destinate ideilor și discuțiilor teoretice —
centru ridicarea păturilor adînci ale neamului la o formă de viață mai înaltă (...) *tio*
to Românească rămînd credincioasă vechiului ei ideal social și crezului literar
de completă libertate a gîndirii, va căuta să fie și pe viitor locul de întîlnire al
tuturor talentelor și forțelor creatoare".

Condusă în primii ani de G. Ibrăileanu, animator incomparabil al revistei
de la început, din 1906, apoi de oameni care au urmat cu fidelitate și cu curaj tra-
diția „idealului social" și a „crezului libertății de gîndire", *Viața Românească* și-a
continuat după 1930 drumul, în împrejurări adesea dușmănoase față de ea.

Astăzi, cînd revista împlineste șaptezeci de ani de existență, ceea ce înseamnă
0 vîrstă nu prea des întîlnită la vreo publicație periodică, și de la noi și din alte
țări cred că una din preocupările sale principale trebuie să fie continuarea tradiției
de la 1906 și 1920 și îmbinarea acestei tradiții cu cerințele prezentului. Este ceea
re, de altfel, reușește să realizeze din ce în ce mai bine. în paginile ei (pe care
tocmai în vederea acestui scop, aș vrea să le văd mai numeroase) își găsesc
și trebuie să-și găsească tot mai des un loc larg, pe lîngă partea de creație lite-
rară, studii și eseuri mai întinse care tind către extragerea din actualitate a unor
elemente de durată. Tradiția revistei se întemeiază în mare măsură și pe acest
principiu de lucru. Totodată latura informativă este asigurată de recenzii și de
revista revistelor, alături de care ar trebui să se reia rubrica de *Miscellanea*, înfiin-
țată în 1906 și în care și-ar avea locul din cînd în cînd și cîte-o polemică, întemeiată
pe idei, nu pe sentimente.

De o publicație cum este *Viața Românească* c nevoie mereu. Ea are o tradiție
sănătoasă de păstrat și lucrează într-un spirit de acceptare cu chibzuială a înnoirii
necesare, spirit cuprins chiar în această tradiție.

ALEXANDRU PHILIPPIDE

NEDECLARAT, DAR SIMȚIT — O OAZĂ DE DEMOCRAȚIE. — Curînd
după întoarcerea mea de la studii, din Franța, am luat contact cu *Viața Româ-*
nească, pe care începuse să o editeze *Adevărul*. Imediat apoi, începînd din 1930,
am publicat, din timp în timp, în paginile revistei, articole de lingvistică. O
colaborare intermitentă mi-a fost acceptată și după Eliberare. Dar relații strînse
și chiar muncă permanentă am manifestat în anii 1937—1940.

între timp ideile mele politice se precizaseră, la *Adevărul* nu mai puteam
«cra, astfel că am fost bucuros să găsesc ospitalitate în paginile *Vieții Românești*.
Trebuie să adaug de altfel că după scurtă vreme am devenit un purtător de cuvînt,
nedeclarat, dar simțit, al Partidului Comunist în redacția revistei. Se ocupau de ea

M. Ralea și mai ales D. I. Suchianu. Aveam ședințe de câteva ori în fiecare săptămână, se discuta numărul apărut și cele în pregătire și, bineînțeles, se treceau în revistă evenimentele politice recente.

Evident, nu toți colaboratorii erau pe aceeași linie politică, dar în general poate spune că atmosfera era progresistă. Am recomandat eu însumi diverse soane orientate spre stînga care au fost acceptate să colaboreze.

După părerea mea, în acei ani de crîncenă reacțiune, Viața Românească I constituit o oază de democrație și a servit la crearea și dezvoltarea atmosferei a pregătit răsturnarea regimului reacționar.

L \ GRAURE

VISUL UNEI EVOLUȚII MAI RAPIDE A ȚĂRĂNIMII SPRE SOCIALISM
— CEVA DIN SPIRITUL ȘI LINIA ÎNAINȚAȘILOR — O TRADIȚIE LITERARĂ NOUĂ.
— Cunosc *Viața Românească* cu deosebire din epoca interbelică, chiar și dinaintea primului război mondial, cînd eram elev. Am cunoscut-o întâi ca lector destul de fidel, îndrăgostit în mod deosebit de Constantin Stere, pe care am avut un cult. Ca fiu de țaran, poate, atunci cînd revista era condusă de el, am fost cîștigat și de persoana lui ca și de poporanismul căruia îi deschidea drum și care îmi satisfăcea visul unei evoluții mai rapide a țărănimii spre socialism cu salt peste capitalismul burghez. Și îmi plăcea evident și cum Ca cititor al *Vieții Românești* mărturisesc că l-am preferat la acea dată — fel și mai tîrziu — pe Stere lui Ibrăileanu. în evoluția mea spirituală am așa putea spune, un tribut destul de mare acestei obsesii. Cu greu pe cît am putut, de ea.

Colaborator la *Viața Românească* am devenit în anii directoratului lui Mihai Ralea, cu un fel de eseuri pedagogice. Pentru Mihai Ralea am avut de asemenea o afecțiune, o mare și statornică afecțiune. De astă dată și prin legături directe ca și de colaborare. Am colaborat cu Ralea secundîndu-l într-un fel, mai cu în activitatea lui politică. în general, lui Ralea nu-i plăcea didacticismul iar eu eram ce eram, adică pedagog. M-am simțit deosebit de măgulit odată spunînd că singura lui legătură cu pedagogia este prietenia cu mine. Vroia să spună că eu sînt un pedagog fără apucături didactice? Așa mi-a plăcut să cred.

Perioada directoratului lui Ralea, ca și cea imediat următoare au fost, după părerea mea, momente aparte în evoluția revistei în anii '30. A revistei și a literaturii românești în întregimea ei. Niciodată poate n-au mai existat în istoria culturii românești asemenea condiții de întîlnire și confruntare de opinii. Curentele cele mai deosebite, dela stînga la dreapta, erau prezente pe vremea. Clasa dominantă, puterea oficială ca atare nu izbutea să le domine, toate măsurile uneori foarte drastice pe care le-a luat, nu o dată. în acești ani au existat multe publicații, dar la puține din ele cred că se găsea, ca la *Viața Românească*, o asemenea atmosferă care să permită discutarea, cu un larg de cuprindere a tuturor problemelor la ordinea zilei. Stăruia ceva în atmosferă din spiritul și linia înaintașilor, dar ferestre larg deschise făceau să pătrundă în ea aerul vremii, atît cel autohton cît și de mai departe; iar tendința și orientarea generală spre stînga izbutea să-și mențină o poziție proprie distinctă. Revista era conștientă de acest lucru, după cum și adversarii ei erau. Și n-o cruțau, în acești ani revista a găzduit, după cum se știe, sub pseudonim, și gîndurile lui Lucrețiu Pătrășcanu. Era oricum temerar atunci, pentru cenaclul revistei te întregimea lui, să accepte asemenea colocaturi.

în acei ani, Ralea a scris o parte din eseurile pe care mai tîrziu, în le-a publicat sub titlul *între două lumi*. Și titlul volumului și conținutul semnificative și caracterizează din plin activitatea revistei *Viața Românească* mi preajma războiului, ca și a răsturnărilor care aveau să urmeze. Ralea era perie, conștient de acest lucru. O spune clar în micul cuvînt introductiv al cărții. diile și eseurile, grupate în acest volum, zice el, disparate prin preocupările au totuși ceva comun: atmosfera ideologică a unui timp de tranziție, a unei tulburi în plină devenire, cu directivele șovăitoare ale unor tendințe, care își înfringurate, un criteriu. Istoricul viitor va înțelege, poate, din problematic care n fost zbuciumul și miopia unor generații suspendate în vidul cuprins

• « Aceste cuvinte sînt scrise și subscrise în 1943. Nu știu dacă ele spun două evu • ..... p. i. a explicit, sau ceea ce nu spun, dar lasă foarte clar „ai f.”: jeagă. Era însăși poziția *Vieții Românești* exprimată, — pentru ca să se j se j ..... i. înd ea, revista, deja nu mai apărea. Fusese, după cum se știe, sus-
Sus în 1040
 primata m * * -

STANCIU STOIAN

PS Recitind cele scrise mai sus despre *Viața Românească* antebelică, observăm că sînt de lipsă două lucruri esențiale: o vedere de ansamblu, în chip de con-
 cã si cîteva cuvinte măcar, care să spună ceva despre prezentul și viitorul ei.
 eiuze. Pentru trecut, așa cum s-a mai spus, de altfel, *Viața Românească* se distinge
 • două trăsături importante: căutarea unui specific național popular, fără exal-
 nationalist-șovine și o ridicare a preocupărilor creatoare la nivelul vieții și
 • Tzatiei moderne. În era socialistă, aceste trăsături îi rămîn desigur. Și le are
 jifapt Le au și celelalte reviste. Le au în spiritul noii structuri sociale, care e
 realitate, de la care nu pot și nu trebuie să se sustragă. Ca organ al Uniunii
 «enlor în să, *Viața Românească* trebuie să facă mai mult: să stăruie în această
 direcție în mod și spirit de sinteză, să creeze, ca să zicem așa, mai mult ca alte
 •eviste o tradiție literară nouă în spiritul a ceea ce numim azi umanism socialist,
 tjoblesse oblige.

ol. ol.

ATENȚIA LA CALITATE, GRIJA STATORNICĂ A LUI IBRĂILEANU — GARANȚIE DE CONTINUITATE — FERVOARE PENTRU MARILE IDEALURI ALE CULTURII. — Am colaborat tîrziu la *Viața Românească*, în 1965, cînd Demostene Botez, directorul revistei, ales președinte al Uniunii Scriitorilor, mi-a propus să preiau conducerea redacției. Acest regim a durat timp de doi ani, într-o colaborare strînsă, mai ales în anul al doilea, cînd directorul revistei, părăsind conducerea Uniunii, s-a putut ocupa efectiv de mersul revistei lunare. La *Viața Românească* am dat în acel interval cîteva scurte articole și am redactat rubrica *Uscellanea*.

Din gruparea *Vieții românești* cunoscusem pe M. Sadoveanu, D. D. Pătrășcanu, care mi-a dăruit în bloc toate cărțile sale și ale cărui *Amintiri ale lui Constantin Cassian* le admirasem din adolescență, pe Eugen Botez (Jean Bart), cărui a i recenzi-
 zsem romanul *Europolis*, pe Paul Zarifopol, cu care am colaborat apoi regulat la *Revista Fundațiilor Regale*, pe Al. Philippide, pe Al. O. și Ionel Teodoreanu, pe Henriette Yvonne Stahl, pe George Lesnea ș. a. N-am avut ocazia să-l cunosc pe G. Ibrăileanu, pe care-l admiram de departe pentru caracterul său și pentru capodopera romanului nostru de analiză, *Adela*, dar cu Constantin Stere am stat o singură dată de vorbă (voi povesti cîndva scena la care s-a dedat). Socot că posteritatea i-a dat dreptate lui G. Ibrăileanu, identificîndu-l cu *Viața Românească*, deoarece în timpul vieții, cu o prea mare modestie, se ținuase statornic în umbra sumbrului fost deținut în închisorile țariste și surghiunit în Siberia.

În calitate de critic și istoric literar, obligat să cunosc revista pe tot parcursul ei de șapte decenii, nu pot decît să-i recunosc eminenta situație în literatura dinainte de primul război mondial, iar apoi, din momentul istoriceii dispute în jurul specificului național. Epoca marilor controverse trecînd (ca să nu zic apunînd), revista s-a menținut la un nivel artistic, netăgăduit de nimeni. Atenția la calitate, a fost, de altfel, grija statornică a lui G. Ibrăileanu, al cărui dogmatism era temperat de un ales gust literar.

N-aș îndrăzni să fac pronosticuri de viitor. Sînt însă convins că irecutul fforestigios al revistei constituie o garanție de continuitate, în spiritul pe care și redacția actuală îl menține cu fermitate.

Aflîndu-mă în pragul unui nou jubileu, urez *Vieții Românești* să atingă centenarul și chiar mileniul, cu aceeași fervoare pentru marile idealuri ale culturii naționale și ale umanismului socialist, pe care le-a servit cu atîta devotament și

ȘERBAN CIOCULESCU

lungul deceniilor. Din tematica ultimelor numere, se pare că există tendința u* • orizontului în această direcție. Accentuarea unei asemenea orientări ar „o i revistei, după părerea mea, o mai evidentă și mai puternică personalitate pr. •

Mă gândesc și la posibilitatea ca, în perspectivă, grupul redacțional, îm. • cu colaboratorii mai apropiați, să îndeplinească și funcția unui fel de cen^ ideologic, unde să se realizeze un fructuos schimb de păreri, în lumina matei; ^ mului dialectic și istoric, confruntări principiale în spirit creator, novator marilor probleme ale societății socialiste românești, ale procesului revoluții mondial și, în general, ale lurn'it contemporane. Din aceasta ar rezulta o contrihn în plus, la permanenta lărgire și îmbogățire a tezaurului culturii și ideolo noastre socialiste.

ȘTEFAN VOICȚI

SUB VRAJA ȘI VEGHEA LUI IBRĂILEANU — MODEL DE CETATE ÎNTO I LECTUALĂ DESCHISĂ. — 1. -raptul de a fi venit, în toamna, anului 1929, la tal ca student la Facultatea de Litere și Filosofie, a constituit pentru mine — și desim, I și pentru alți colegi ai mei — un veritabil privilegiu : acela de a descoperi și respi» \ încă din primul an al formării noastre universitare, atmosfera intelectuală a acelei ' „Florențe a României” — cum avea să-i spună, mai târziu, G. Călinescu — în ^ matul căreia „Viața Românească”, deși din ianuarie 1930 avea să apară la București era principalul generator de umanism, de elevată spiritualitate, cu o bogată tar diție în urma ei, dar, mai presus, cu o prezență, încă activă prin principali ei reprezentanți de atunci. Se-nțelege că în fruntea lor se situa G. Ibrăileanu care, deși suferind, se bucura de un imens prestigiu în viața universitară și în viața culturală a lașului, în genere ; era polul magnetic al orientării celor mai buni dinuț studenți, care, de altfel, aveau în această privință, ca exemplu pe majoritatea profesorilor lor : Iorgu Iordan, I. Botez, Tr. Bratu, Octav Botez, Mihai Ralea, Petre Andrei, Șt. Zeletin, Dan Bădărău, C. I. Balmuș, Al. Claudiu ș. a. Totodată, în frunte cu Mihail Sadoveanu, scriitorii : G. Topîrceanu, I. I. Mironescu, M. Codreanu, Demostene Botez, Otilia Cazimir, Lucia Mantu, Ionel și Păstorel Teodoreanu, mai tînărul George Lesnea erau în Iași, îi vedeam pe stradă, ni-i imaginam în clădirea redacției și a tipografiei din str. V. Alecsandri, nr. 3. Mai rar auzeam de C. Stere, știam că e la București, în culisele vieții politice, sau retras la Bucov, unde redacta întinsul său roman memorialistic, din care primele două volume aveau să și apară în 1931, după cum, în cursul anului 1930, au văzut lumina tiparului, în volumul *Privind viața*, acele, unice în felul lor, reflecții ale lui G. Ibrăileanu.

2. Am evocat încă din 1940 (într-o cuvîntare la dezvelirea unui bust al lui Ibrăileanu, publicată în *însemnări ieșene* și reprodușă în *Confruntări literare*, apoi, mai amplu, în Introducerea lui *Jurnal ieșan*), împrejurările mai mult decît norocoase pentru mine de a fi fost remarcat — cum se spune — de către Ibrăileanu încă de pe cînd eram student în anul II, de a mă fi bucurat de grația generozității lui și a-l fi putut frecventa, în vizite într-adevăr memorabile, în casa din Fundacul Buzdugan nr. 7, de a-l fi ascultat în intimitatea acelei atmosfere de inegalabilă delicatețe sufletească, de a-l fi cunoscut, astfel, mai apropiat din manifestările lui față de semeni, toate contraziind flagrant falsa legendă a claustrării lui : care era fortuită, din cauza bolii și, mai presus, din cauza excesivei, dar cu atît mai nobile, griji de a nu-și dezvălui suferința fizică, boala ce-l ținea la pat. Mizantrop, în acest mod, doar cu sine, Ibrăileanu a fost pentru etapa decisivă a formării caracterului meu cel mai puternic generator, și prin aceasta modelator, de dăruire simpatetică, sub imperiul celei mai discrete dar tocmai prin aceasta exemplare iradiere de bunătate, ca un fluid transmițînd modestia, lipsa oricărei ostentații sau poze, deși figura și aura personalității lui se proiectau acum într-un orizont de legendă. Pot spune că n-am întîlnit — și am suficiente motive, personale, să crea că nici nu voi întîlni — un asemenea om cu o atît de puternică forță de înrîurire tocmai prin impresia de inefabilă estompere a personalității lui în relațiile cu cei pe care-i acceptase a-l frecventa — și aceasta nu ca o favoare, ca un act ce, poate, te-ar fi putut copleși, ci ca una din cele mai spontan manifestate relații interumane.

bianta acestui fermecător umanism, din care mi-a fost dat să mă împăr-
 tășesc, la Iași și la București, la Sanatoriul Diaconeselor, unde Ibrăileanu își dăruia
 iar "Viața Românească" - în "Viața Românească" - în preajma sfârșitului pe care-l știa apropiat, cu un
 efort încă mai mare, tendința de a nu se bănuia acuitatea suferinței și, astfel, de a nu-ți
 solicita, cum vrea, compasiunea sau a te tulbura — „Viața Românească” s-a concretizat

u mine în marele ei spirit călăuzitor și în atât de pasionatul ei
 definitoriu martie 1906, când a luat ființă, pînă în 1930, când redacția s-a slă-
 bileșter — a repercutat și a întîrziat să se resimtă —, a intrupai pe
 mutat la *» i dăruit arhitect al celei mai importante reviste românești
 10 ani (martie 1906 — iunie 1916) pînă la intrarea României în primul
 Mușaj și, apoi, continuînd tot la Iași încă zece ani (martie 1920 — decem-
 brie 1929) Ca atare, adică sub vraja și veghea lui Ibrăileanu, „Viața Românească”
 a fost scriitoricești de pe întreaga arie a țării, contribuind enorm la redeschimbarea
 socială și, după Marea Unire de după 1918, la consolidarea în spirit a
 național român în granițele lui firești, la afirmarea tot mai viguroasă a
 culturii noastre într-o perioadă de creație efervescentă, în cadrul căreia un sti-
 mulator din cei mai activi va fi, din primăvara anului 1921, Partidul Comunist Român.

3 Mai presus de ideologia propriu-zisă promovată de doctrinarii săi în frunte
 C Stere, ideologie care, cum am scris într-un studiu din martie 1966, avea ca
 principală dimensiune pe cea a înfăptuirii concrete a unității naționale pe întreg
 teritoriul românesc, — revista cu acest titlu a însemnat un climat și o tribună
 prestigioasă pentru afirmarea celor mai valoroase talente literare și, totodată, a celor
 mai înzestrate capacități în domeniul științelor umane. Mai mult încă : în perioada
 născutului pătrar de veac al existenței sale, „Viața Românească”, deși apărea la Iași a
 constituit o revistă centrală și un model de cetate intelectuală deschisă, reușind să-și
 atragă mereu noi generații de talente și colaboratori, într-un spirit, într-o structură
 publicistică de tip european, cu o tehnică și o exigență exemplare : ca varietate în
 informație, ca pondere în comentariul vieții culturale, literare și artistice, ca împăr-
 țire judicioasă a spațiului său beletristic, ideologiei, științei propriu-zise.

Trecînd și prin unele perioade de eclipsă — dincolo ele suspendările cu pri-
 lejul celor două războaie mondiale —, „Viața Românească” a oferit în anii noștri, mai
 ales, o largă posibilitate de a stimula dezvoltarea creației noastre în proză.
 Astăzi, deși redusă ca proporții, „Viața Românească” este unul din mensualele noas-
 tre cele mai vii, progresul în tehnica de cuprindere variată dar semnificativă a
 actualității fiind tot mai remarcabil. De la acest punct de nivel, ea poate privi cu
 o vibrație nouă spre primul pătrar de veac al existenței sale ieșene și, cu atât mai
 intens, în perspectiva continuei dăruiri de energie spirituală, ipostaziată cu priori-
 tate în arta cuvîntului românesc, promovînd, astfel, în ansamblul literar al culturii
 noastre socialiste, idealurile ei cele mai nobile și cele mai imperative.

GEORGE IVAȘCU

PREA „CLASICĂ” PENTRU NEASTIMPĂRUL ANILOR MEI — CINE NU
 ÎSTE CONTESTATAR LA DOUĂZECI DE ANI ? — SPIRITUL DE ORDINE INTE-
 LECTUALĂ AL LUI IBRĂILEANU — EXPRESIE A VALORILOR DE DURATĂ —
 ANUMIT ECLECTISM— NU MAI AVEM NEVOIE DE ARGUMENTE ? — Nu am
 amintiri speciale legate de o anumită perioadă a Vieții Românești, în afară de
 acelea care derivă din raporturile dintre cititor și o revistă preferată. În anii cînd
 tîiafa românească se afla încă la Iași, mă duceam rar în orașul de pe Bahlui. În a
 doua parte a deceniului al patrulea, lașul literar începuse să se mute la București.
 Venise Sadoveanu, Demonstene Botez, veniseră Teodoreni, cobora tot mai des în
 Capitală Topirceanu. Venise într-o primăvară și Ibrăileanu, dar nu s-a mai întors
 în redacția Vieții Românești. Viața i se curmase în sanatoriul „Diaconeselor”, de
 Pe bulevardul „Ștefan cel Mare”. Clădirea există și astăzi și ori de cîte ori trec
 Pe Unga ea, în Bucureștiul acesta care se schimbă mereu și mereu, îmi amintesc
 * aceluia mai în care a pierit Ibrăileanu.

La Iași, mă duceam rar, chiar foarte rar. Plecam uneori cu trenul de noi cu prietenul meu cel bun Ștefan Roiu — Gheorghe Dinu, recitam în tren ven din poezia de avangardă română și franceză ca să ne treacă timpul și dimineața coboram în orașul adormit, în dulcele târg al Iașului, a cărui dulceață nu o găsim; decît după ce degustam vinurile galbene și amăruie de la crîșma lui Pașcanu \ "întâlneam cu scriitori, cu fini intelectuali ieșeni, cu care discutam mai curînd m, xism decît literatură, dar în redacția *Vieții Românești* nu am călcat riicie. Alîntâmplarea făcea să trec pe lîngă clădirea unde se afla, să o privesc cu o oareă sfiială, să-mi închipui cum arată redacția și să-mi continui călătoria prin Iași * altădată fără să deschid ușa dincolo de care mi se părea că se oficiază prea sofm, pentru neastîmpărul anilor mei.

Cititor stăruitor al ei, deschideam de fiecare dată revista cu un sentiment '• v care se amestecau și sfidarea și respectul. Nu mă sfiesc să scriu sfidare. La douăz I de ani, cine nu este contestatar, cine nu sfidează ? Ni se părea că *Viața Românească* T este prea conservatoare, prea „clasică" pentru gustul meu de atunci. Dar, pe n, j < ' sora lecturii, se instala în mine respectul față de această instituție de artă & ^ cultură care era revista de la Iași. Spiritul de ordine intelectuală al lui Ibrăileaj* domnea în tot ce făcea *Viața Românească*. Ideile noi erau răspindite cu generoatj» !' dar într-o anumită ordine, fără zgomot, fără agresivitate. Argumentul era stăp j Improvizatia, afirmația gratuită lipseau. Păreau vetuști ieșenii ? Unor bucureșteip i obișnuiei cu spumozitatea replicii azvîrlită peste masă, poate da. Oamenii de cultur i temeinică prețuiau revista ca pe o expresie a valorilor de durată. t

Cu acest prestigiu a venit *Viața Românească* la București. Vicisitudinile vr* j murilor s-au abătut și asupra ei. Atît cit a putut, s-a păstrat în demnitatea spirt-tuală conferită de Stere și Ibrăileanu. Cînd n-a mai putut, a tăcut, iar tăcerea 9* din acei ani s-a înscris în protestul politic și social împotriva barbariei las-cismului.

Renașterea *Vieții Românești* după 23 August a reprezentat un act de cultura, era o necesitate, era o continuare, în alte condiții, a ceea ce începuseră în iMfi întemeietorii revistei. Ideologia *Vieții Românești* nu ne-a fost străină nouă, mar-xiștilor. Nu a fost ideologia noastră — deși paginile ei au adăpostit de multe ori studii scrise de pe pozițiile clasei muncitoare — dar nu cu cei de la revista ieșeană ne-am războit, ci cu ideologia fascismului. Cu cei de la *Viața Românească*, chiar dacă nu am fost întotdeauna de acord, ne-am găsit deseori pe același drum al pro-gresului, al ideilor înaintate. j 5

În anii construirii democrației populare și apoi ai socialismului, *Viața Romi- i nească* a ocupat un loc aparte în frontul culturii și artei din România. Cu aceeași ; seriozitate și temeinicie, aș spune fără zgomot și ostentație, a promovat literatură \ de valoare și idei înaintate. Nu s-ar putea afirma că nu a greșit niciodată, că anu- ; mile manifestări proletcultiste nu și-au găsit adăpost în paginile revistei, că un . anumit eclectism, că o anumită șovăială ideologică nu s-au făcut prezente. Au i fost tributuri plătite unor anumite perioade, însă nu aceste greșeli caracterizează \ *Viața Românească*. ;

Știu că există critici care consideră că formula *Vieții Românești* a îmbătrînit, j că nu am avea nevoie de o asemenea revistă-volum pentru că nu ar corespunde) spiritului vremurilor, nu ar satisface pe omul modern, grăbit să asimileze cultura 1 în „pilule". Nu mi se pare că aceste critici sînt întemeiate. Arta și cultura nu * încap în „pilule", oricît de strălucitoare ar fi. Arta și cultura își au dimensiunile j lor pe care numai creatorii lor le pot măsura. Un roman nu poate fi citit într-un l rezumat de cinci-zece pagini. O poezie nu se poate restrînge la rezumarea ei, ta f patru-cinci cuvinte. Un studiu nu este o simplă înșiruire rezumativă de teze. Dar argumentul, unde rămîne ? Ori, crede cineva că nu mai avem nevoie de argu-mente ? !

Viața Românească își are specificul și locul ei distinct în cultura noastră socialistă. Vreme de șaptezeci de ani, acest specific și acest loc le-au croit și mo-delat cei ce au lucrat în redacția ei, cei ce au publicat în paginile ei, dar mai cu seamă cei ce au citit-o și o citesc. În anii noștri, ai construirii societății celei noi, o asemenea revistă, purtătoare a valorilor înnoitoare, de durată este o necesitate pentru cultura românească, o cultură în care trebuie să fie prezente forțe cit mai variate prin structura și expresia lor.

ACUL DEMOCRATIEI ȘI PATRIOTISMULUI — DOUĂ LOVITURI —
 MPAL RISIPEI DE SINE. — Eu cunoscusem viața revistei, desigur, prin
 y# TIMP (1939-1940) curile bune care ne parvneau, nouă, studenților democ-
 c6nțin^u', 'u', jje cultural-politice în jurul cărora ne desfășuram activitatea și n-
 erați. *.. cu destulă claritate, varietatea și duritatea creșeindă a conflictelor
 piye straoa ^> ^ d... p... t... vreme după instalarea fascismului la conducerea
 ideolog^ . ft... ească avea să mai țină ridicat steagul democrației și patriotis-
 Statului, v i...)3... i colaboratori ai săi.

uluiluin ...]... care mă aflam în anul 1940 — exclus din căminele
 t sti conduse atunci de legionari și, cu toate că aveam cele mai bune note
 gtudenteș.^ ... pe lista bursierilor de rectorul legionar, — mă redusese iarăși
 ia*... ^... ală (la Garajele Mihăescu), atunci cînd profesorii mei Mihai Ralea
 ia w" oprescu, directori la *Viața Românească*, m-au angajat ca secretar tehnic
 *f ctor la gazetă. Acela care se ocupa de secretariatul de redacție cu titlul de
 ^redactor șef" era D. I. Suchianu, ajutat de un oarecare domn lampolski. care

flea t^J^£ biografică mai personală a acelei scurte perioade se îndreaptă și în
 ir direcție, adică activitatea U.T.C.-ului în Facultăți (după refacerea organizației,
 ? toamna lui 1939, la București și alegerea ca secretar a tovarășului Nicolae
 rausescu) legată de prietenia cu grupul de la *Cadran*, cu Miron Constantinescu
 rare avea să fie arestat în 1940), cu Manea Mănescu, Levente, Dragomirescu, Iliu și
 lalti S... prieten și coleg de cameră mobilată, Alexandru
 Ralaci cunoaște foarte bine. Cealaltă latură, de serviciu, de la *Viața Românească*,
 ra totuși mai pitorească, pentru că ședințele ei de redacție (mai multe de „club”)
 ofereau spectacolul inedit și de neuitat al „ultimelor zile ale orașului Pompei” al
 democrației burgheze românești. După asemenea ședințe, seara târziu, acompaniam,
 în plimbări intelectuale și amicale, pe unul sau altul dintre scriitorii sau politologii
 timpului, obișnuiții grupului. Cred că una din cele mai plăcute, de care-mi amin-
 tesc a fost cu Geo Bogza, a cărui capodoperă (*Cartea Oltului*) era idolul nostru
 literar și care căuta tocmai atunci un cizmar bun și ieftin. L-am dus „La Andrei”,
 pe Smârdan, — pe unde eu locuiam într-o mansardă, cu Balaci, — și cred că a
 fost multumit, fiindcă de multe ori ne întrebam, după ani și ani : ce-o mai fi
 fădnđ Andrei !... Era o tălmăcire liberă a villonianului stih : „mais ou sont les
 neiges d'antan"...

N-aș putea să-mi amintesc acum exact în ce a constat discuția aprinsă dintre
 Bogza și poetul baudelairian și politician țărănist Lazăr, într-o seară, gata pe
 bătaie, spre groaza efectivă a pașnicului guraliv Suchianu ; cred că Geo îi reproșă
 0 anumită declarație în favoarea „politicii de reconciliere” inițiată de Carol II cu
 extrema dreaptă, dar asemenea conversații amicale, cu iz de cafea literară, foarte
 „gen Carlsă”, deveneau adeseori acute, în spiritul vremii. într-o odaie separată (dar
 cu ușile neîncuiate), pe canapele de piele, englezești, directorii revistei se retrăgeau
 uneori „la secret”, sfātuindu-se asupra vreunui articol cu pseudonim și cu „pile” la
 adresa regimului, sau ca să discute cu însuși autorul, de obicei în (trecere. Colabo-
 ratorii respectivi sint lesne azi de depistat, la prima cercetare a colecției antebelice
 a revistei, de aceea nu insist asupra persoanelor, preferind să evoc ambianța.

Anul colaborării mele permanente la *Viața Românească*, anul 1940, va rămîne
 de pomină, din punct de vedere politic în istoria țării și a fi fost martor la el
 reprezentă totuși o experiență personală greu de egalat, care atîrnă greu în memoria
 oricăruia dintre contemporanii mei, a întregii intelectualități române.

A fost anul în care, pe plan cultural, Virgil Madgearu și Șerban Cioculescu
 aduc contribuția lor majoră din acea perioadă, primul prin *Evoluția economiei ro-
 mânești*, al doilea, contemporanul nostru, prin *Viața lui I. L. Caragiale*, monografie
 pe care i-am și recenzat-o în revistă (*Viața Românească* 1940, nr. 4, aprilie,
 P- 143—144). în noaptea de 27 noiembrie a aceluiași an Madgearu avea să împărță-
 șească, în pădurea Snagov, tragica și oribila soartă a lui N. Iorga, din pădurea
 Strejnicu. Cioculescu a fost mai norocos.

Anul începuse cu o serie de greve victorioase (la „Galia” și „Metaloglobus”)
 w un caracter economic și politic pronunțat și cu numeroase manifestații studen-
 tești împotriva agresiunii hitleriste în Europa, la care partidul nostru reușise să
 atagă cercurile cele mai largi ale tineretului intelectual. Schimbarea succesivă a
 guvernelor României, pe fondul ofensivei germane pe frontul occidental și al pără-
 sim noastre de către aliați și vecini în ghiarele statului major nazist, se afla în
 centrul discuțiilor din redacție. în a doua jumătate a anului, soarta neîngăduit de
 tastă și nedreaptă a patriei noastre avea să ne dea cele două lovituri îngrozitoare

care ne-au mutilat trupul țării, mai întâi în est, apoi în vest. Era trimestrul de remaniere a guvernului Tătărescu, urmat, doar la câteva zile după cedarea Războiului și Bucovinei, de guvernul pro-fascist Gigurtu și până la preluarea puterii? generalul Antonescu, după dictatul de la Viena, urmate, în ultima toamnă de o tragică, de curemurul din 1940. Dar, la acea dată, din *Viața Românească* nu rămăsese decât amintirea unui trecut glorios, aparent ireversibil. Pentru noi, în reștenii, demonstrația populară din Obor, de la 3 noiembrie „contra războiului”; fascizării țării”, organizată de P.C.R., a fost atunci singura fereastră deschisă către un orizont de nădejde și rezistență; în restriște și sînge.

Mă opresc aici cu istoria generală. Aș vrea să mai adaog la cealaltă, lîtera' câteva amănunte interesante, sau măcar amuzante. Deși foarte tînăr pe aturiei ^1 orgoliul de a-mi aduce aminte că am fost primul istoric și critic literar care a 'sw despre Radu Tudoran (*Oroșul cu fete sărace*, *Viața Românească*, 1940, nr. 6 W p. 135) și despre Ury Benador (*Preludiu la Beethoven*, în același număr, p. 135—13; adică, cum s-ar zice, am avut șansa de a-i „descoperi”, cu nedisimulată admirat și simpatie, pe acești stimați prieteni și colegi. înainte de moarte, Benador mu spus-o, cu zîmbetul lui pe jumătate ghiduș, pe jumătate melancolic.

Am scris la *Viața Românească* a timpului și studii de istoria artelor (Despr. *Delacroix, poetul culorii*), alte recenzii despre cartea -românească și străină și L, frumos pachet de versuri (*Tezerul, Tărm ales, Hyperion*) de care nu mi-e rușine* nici astăzi, după atît de mulți ani. A fost un timp al risipei de sine, dar și l acumulării și în aceeași bucată de vreme „un timp de a trăi” și „un timp de a muri”, cum scrie la Cartea înțelepciunii, pentru că se apropia rebeliunea legionari și anul intrării României în război.

MIHNEA GHEORGHIU

(Continuare în numărul viitor)

ÎN PACE

*Un alb coridor,
uluitor în pădurea cea neagră,
parc-ar fi un tunel
tot din crengi înflorite.
Și mama vine spre mine
din întuneric, pe alb coridor,
mama moartă, lumină a ochilor mei.
Și parcă aud
vocea mamei, cum nu mai e alta,
parcă vorbește
mama, vermină și oase,
subpămîntești rămășițe :
Ai mâncat azi, băiete ?
Dormit-ai azi noapte ?
...Și aspru și rece îmi este răspunsul:
Pleacă mamă,
am mâncat, am dormit
și mi-e bine.
Și să nu vii înspre mine.
Ori dacă vii,
numai nu vorbi,
doar ia-ți fiul,
ia-mă cu tine.*

IULIUS CEZAR

*De veacuri,
din gură în gură,
umblă o voce,
umblă un bocet*

în Țara Zarandului:
 „Chezăraș Iulie,
 Iulie, Iulie, uf
 El să fie ?
 Profilul roman
 cum îl știm din efigii ?
 Da, el este, uf !
 El este vaierul !
 Iulie, Iulie
 ce-ai căutat vaiere,
 în Țara Zarandului ?
 Erai în Galia
 pe calul codalb,
 erai la Nil
 cu o Ybis pe umăr,
 erai pe lespezi
 țintuit în pumnale,
 unul etern în Cetatea Eternă.
 Cum de a nimerit
 strigoiul ilustru
 pe miriștea noastră,
 pe gura de rai ?
 Ce-ai căutat Iulie,
 de a rămas din tine
 doar vaierul,
 vestigiul imperiului,
 doar bocetul cel mai ciudat,
 joaca și spaima copiilor
 în Țara Zarandului:
 Chezăraș Iulie,
 Iulie, Iulie, uf!

PIETRELE SCRISE

Ioanei Diaconesett

Steaguri de aur au,
 un vis le abate
 și flutură aurul.
 Și ce liniștite stau
 stolurile,
 în ce rugăciune stau
 fermecatele !
 La idolești altare
 slujiți
 voi, slujitoare,
 voi, steaguri de am,

*paseri cu glasul de om.
Și mie, supusul,
ce-mi spuneți ?
Care-i menirea supusului!
— „Drumul e aspru
și Legea e aspră.
Du-te la munți,
La Pietrele Scrise”.
...Neagră, neagră
noaptea se făcea,
steaua era sub obroc,
un opaiț luna era.
Și la munți, la scrisele pietre,
nimica, nimica scria.
Și așa,
sărmana-mi tristețe
a intrat la greu, la stăpin,
la Pietrele Scrise,
Și m-am văzut
într-un vis uriaș
visînd a tinereței splendoare :
aripi de aur
și stoluri și stoluri.
Și destrămare.*

DOAMNA CU TOPORAȘ

*Am auzit noi
de ea, Doamna cu toporaș.
Ne ferim de ea
ca de foc.
Uite, refugii de beton,
am înălțat și ziduri,
să nu dea de noi
semănătoarea spaimii.
Doamna cu toporaș,
despre care am auzit noi.
— Rău, foarte rău
ați auzit voi.
Eu despre Doamna spuneam,
o cîntam cu patimă,
Primăvara o cîntam,
acest lucru
era la mintea cocoșului.
Și voi,
cu insolențele voastre,
cu lipsa de tact,*

*ați alungat cîntecul.
Verzi ca spanacul
și galbeni, de ceară,
o să vă mănînce frica,
să știți.
Și Doamna cu toporaș
nu o să-l vadă, acest oraș.
Nici ghiocel nu veți vedea,
să știți voi l*

ALTUL, ACELAȘI

*îmi citește în ochi,
nu mă slăbește o clipă,
studiază originalul,
atent citește,
un semn crucial, al mirării,
lipsește.
îmi seamănă mie,
ca mine-i, aidoma,
picătura de apă,
tiranul „eu însumi”.
Și spune și spune
și e vocea mea,
timbrul, monotona inflexiune,
ucigătoarea monotonie :
„Cu inocență, vai mie,
multe mai fac,
interese, afaceri,
sînt pînă la gît în afaceri.
îi dau necuratului
un calup de săpun,
Muntele diamantin
îl arăt cutăruia
nedemn să vadă muntele :
este aeve,
nu e himeră, nu e abstracție
Diamantinul.
Aceluia
care raz-a luat-o mult înainte,
melcului,
misteriosului meu adversar,
îi dau în dar
o inestimabilă valoare :
marathonul,
piatra de încercare.
Drumului*

*salut îi spun,
sînt frînt de oboseală
Nesfîrșitule !
...Și nimic nu mai știu
și ochii închid
și-s de liniște, — piatră.
Și nu știu de steaua.
Negre mi-erău pletele
și sînt cum e neaua."*

EMIL BOTTA

UN ALT COLONEL CHABERT *)

La puțin timp după vizita omului din provincia de sud-est care-mi povestise întâmplările incredibile ale concetățenilor săi pasionați de *inefabil* (vezi rev. *Viața Românească* nr. 8/1975), mi-a trecut pragul un alt vizitator, prezentându-se drept opozant al celui dintâi, cerându-l îngăduința să-și prezinte argumentele de protest, bineînțeles, invocând k rindul lui tot niște întâmplări.

Dar, mai întâi, primele replici ale noului vizitator.

„Părerea mea este că *nu inefabilul* ar fi semnul distinctiv al existenței concetățenilor din provincia de sud-est, cum a susținut cine» înaintea mea. Faptul că un om cu umbrelă, mereu tăcut, misterios și solemn, este luat în orașul său drept o persoană cu totul aparte și i se acordă stimă, i se atribuie sentimente înalte, calități enigmatice, în sfârșit, e considerat posesorul unui destin ales încăput pe o cale netulburată — *asta nu înseamnă că aceia care l-au văzut așa pe nesăratul om cu umbrelă aveau pasiune pentru inefabil în detrirmentul realității*. Mai departe, *nu inefabilul* era criteriul concetățenilor în a i prefera un Pilade mul și monumental în locul unui Oreste agitat și bîntuit de neliniști. Contest acest gen de interpretare și aș putea răsturna înțelesul unor asemenea întâmplări cu o simplă teorie : *aceea a punctului de vedere*. N-o fac, pentru că n-am obiceiul — țăflînidu-mă în fața cuiva care fandează, cu argumente epice — să-l atac „de deasupra”, gazîndu-l teoretic. Ca să-l conving, adică, în mod loial, sau relativ loial, trebuie să-l atac de pe *să*, tot cu niște povestiri, să folosesc tot o armă adică, pot chiar, porcește (noul vizitator are, după cum se vede, și expresii dure) porcește, să-i atac floreta argumentelor sale cu ujn tun, o pot face, a ridicat o armă cu laml în patru muchii, nu pentru un joc singular ci chemînd la un „conflict care pe care”, iar adversarul lud e liber să-și aleagă și el o armă pentru a învinge, zic a învinge) pentru că, e știut, nimeni, niciunde, nu vrea să piardă. De vreme ce' calul troian și despicarea nodului gordian dintr-o singură lovitură au făcut glorie, nu prea văd ce alte mijloace ar fi nepermise. Deci, în ceea ce mă ipriveste pe mine și pe *domnul Inefabil* al durm-tale, vei fi martorul unei bătălii cu povestiri.

Voiam să-i spun noului vizitator că prietenul, sau adversarul *saa*, care-mi povestise despre *inefabil*, n-a vrut să atace pe nimeni, mi-a spus

*) Din volumul „Scrisori Provinciale” — în curs de apariție la Editura

olari cu totul pașnice și nevinovate și nimic mai mult. Dar niște ⁱⁿ; ^m Q_r m-a ascultat, sau pur și simplu nu m-a auzit, a vorbit tioul ^{vizita} • K_r cu vocea lui groasă și autoritară m-a întrebat : ^'d DuSnea(a l-ai citit pe Balzac ?"

' <5fti l-am ^{chitoarecum} — i-am răspuns, t'erindu-mă să-l tutuiesc, tutuise el deja pe jumătate cu acel *dumneata* — • știți, Comedia *cum* ^{ma} - ^{este} ^{ceva}"... — • și ca să-mi justific modestia de a-l fi citit |uj . ^ ^{arecurrij} i-a m desfăcut larg brațele, atingînd cu degetele, de o ^{urnal} . ^ ta, pereții opuși ai odăii mele, adică, voiam să spun prin ^ ^ HăcUit că Balzac și Comedia Umană ne depășesc mereu. ^ Mă rog ^m ~ ^a consolat vizitatorul • — să zicem că l-ai citit pe " acesta e un bun cîștigat pentru conversația noastră. Mai e o hf'une de detaliu. Ai citit povestea *Colonelului Chabert* ? <hesl Da - am zis. Fantastică".

Vizitatorul s-a încrunțat spre mine la cuvîntul „fantastică", adică, domnule, să lăsăm vorbele de prisos" și a conchis : " ' Dacă ai citit *Colonelul Chabert*, putem începe. Aici este cheia * tîmplărilor pe care am să ți le povestesc, întîmplări, să zicem, tot clin rjrovincia de sud-est" — și-a strîmbat el buzele mari cu maliție, la adresa fostului meu vizitator, desigur.

N-am mai cerut nici o explicație, l-am lăsat să spună ce avea de Spus In definitiv, *Colonelul Chabert* e nemuritor și la îndemîna oricui.

I

UN OM ÎȘI PRIVEȘTE DE JOS ETAJUL

Ce va să zică asta *Colonelul Chabert* ? — și-a început vizitatorul povestirea, țintuindu-mă cu un deget acuzator de Cicero, cu un fel de *quousque tandem*, adică, pentru că nu prea credea că l-am citit pe Balzac, iar dacă l-am citit nu l-am înțeles deloc bine. *Colonelul Chabert* — mă lămurii el — *e un om care-și pierde locul și timpul existenței*. Reține asta și ai reținut esențialul, înseamnă că te poți situa pe același plan de gîndire cu mine în înțelegerea întîmplărilor pe care am să ți le spun. Colonelul Chabert... hm, iar îl repet și nu mai era nevoie. în sfîrșit, Colonelul Chabert, erou al gloriilor napoleoniene, declarat mort în bătălia de la Eylau de rapoartele militare sumare, cînd a pornit din nou spre casă după o absență îndelungată putea să se trezească străin și deposedat de sine, ca un abulic, în noua epocă post-napoleoneană cu stări de lucruri total schimbate, eta, etc, — și fără să fi fost dat mai 'întâi mort, fără să se fi salvat ca. în *O mie și una de Nopti* ieșind de sub trupurile acelea neînsuflețite "oare-l acopereau în groapa <comună de pe cîmpul unde se dăduse bătălia... putea, zic, să n-aibă cicatricea aceea îngrozitoare de pe creștet, •care-i începea dinapoia capului și se sfîrșea lîngă ochiul drept, putea să nu fi întirziat atît în lumea morților, să se fi întors mai direct spre lumea vie pe care o lăsase într-un țfel la plecarea în bătălie și tot ar fi observat, ajuns în lumea vie radical schimbată în absența lui, că *și-a ptedut locul și timpul existenței*, că nu-și mai poate recăpăta averea știută, nevasta știută, și așa mai, departe, că e lipsit total de identitate, cu Gumele și gloria furate, că multe nu mai avea de ales și că va sfîrși uitat Și negat de toți într-un azil de bătrâni serântiți sau cam așa ceva.

Povestitorul s-a oprit brusc și m-a privit fix să vadă efectul belor sale asupra mea. Stăteam liniștit, fără să-mi trădez, prin trăsăturile feții, impresiile. La drept vorbind, nici n-aveam ce trăda. Vizajul făcuse, în mare, un rezumat bun al *Colonelului Chabert* și destul de în ceea ce privește punctul său de vedere. Într-adevăr, Charbert a i parte la bătălia de la Eylau alături de celebrul Murat, iar văduva Jv t nelului supraviețuitor s-a măritat cu Conte Ferraud... *ș

Uimitoarea — a ridicat tonul vizitatorului ca să mă smulgă din ~~ca~~* meu obișnuit — uimitoarea înfrângere pe oare a suferit-o neînvinga bătălii Chabert, pe terenul prozei vieții zilnice, intrată pe altă ~~mat~~* fără ca el s-o știe și fără s-o priceapă nici mai târziu — a trăit-o m2 mai pe scurt un cunoscut al meu, care n-a avut nevoie nici, de ~~ag~~" drum, nici de atîta glorie, nici măcar de cicatrice: simplu, coborise i casa lui în stradă, atît, și aruncîndu-și ochii spre terasa apartament*? său de la etajul întii și-a dat seama că e un alt Chabert !

Iată cum a fost :

Ajuns în stradă, și-a pipăit buzunarele să vadă dacă nu cumva și uitat cheile — un gest automat pe oare-l facem toți. Le avea, „Dar de tot îmi bat capul cu cheile ? În permanentă e cineva înăuntru în ~~cas~~ mea și chiar dacă ar lipsi toți de acolo, dintr-o clipă în alta ~~tot se~~ înapoia unul, sînt destui, de ce atîta teamă de chei și iar de chei ?” Apoi niciodată cînd s-a întors acasă nu le-a folosit, nu ajungea bine în ~~tas~~ ușii și cineva îi deschidea, toți ai casei îi cunoșteau pașii. „Dar de ce s grăbesc mereu, să deschidă ei dinăuntru și nu mă lasăi pe mine sămi folosesc cheile ?” Și-a scos cheile din buzunar și le-a privit atent: aproape noi, nefolosite, neatinse de zgârietura vreunei încuietori. „Te ~~pomeni~~ști că broasca, tot încuiată și descuiată cu cheile celorlalți s-a obișnuit și sa uzat cu ele, s-a format și s-a deformat definitiv după ele, iar cheile ~~me~~ rămase aproape noi nu se mai potrivesc”. *‘Și, din curiozitate, a încerca.*

S-a întors din drum, a urcat scările, dar nu cu pașii lui obișnuiți, ci cu alții, străini, ca să nu fie recunoscut și să nu i se deschidă dinăunw. a ajuns în fața apartamentului său, a vîrît cheia de la intrare în broasd a răsucit-o : *Cheia se învîrtea în gol.* „Trebuia să mă aștept la asta. h zece ani de absență — așa a numit el nefolosirea cheilor, absență — putea fi schimbată nu numai o broască, ci mai multe, cu ușă cu tot”. Dar dai a greșit și a vîrît cheia în ușa unui apartament străin ? La gîndul ~~asta~~ 3 înlemnit. Dacă a urcat, adică, mai sus, la etajul) al doilea și nu la etajul întii (în clădirea în care locuia toate erau la fel, etajele, ca și mansarda și demi-solul). *Și îngrozit a coborîjt în fugă scările.* Dar a dat imediat de parter și de ușa de ieșire în stradă. Nu greșise. A urcat din nou, tot cu pași străini să vadă dacă nu cumva, totuși, încercase să descuie alt apartament aflat pe același palier cu al său. Nu. La apartamentul lui încercase. N-a mai repetat gestul. Era limpede. *Cu cheile pe care le purta în buzunar de aproape zece ani nu mai putea intra în propria casă.*

„Să vedem — și-a zis — să cobor din nou în stradă și să privesc puțin spre terasa apartamentului meu, poate observ și acolo o schimbare pe care n-am observat-o pînă acum”.

A ajuns iar în stradă și a privit în sus spre etaj. Exagerase îrisa* înălțarea capului, îl dase prea pe spate și, în loc să-și vadă terasa de la etaj, a văzut mai întii cerul. „De cînd nu l-am mai văzut” — și-a ^zș J. a mai întîrziat puțin să privească cu capul dat pe spate, trăgînd adine aer

• Cînd si-a adus privirile în unghiul cel mai potrivit și și-a văzut în, P...tului, acolo, l-a izbit în primul rînd figura unui om în *... cu mîinile sprijinite pe balustradă ca la, o tribună, „dumnezeule, *...roeant privește în jos spre mine”, era un om dintre cei mulți aflați o... sa lui, un v... unchi de verișoară, care se uita t... la ei, la stăpînul casei, cu mirare, cu uluire chiar, ca la un om ac...fin își cerceta ceasul acolo sus ca și cum spre ceas ar fi găsit un reper Sntru identitatea celui de jos : și arogantul iar se uita în jos uluit de nrezența individului postat în stradă cu niște chei în mînă. „Își cerce- ' STză ceasul, Știe că în minutele astea trebuia să fiu de mult în autobuz, 'Me instituția unde lucrez, și nu aici, în fața casei”. Dar cel de pe terasa a renunțat să-l mai privească și, cu indiferență față de omul din stradă, a început să vorbească cu cineva aflat probabil în casă. A apărut pe terasa și un chip de femeie. „Pe femeia asta chiar că n-o știu” — și omul cu cheile a încercat să-și rememoreze figurile știute din casa lui. Nu. și-o văzuse. De ani de zile nu se interesa cine vine sau cine a mai venit, nu știe aproape nimic din ce se petrece în casa lui, ei pleca primul dimineața și se întorcea ultimul seara, n-avea timp isă afle noutățile din damerele sale și, din pricina asta, poate, nu i le spunea nimeni fiindcă el n-avea timp, o dată sau de două ori sau de mai multe ori a găsit pregătit pentru el un pat de campanie împins spre vestibul aproape de ușa de ieșire, „se întîmplă”, justificase el de fiecare dată noutatea situației și au se dusese' cu întrebările mai departe. Acum femeia aceea îl privea de pe terasă ca pe un străin, uimită de ce vedea, așa cum îl privise și arogantul oare apăruse mai întii acolo sus. „Totuși, cine poate fi doamna ?” Ge-ar fi să încerce și să strige : „Doamna Serafis, dumneavoastră sînteți ?” Semăna puțin cu o doamnă Serafis pe oare o zărise el cîndva, imediat după război, în gara orașului său natal, „da, are ceva din felul distins cum își ținea odinioară gîtul înalt și capul albit, cu profil grec, Doamna Serafis”. Nu. Doamna Serafis nu putea fi. Doamna Serafis nu-i era rudă, aici cunoștință apropiată după cîte-și amintea, Doamna Serafis plecase <Mh oraș de cîțiva ani, ce cîțiva, de mulți ani, șapte, opt, chiar nouă, plecase altundeva, la un fiu al ei, aflat departe, cine-și mai amintește dacă fiul ej se afla departe sau foarte departe, deși unii susțineau că, dimpotrivă, Doamna Serafis ar fi murit înainte de a-și putea vedea fiul. Da, așa aflase el cîndva, Doamna Serafis a murit, în mod sigur a murit, cînd] nu putea ști, el n-o mai văzuse și n-o mai întîlnise niciodată de atunci' tîmgară. În sfîrșit, n-avea nici o importanță. Fie și Doamna Serafis, chiar (facă este Doamna Serafis pe terasa lui, să zicem că trăiește, deși e foarte puțin probabil, totuși, uite, lea se simte și se comportă foiarte firesc pe terasa casei lui, pe cînd el e tot mai înstrăinat, privit fiind de acolo de sus ca un străin.

A întors spartele și s-a depărtat de casă. Din mers, s-a mai uitat o e cîteva ori la cer, „hm, cum nu l-am privit și nu l-am mai observat, n-am avut timp, și mă mai mir ide broasca apartamentului, de terasă și ae oamenii aflați pe ea”, în sfîrșit, aproape îi trecuse nedumerirea cu S' CU AROGANTUL ȘI CU DOAMNA Serafis oare-l priviseră așa cum l-au

acasă Ac... c... cineva i-a spus : „Ați fost sunat la telefon de interesau dacă mai veniți azi. Și dacă ați fost si ieri” — și omul i-a comunicat astea a zîmbit prietenos și amuzat. Cum adică dacă mai

vine azi și dacă a fost și ieri? Ei drăcie, s-a întâmplat și se întâmplă iar el nu știe nimic. Și-a luat, totuși, calm locul în fața biroului, a din plin pînă mult după prînz, uitînd să guste ceva măcar, de fapt* făcea în fiecare zi. Ar fi lucrat în continuare dacă n-ar fi fost chemau telefon: „Vă cheamă o doamnă, Doamna Serafis”. A privit neîncrezător spre cel care-l anunțase. I se părea că e insultat, că i se fac farse sinktT Un simț ascuns al ridicolului l-a îndemnat să se stăpînească și î. i ^ . urle revoltat, a spus liniștit, reluîndu-și lucrul: „Nu sînt aici pețJ Doamna Serafis”. „Nu e aici ” — a strigat în receptor vocea binevoitorul care-l anunțase. A regretat refuzul de a răspunde la telefon. „înf nu Doamna Serafis e lucrul cel mai important, *ci altceva** — , văzîndu-și mai departe de treabă. 'Din nou și-a rememorat lucrurile k pe alt plan. Și-a scos chiar cheile din buzunar și le-a aruncat în sertar^ biroului, le-a încuiat acolo, să nu-l mai obsedeze și să nu-și mai ^ nească mereu gîndurile de la ele. De cînd începuse cu adevărat să Jj' să devină din ce în ce mai străin în casa lui, să i se întunece identita!^ și să lunece din locul și timpul existenței sale? „Patul acela de campaiit eliminarea lui, din ce în >ce mai mult, spre vestibul, aproape de ușa^ ieșire"... Nu patul ie pricina, e unul din efecte, e numai un amănutt Ce-ar fi să pornească de la soția lui? Firesc, de la ființa cea mai ap» piață. Dar cum să... El a fost mereu un om delicat și discret în lucruri intime. Dincolo de ele s-a purtat ca un viteaz, e adevărat... Mai bineă privească lucrurile puțin mai în mare :

El a dus totdeauna cea mai mare parte din povara casei, cîți nu fă așa și e onest așa, >și pentru asta a trebuiți să lucreze mult, că nu vaa» mult timp cerul nu e o metaforă, după cum nu-și privea atent nici' p» fonul casei, ochii lui n-ar putea spune cum arată ziua; și lumina ei ptk ferestrele casei, pleca mereu în zori, cînd noaptea nu se ștersese încă # pe străzi și se întorcea seara tîrziu, cînd ziua nu se mai 'afla pe nix&m, în jur. Totul mergea atît de bine pentru casa lui în acest fel, atît de banală devenise situația și obișnuința cu „un om lipsă”, omul acela *ci* el, stupoare, încît fiecare dintre ai săi își căpătase un loc bine știut ț admis în casă, numai el devenea tot mai mult ceva asemănător cu o ah- sență, ca o ciudată inutilitate, deși el era elementul principal al existențe celorlalți. Iar celelalte existențe, fără să arate vreo răutate prin asta îl umbreau pînă la negație, pînă la inexistență. Toți ai lui', sau aproape toți, îi foloseau numele, reputația, cinstea, onoarea, veniturile — mm nefiresc în asta, erau doar ființele lui și din jurul lui iar el le ea pater-ul — dar cînd toți aceștia dădeau cu ochii de el prin casă, prin jurul casei, pe stradă, aveau un gest de neplăcere, de nedumerire ca fe fața unui obiect incomod, ca și cum apariția lui, mișcările lui, respirația lut existența lui într-un cuvînt ar fi fost incompatibilă cu viața debordanta desfășurată pe alte măsuri decît ale persoanei sale insignifiante. In reS îl acceptau. „Da, m-au acceptat” — și-a zis. Și pornind din nou de» ideea absenței, a inexistenței lui în propria casă, s-a speriat dînd * acest gînd : *îl acceptau, îl foloseau ca pe un om mort, ca pe o celebrnțe a lor, decedată în ceea ce privește domiciliul, dar cu circulație in ca afară, pentru că numele lui le deschidea oricînd și oriunde ușile îF lume.* El, văzut de ai săi pe picioare, intrat în casă, întrebînd de patui de cina lui, de hîrțile lui de om vechi care trecuse prin școli, prin u^i . sități, prin instituțiile care-l stimaseră și unde fusese mereu în pr*"'!

i *

„Ă zicern așa — el nu imai era recunoscut ca fiind el însuși și Jimi» ca g... ^ dispărut, cu iatit mai mult stimat pentru asta. De „parțiⁿⁱ... t gînd funebru? „Pe semne mai înainte, cînd m-am unde 'j'... g | _ am iputut să-mi reamintesc exact figura ei". Ea ^^^rfobided în albă parte a casei cînd el intra pe ușă. Firesc, avea pj... ae ^ ...i ide cap. „In ochi prea des nu prea ne privim. Ba da, „!+^m-arri mirat cum mă privește, a fost asta mai dielmult, ou cîțiva ani ? •+ . m-a privit ca o vădană care nu m-ar mai cunoaște că aş fi eu. înainte, ... idea mea că trec printre ai mei drept un dispărut". ^ ^ozăvie are să se întîmple cu el mai departe-? „Mai departe", n-ar ^e £. ... ducă cu gîndurile pînă acolo, ar însemna să fie prea brutal ine si mai alesfiou ai' săi, ceea ce nu-i stă în fire. Ce-ar fi să afle ceva ^/rect' gîndindu-se de pildă la *celălalt*. Celălalt, gloriosul său geamăn !? enit nemuritor și generos cu posteritatea... Și a început să se imagineze nectator al dramei Colonelului Chabert, să lege mental dialoguri ou alți Sctatori, de asemeni imaginari : „Cine este doamna aceea frumoasă și utoritară. salutată cu stimă și plăcere ? Cum, nu știți ? E văduva colone- Ltui Chabert! Viteaz om a fost Chabert! A cui e trăsura aceea elegantă țjreia i 'se face mereu loc să treacă ? A văduvei colonelului Chabert! Rar se mai nasc oameni precum Chabert, prin numele și jertfa lui' de la Eylau a lăsat o viață plăcută și lipsită de griji; văduvei sale. Superb bărbat în trăsură, lîngă văduva colonelului, cine poate fi ? Conte Ferraud... ferraud ? De unde și pînă unde Ferraud ? Se vor căsători curînd, contele, excelența sa, i-ar fi puțin rudă de departe doamnei Chabert, căsătoria e iminentă, văduva mai are unele încurcături de ordin testamentar privind averea defunctului, dar totul va fi descurcat repede de vulpea aia bătrînă, & avocatul Derville care a luat în miinile lui procesul... Domnule, eu am fost azi la cabinetul lui Derville, are o droaie de secretari... Unul nu s-a tftai la mine măcar. Un client a strigat la ei, revoltat de nepăsare. Din partea cui vii dumneata ca să ridici asemenea pretenții, să fii primit imediat de Derville ? — I-a repezit pe client un secretăraș. Din partea văduvei Chabert! A, scuzăți-mă, atunci poftiți... Mare om Chabert — a se secretărașul — răsfățat al lui Napoleon, mîna dreaptă a lui Murat, 'asul marilor șarje de la Eylau ! Eu — race alt spectator — am fost zilele trecute într-un loc foarte important : Azi nu mai primim pe nimeni în audiența — mi s-a spus, așteptau mai mulți acolo să fie primiți — nu primim pe nimeni, dar, o clipă, așteaptă cineva din partea casei Chabert ? Cum ? Cine zici că ești dumneata ? însuși Colonelul Chabert ? Imposibil ! E o eroare ! Nu sinteți dumneavoastră, domnule... Chabert nu mai are cum veni personal"... Omul cu cheile a rupt repede firul imaginar, gîndindu-se că nici el personal nu prea mersese undeva să ceară ceva, nu stusese niciodată timp pentru astfel de lucruri. O dată da, voise să afle ceva personal, îndrăznise să știe ceva precis despre numirea sa într-un bou grad de funcție. întîrziase sosirea numirii și asta îi producea multe «curcături, de aceea mersese totuși unde trebuia să meargă și să întrebe, ajuns acolo, dar ajuns s-a simțit rușinat, parcă n-ar fi fost el însuși, P^c-ar fi renunțat la el însuși, i se părea că de fapt nu prea existai și supără lumea ou gradele lui tarifare idioate și cu uimbra lui, iar cînd ttleve de acolo l-a întrebat pe omul cu cheile : „ce vrei dumneata ?" — în * să spună „sînt Chabert" sau Cam așa ceva, mă rog, cum îl chema pe > a spus timid și speriat de propia sa persoană căreia încercase ca un

cultă, literatura populară, apocrifă, etc, pentru a ne limpezi înțelesul pentru a ne așeza povestirile pe cursul mare al ficțiunii curente n ^ rost să-ți spun povestea cu gutuia, care nu-mi aparține, e o -' % populară care circulă încă în provincia noastră de sud-est și oare ^ sună cam așa : o femeie era atât de ocupată peste zi ou trebile .... ale familiei, încât n-avea timp nici să mănânce ca lumea și, odată w* seară, când toți ai casei se culcaseră și nimic nu rămăsese nepus' • dine de mâinile și de grija ei: maternă, s-a urcat în pod să mănânce si*' liniștită și singură o gutuie, dar s-a înecat și a murit. Am zis, rost povestea cu gutuia, nu ne interesează pe noi asta.

„N-are rost, nu ne interesează și totuși mi-a spus-o”.

Permite-mi, înainte de a intra în subiectul noii mele povestiri \$s folosesc un joc de cuvinte. („Să-i permit. Dar nu-i interziseseș nimm* nu-mi lăsase nici măcar șansa de a da afirmativ din cap.) Pentru ci * fi vorba de nefericirea, de drama unei femei-chabert, și pentru că fet^i- era o fină numismată, nerecunoscută de nimeni, dar prezumtiv putp fi folosită orieînd și din plin de alții pentru gloria lor, o vomj nu^ printr-un joc de cuvinte, *Drahma*. Iar pe prietena ei, oare avea un pj, blond-arămîu, s-o botezăm ou numele monedei de bronz care a cireujit în vechile cetăți grecești de pe teritoriul provinciei noastre de sud-ati s-o numim *Assaria*. (De hatârul dumlit(ale — mi-a spus vizitatorul — fac paranteză, prima și ultima : Pentru a-ți fixa mai bine aceste două p_ sonaje reține, te rog : drahma antică era din metal prețios, din argig strălucitor, pe cînd assaria, am zis, din bronz, metal obișnuit, o monaJ divizionară, cu o valoare la îndemîna mai multor buzunare).

Deci — mă preveni furios vizitatorul ca pe un școlar tare de cap-urmează povestea : *Drahma și Assaria*.

Drahma, fata poveștii noastre, era poreclită încă de mică, *Mji-toarea*. Dar nu-i vom spune *Vrăjitoarea* pentru a nu întuneca povestea cu umbre oculte. Păscuse sau nu păscuse vacile printre ruinele și pietrele vreunei vechi cetăți grecești dispărute, asta iarăși ar fi o oomplieap? inutilă, am risca o mixtură între populism și chestiuni specioase de istorie și arheologie — ceea ce nu mă caracterizează și, sper, nici pe duimneaff Destul că *Drahma* fata poveștii noastre pe care cred că am introdus-o in-deajuns oa s-o poți pricepe cum trebuie, era în stare, numai trecînd prift-tre degete o monedă veche, deteriorată, cu însemnele șterse și aproape imposibil de reconstituit, să-ți spună fără să privească spre monedă, cik vorba de un sestert, de un as roman sau de un besant bizantin. Simtea repede în trupul calcinat al monezii, atacat de rugină, ros de vreme sas ars de foc, efigia autentică, dar nevăzută din pricina vechimii, a un împărat feroce, nebun sau neputincios, ca și falsul rapace al vreunui negustor fabricant-de-bani al timpului fie el negustorul un rafinat » falsificări sau un măsluitor de toată mîna. Spunea „fier”, „guvernator”, „bronz”, „prim consul”, „aur”, „împărat”, „argint”, „ban corcit” sau „toba de trei parale”, cum ar fi zis „șobolan”, „izună creață” „așchie de marmoră” sau „cărămidă țigănească”.

(Partea asta de la urmă cu șobolanul și izma creață te o aluzie la «» joc de copii cu ochii închiși, existent încă în provincia de sudist — n-a făcut o paranteză ci numai am simulat-o) —m-a ironizat vizitatorul 5-si-a reluat spusele).

oare în poveste, *Assaria*, reversul minunatei noastre mo-
J care am numit-o de la început *Drahma* și nu *Vrăjitoa-*
aede-p *brahma* în figura și natura ei prețios și strălucitor, dar
rid- & *o* vedere, avea *Assaria* la lumina zilei, dar fără spirit, fără
ascuns *Assaria* frumoasă, părea chiar puțin nebună, dar nebunia el
mister. de rotocolul ovalului ei facial, superb într-adevăr,
nu trecea acum în poveste un savant numismat, cam tom-
rter tânăr în spirit și zăpăceală, cu părul nins și cu ochi metafizici
natac dar naiv și credul asemeni unui seminarist imberb abia
din cele 25 de mînăstiri de pe Muntele Athos. Te înșeli. Nu apare
numismat. Și aici e nefericirea poveștii. Că nu apare nici un
numismat care s-o răpească pe *Assaria* și s-o dorească pînă la
Assaria rămasă la ea acasă în imperiul grecesc, roman și bi-
n al monezilor sau pierită între timp și asimilată de spiritul antropo-
hilor efigii și care *Drahma*, pe lângă frumusețea ei interioară și
f rmeel ei misterios, i-ar-fi înzecit numismatului, datorită degetelor ei
Suțite de o minte aproape genială și celebritatea lui în profesie.

Toată nenorocirea poveștii ăsteia cu *Drahma* și *Assaria* a alta : e. că
începe într-o zi pe mîna unui scriitor mediocru; și scrie un roman în care
încercă voit efigiile monezii noastre feminine, pe *Drahma* și pe *Assaria*,
adică ba, chiar, vîră: între ele un fel de numismat-amator oare-și pierde
capul tot privind într-o parte, și alta la cele două efigii; romanul se
bucură de un succes scandalos; se află, din pricina unei indiscreții pu-
blica a autorului, că efigiile au fost luate din provincia de sud-est și ro-
mînu blochează existența reală a celor două ființe suave și fragile din
carne și oase. Scriitorul era un fotograf care îngheța realitatea la orice
temperatură ar fi prins-o în obiectiv. Noroc că *Assaria*, mai volitivă și
cu o frumusețe mai vizibilă apucase să se mărite. *Drahma*, însă, e prinsă
definitiv în provincia de sud-est ca o imică mândrie locală din pricina
prostiei cu zgomot a romanului și nu-și mai termină studiile pe care și
le visa numismate. Cineva mi-a spus că a văzut-o acolo într-un mic
chiosc, vindea bani de staniol aurit cu ciocolată înăuntru și imitații de
fibule antice.

III

CUM POTI PĂTRUNDE PE FURIȘ PRIN PROPRIA-TI FEREASTRĂ DE OM CINSTIT

Îți voi vorbi acum despre un *Chabert* întors pe partea cealaltă : care
nu dorește să-și declame neapărat identitatea, dimpotrivă, chiar vrea să-i
fie ignorată la modul nobil pentru a se putea împlini pe sine, iar dacă î
se află și-i este trîmbițată la timpul nepotrivit și cu grosolănie, e tulburat
și riscă să și-o piardă, definitiv, nemaiputînd să reintre în ea decît cer-
sînd-o sau furînd-o, dar atunci...

îmi vei spune : s-ar putea să fie vorba de un hoț, sau căim așa ceva.
Te înșeli. Îți spun : e vorba de un savant, artist în felul lui.

„De unde pî pînă unde vizitatorul îmi dă mie pe seamă așa replici
perspicace despre hoți ? Mă rog”.

Dar să trecem la subiect. într-o zi — a vorbit mai departe vizitatorul
cu vocea lui groasa și aoroape răgușită de numeroasele nefericiri din po-

veștile sale — într-o zi oarecare am aflat că în provincia noastră des' s-a petrecut o întâmplare foarte veselă. O întâmplare în care eu fără să fi știut, am fost un fel de personaj. Nu te grăbi cu presupui nu eu sînt savantul.

„Iar. Știu, vrea să mă țină treaz la spusele lui”.

Pe o stradă, să zicem într-o localitate de reședință, s-a mutat l. : moment dat, într-o clădire aproape nelocuită, un străin, un om înalt "* ochi vii, negri, comunicativ și cuceritor, într-un cuvînt un bărbat *M'J** bil și distinct, făcut să fie stimat cu plăcere și răsfățat al amicițiilor *q* nu încetau să se adauge și să se înmulțească de la proaspăta lui verf pînă în clipa cînd s-a aflat ceva despre el. Bărbatul cu pricina erai! pometrism sau geolog, mă rog, știi doar, profesiile își împrumută sculele și șepile, noi îi spuneam „topometrismul” sau, ceva mai lung, tele topometrism”, ceea ce-1 amuza peste măsură și-1 făcea să lucreze» mai mare plăcere la măsurătorile și sondagiile lui pe care le făcea | roca provinciei noastre și pe malurile vechi ale fluviului ce ne udă țj. nutul. Mai mult decît se observase la el și ia înfățișarea lui cam deochiag dar tonică nimeni nu știa despre topometrism și nimeni nu-și bătea capul să afle ceva în plus, bărbatul își ajungea sieși și celor din jur pentru a face o excelentă impresie ceea ce, am zis, și izbutise din plin. Ar fi putut să plece definitiv din oraș și să fie regretat mult dar uitat repede, după cum ar fi putut rămîne oricît, ar fi fost liber să se îndrăgostească de moașa orașului și s-o trădeze cu profesoara de gimnastică de la liceul comercial sau cu profesoara de latină și de greacă' veche de la pensio-nul ortodox de fete dacă ar fi existat așa ceva — nimeni nu l-ar fi judecat prea mult pentru asta, ar fi dat toți din umeri, amuzați și oare-cum complici, „ei, ale lumii valuri”, s-ar fi spus în localitate și nimic mai mult. Dar topometrismul n-a plecat așa repede din oraș, iar dacă a rămas n-a avut nici un fel de legătură cu moașa orașului, cui îi ~~pa~~ dacă are sau nu, ci el și-a văzut mai departe de treabă prin coclaurile lui, măsurînd și sondînd. Lua prinzul pe cîmp, acolo unde îl prindea soarele amiezii, cina în mers, în drum spre casă, și asta-i creștea legenda de om ușuratic și fluieră vînt care-și ia feliile direct de pe cer și xie pe părnînt, iar după ospățul lui din te miri ce hrană, se șterge la gură cu o batistă albă de mătase, așa era, purta la el mereu o batistă albă, sau mai multe pentru că batista lui era totdeauna imaculată înainte de a-și tam-pona fruntea limpede și buzele cărnoase.

Dar, de aflat tot 6-a aflat, să-i zicem, enigma : *era un savant ie reputație în cercetarea pietrelor și vîrstelnr pămîntului*, iar el își făcea în fața lumii meseria de om celebru cu aerul unui plimbăreț superficial, un don-juan cu mustăcioară de scripcar. aproape toată localitatea a ajuns să afle lucrul principal despre el, numai el nu aflase că, în sfîrșit, era descoperit și lipsit de apărare în fața celor mai mizere indiscreții. SI fim înțeleși, nu e vorba de descoperirea idenftații lui de stare civilă *P** care i-o știau toți și le fusese la mdiemîină încă de la început, ei deacea identitatea spirituală enormă oare nu de puține ori e posibil să-i facă pe cei din jur să încerce să-i pipăie marginile ca unei stufe nou sosite » prăvălie din care s-ar putea face un costum cum n-are nimeni sau o rochie excentrică. Cît și cum poate încurca un om de condiția geologului nostru savant și artist în felul lui, știința apocrifă a celor din jur asupra tainelor lui esențiale pe care el și le acoperă și le umbrește pe cît cu pu-

ca într-o bună zi să se poată exterioriza mai clar și mai
 țintă P. "_____ j vorbim, viața și literatura sînt pline de speeu-
 cuprij¹²³ ° T L G E N S NO] . . vom feri, prietene, să facem speculații...
 I# 1°® datorul începe să mă ia complice, gheața pe care o pusese
 . ^ S/tot el o topește, e Ja sta-îmtoare".
 între" . j meu, îți spun dragul meu iara sa-ți cer permisiunea, îți
 . esc că te-am îndrăgit încă de cînd ți-am trecut pragul, află dra-
 plrturB ^ ^ locul trădării identității sale esențiale care a răscolit și a
 gul "jfj" , , „fantele topometrist" ar fi preferat Scylla și Charibda,
 ^ . . j zioem că ar fi preferat de mii de ori să se fi inventat cele
 ° . ^ drboase svomuri despre el și moașa orașului.

El nu aflase, am zis, că toate plimbările lui de donjuan logodit geo-
 , . pietrele s-ar putea să se ducă de ripă, că sonda sa —• un lemn
 °#¹⁰ ; ^ ar . u carată nevăzută — cu care la un capăt pipăia cerul iar
 f^relălalt simțea piroșfera, ar putea să devină un fel de cal de lemn bun
 Jf ^ . j . emn pentru oricine și-nar fi poftit distracția asta. Vezi, dra-
 l meu zace în noi un gust coclit pentru distracția feudală, între un
 fehilibrat pe sîrmă și un as al gîndirii nu prea facem deosebiri de ri-
 ~, » cerem fără să știm că sîntem brutali și ofensatori ou amîndoi,
 f cerem aceleași lucruri și, doamne, nu ne liniștim și nu ne culcăm pe-o
 ureche pînă ce și unul și altul nu-și frîng gîtul în fața noastră. Ceea ce
 . . p . s mai sus nu este speculație, este vina mea de martor inabil care
 setinguiepostfactum pentru toate întîmplările oare-l pîneau pe topo-
 metrist, care fusese prins acolo sus pe sîrma lui de savant, cine știe,
 tocmai în momentul cînd încerca să soarbă în ochiul nevăzut al caratei
 sondei sale unghiul cel mai dificil, mai vizionar și mai real dintre soare
 a piroșfera.

Să revin. Cercetările lui nu știu dacă înaintaseră foarte mult sau
 se aflau numai puțin mișcate de la punctul de plecare cînd s-a aflat că
 e și savant pe lîngă că e topometrist și cînd a început să fie asediat
 topometristul pentru oa savantul să capituleze...

Aș putea imagina de acum încolo pe seama geologului artist fel de
 Jel de situații. De pildă :

...la farmacia de lîngă clădirea unde locuia el, începuse să se îm-
 bulzească zilnic multă lume, lucru care nu prea se întîmplase pînă atunci.
 Oamenii locului erau foarte sănătoși, medicamente nu prea luau decît
 ea să-i spună medicului că le-au luat. Totuși, cînd au aflat că topome-
 fristul e savant au început să se înghesuie la farmacie. Fleacuri.

Sau :

...parcul localității era deobicei gol, pentru că străzile erau în plină
 natură, peste tot în jur păduri naturale, fluviu, păsări, chiar dropiile și
 lupii se apropiau din cînd în cînd de genele de frunziș și ape ale locali-
 tății — iar dacă eu aș vrea să împing lucrurile dincolo de asta aș putea
 spune : — ei bine, de la aflarea tainei personajului nostru băncile par-
 cului acela golaș erau pline, figurile oare invadau băncile luau gesturile
 mai studiate la trecerea obișnuită și zilnică a topometristului-sa-
 vant spre coclauri...

Toate acestea sînt false. Nu s-a întîmplat nimic din toate astea,
 -aș putea să mai spun exagerînd grosolan și folosind automatisme
 literare la îndemînă, că locuința lui altădată ignorată sau ocolită cu dis-
 *tie amicală cît timp nu fusese în ochii celorlalți decît un seamăn ceva

mai oacheș, un om agreabil, vesel și petrecăreț, începe să fie asaltată cu agresivitate, prietenii mulți — pe care și-i făcuse în t, peste cîmp și peste maluri și oare abia așteptau mai înainte să-i^ trecînd și atît, să-l salute zîmbind cu plăcere, din locurile lor, de \ , bile lor, și apoi să-și vadă iarăși de ale lor — se consideră acum*: amici milenari și colaboratori fideli încă de cînd pămîntul se desprf< de soare și începuse să se învîrtească, mă rog, se adresează geolo^ acum acasă la el luîndu-și figuri înțepenite, punîndu-și botnițe \$j^ și vorbind ca de sub faliile pămîntului, ceea ce ar fi socotit ei', „ S' măsura geologiei savantului. Sau, că toți care se considerau prieten* cerut să intervină la primar într-o chestiune sau alta, ori să le apl^ conflictele de familie și de slujbă, să le cîștige din anticameră aflate de mult pe rol, ori să vină cu sonda și prin curțile lor ca să : sească și în ele falii celebre prin care să se facă și ei cunoscuți în jj! să-și mute chiar trepidul în geamlicul lor unde bate soarele toată £ și unde pătrunde mereu prin ober-licht-uri miros de pămînt reavăn rocă bătrînă simțite odinioară în nări și de bunicii și străbunicii lor ^ lungul a sute și sute de ani. Prostii. N-am de ce spune astea. Poate» față de astfel de lucruri nevinovate, cele întîmplate să fi fost oribi Sau, dimpotrivă, dacă cele spuse mai sus sînt groaznice, cele din realii să fi fost mult mai la suprafața pămîntului, nici prea mult în sus . Sf soare, nici prea mult în jos spre grote.

Las numeroase rînduri albe la acest capitol greu de descurcaî I de un om de rînd ca mine, și de altcineva mult mai luminat. Există W de punct vibratoriu al sensibilităților care oprit sau mișcat din afara să... dar n-are rost să insist.

Săr spre final.

L-am transportat ipînă la urmă pe geolog, cu vreo doi trei prietai punîndu-i alături și săculețele lui cu pietre. O plecare deloc vesela. Si te speria, nu sfîrșise, un savant nu pierde ca o fecioară, dar boala idea tității care pentru noi ceilalți e vitală la el făcuse ravagii, îl golise * capacitate ca să zică așa. Arăta ea o ruină. L-aș fi plîns dacă n-ar fi fos și el de vină. Ne-am despărțit în bune relații, deși — dumneata nu @f cunoști bine — între mine și el era o deosebire totală, mai ales la acei dată a întîmplării, eu sînt un om robust, din topor ca să vorbim- des dreptul, să spargi bolovani cu manierele mele și cu felul meu de i mîngîia omul, pe cînd el, să nu mai discutăm, o dată desprins din sine de întîmplările acelea care-i loviseră în inimă esențialul, arăta ca o fumă zvîrlită în aer dintr-un trunchi incendiat și ars.

Nu l-am mai' văzut mult timp și la drept vorbind prea mult ni m-am gîndit la el. Pentru mine partea veselă și frumoasă a fost la început, cînd era un simplu topometrist și-și vedea cu plăcere de lucrurile sale geniale de savant. După o vreme l-am uitat aproape cu desăvîrșfe

Aveam în localitate un prieten, grefier, sau un fel de funcționar la notariatul public sau cam așa ceva, știu că ne întîlneam adesea în fața tribunalului cînd ieșea sau se îndrepta într-acolo. Jntr-o după amiaa la o oră cu totul nepotrivită, grefierul ăsta îmi bate în fereastră), „M dracu vrei ?" — i-am zis, deși nu fusesem niciodată familiari în schimb* nostru de cuvinte, ne salutăm cu o strîmbătură amabilă și atît, dar iffi bătuse în fereastră ca și cum mi-ar fi smuls perna de sub cap sau și- fi înfipt furculița în bucata mea din farfurie. „Ce dracu vrei ?" „

un localnic a prins un hoț în grădina de lingă pădure. Jaf premeditat, în chestiune avea asupra-și un sac cu pietre. Ultragiul prins de localnicul amintit pe cînd mînca un pepene sustras în grădina specificată, a declarat că ar fi savantul X, substituitor de persoană, mai fusese văzut de repetate ori în zilele precedente în infățișare străină, găurind cîmpul și fixîndu-și semne de mărcare în vederea unor pătrunderi viitoare spre alte locuri nemărturite. „g. Recidivist” — mi-a spus grefierul, care deși om total lipsit de fumor se căznise săracul să mă lase să înțeleg despre cine e vorba. Mers acolo unde mi-a spus și m-am îmbrățișat cu savantul. „Ce apucat cu pepenii ăluia?” — i-am zis, nu pentru a-i reproșa »a ci pentru a-mi ascunde emoția revederii. Rîdea cu hohote. Arăta Se'n-aș putea spune pentru rotundimea poveștii că îi revenise culoarea în obraji, așa precum îl știam cu toții pe cînd nu era decît un topometrist. El care se temuse atît de propria identitate, se întorsese, vreau zic să și-o cerșească, nu e bine spus, să și-o fure, nici așa, nu-i bine să și-o fure, odată cu o felie de pepene pentru a fi din nou recunoscut și a intra din nou în sine însuși, să-și facă adică din identitate o teacă solidă și cît mai comodă pentru meserie, înș sfîrșit, o întreagă drăcovenie bună de speculații. Îți spun, rîdea, iartă-mi expresia vulgară, se ținea cu mîinile de burtă, crede-mă, eram deziluzionat de un asemenea fiș — ce agreabil și cît de tonic rîdea topometristul! — și am vrut să observ dacă mai are batista aceea albă și imaculată, o avea, domnule, după ce a terminat de rîs și-a tamponat fruntea cu ea și buzele. Încărunțise mult la tîmple, fezele; îi erau supte și cam intrate sub ghilotina dinților. Să fie el? — mă întrebam cu îndoială chiar în fața lui. El era, și-a pornit apoi trecerile acelea peste cîmp și peste maluri, nedespărțit de sonda lui. De uitat nu prea se mai uita cineva la el cu curiozitate, ifu știu dacă asta îl făcea pe omul cu sonda să lucreze mai cu plăcere, după cum nu știu dacă el își luase lucrurile de unde le lăsase, anume de acolo de sus de unde putea prinde în ochiul caratei nevăzute unghiul cel mai dificil și mai real dintre lumina aerului și întunericului pămîntului. Il mai zărisem o dată, pe cîmp, stătea cu spatele spre mine, mi se părea că e cam supărat pe sondă, o sucea și o învîrtea. Am plecat. Mai tîrziu, pornind de la ultima imagine a lui oare-mi rămăsese în minte am ajuns la cu totul altceva, fără nici o legătură cu el, la o întâmplare a altcuiva, a unui om care se supărase o dată pe bățul pe care-l purta nedespărțit, cu sine, îl arunca și-l tot arunca, mergea după el și iar îl arunca mîniat prin noroaie și pe urmă în văzul lurrxiî îi căuta carata sfîmă și nevăzută prin noroaiele unde căzuse bățul, ce vină să aibă nenorocitul de băț, în sfîrșit, și asta o altă drăcovenie bună de speculații și, după unii, bună și de final.

IV

SFÎRȘITUL ȘI ÎNCEPUTUL

Iată-ne la sfîrșitul povestirilor mele — a oftat istovit vizitatorul Meu, cu brațele lui de Hercule căzute pe lingă genunchi și lăsat cu toată greutatea pe speteaza scaunului. Totuși, dragul meu, deși ți-am mărtu-

risit că te îndrăgesc, sincer vorbind nu prea am încredere în întgrea dumitale. De aceea înainte de plecare vreau să-ți spun următo'rf

În prima povestire, despre nenorocitul acela cu cheile, am vrut s" dovedesc nu ceea ce ai crezut dumneata („de unde știe ce am crezut eu* nu ce ar înțeles dumneata, în prima povestire, zic, ți-am făcut făcut") demonstrația că printr-o idee balzaciană, în speță *ideea-chahM* se poate construi un ,personaj gogolian, personajul, numai un orb putut observa, e mai degrabă din familia lui Bașmacikin. din Afoni» și a lui Popriscin din *însemnările unui nebun* decât a *Colonei*^] *Chabert* din proza lui Balzac. Se putea să procedez și invers dacă voi», n-am vrut, nu era nevoie. Prin asta am doritj să-ți arăt că nu e nimic sub soare în trebile dumneavoastră literare, deși ceva parcă este n» așa ?

În a doua povestire : tot cu o *idee-chabert* ți-am arătat că fie iț^ cît de mare și de generoasă, încăpută pe mîinile și molfăită de *gîndireț* unui prost iese o porcărie.

În a treia povestire... A treia te las s-o descurci singur, ai *obser*vat că eu însumi n-am putut-o descurca, tocmai în punctul ei *nevralgie* am abandonat-o și am sărit spre final, nemaivorbind că pe tot parcursj ei de la început pînă la sfîrșit am mișcat-o și am tulburat-o neștiind « să fac cu ea.

Acum. înainte de a mă ridica și de a-ți spune : *domnul Inefabil i* dumitale a fost total lipsit de originalitate povestindu-ți ceea ce ți-a povestit, te întreb dacă mai ai vreo nelămurire, dacă vrei să mă întrebj ceva.

„Nu. Nimic”.

Atunci, adio — mi-a spus vizitatorul și fără să mă mai privească („de ce atîta dispreț?") s-a îndreptat spre ușă, a apăsă pe clanță și: *Ușa nu s-a deschis în fața lui, deși eu nu-mi încui niciodată ușa odăi, n-am avut și nu am chei, fiecare poate intra și, mai ales, poate liber și iasă.*

— Ei drăcie — a zis vizitatorul care știa că nu folosesc chei — ny pot ieși din odaia dumitale" și s-a întors brusc spre mine : era îngrozit, livid, corpul lui de Hercule se clătina.

L-am liniștit spunîndu-i că nu-i nimic dezastruos în asta și l-*aff* întrebat, ca să aflu cauza exactă a blocării ușii :

— *Cînd ai intrat și cînd ai vrut să ieși nu cumva ai apăsă prm tare cu pumnul pe clanță ?*

•— Exact, așa am făcut.

— Nu-i nimic — i-am zis îndreptîndu-mă spre ușă, să mergem, te conduc eu — și zicînd asta l-am luat de braț, iar el se uita nedumerit la mine, în loc să vadă ușa apărînd în fața noastră, nu era nici o ușă, noi ne aflam afară, în plin aer, pășeam liberi sub cerul liber.

Ne-am dat amîndoi capul pe spate și am tras adînc aer în piept

ȘTEFAN BĂNULESCU

CHEIA

*Ne-am închipuit că porțile se vor deschide,
ne-am închipuit că lucrurile se vor aranja,
prea erau multe surîsuri perfide
lumina cerului ne apăsa, prea grea.
prea era luxoasă cheia.*

*Noi, copiii civilizației a treia,
n-am știut, n-am cunoscut, n-am vrut să fim de
acord
că răsăritul e la apus, că sudul e la nord,
prea era luxoasă cheia,
poate de aceea ne-am încăpățînat,
zic și eu, poate de aceea,
presupun și eu, acum după ce partida s-a încheiat.*

*Ne închipuiam că totul va merge de la sine,
din moment ce eram copiii civilizației a treia,
dar iată că poarta la care lucram își revine
și începe să ne bală peste degete cu cheia,
cheia cu care în bătălia deșartă,
amenințăm această poartă.*

ÎN NUMELE LIBERTĂȚII

*Nu e preț pe pămînt să plătească,
Nu e plată-ntre marile plăți
Viața ta, libertatea-omenească,
Dacă vrei, uneori, să te-arăți.*

între dragoste, pace și ură,
Între bine, mai bine și rău,
Lite crime tiranii făcură,
Libertate, în numele tău.

N-a fost mare masacru să-nceavă
în al lumii nisip de cetăți ^{PU}
£ n-a fost murdărită o apă
P*na tu nu a fost să te-arăți.

Libertate, de tine vorbiră
ffrdo-muții urîți, zîmbitori,
Libertate, te sărbătoriră
Toți constructorii de închisori.

NnlZ[^] ^{sa} ^{uv} ^{ie} [^]Prindă,
Nu-i blestem, nu-i părere de rău

Ubertate, in numele tău.

RASA MANOLE

^ i c t r e b u i T s V ^

se duc automat acot ' * am

copiii noștri nu-s ai noștri decît o J
miine iarăși avem ceva de fătut '
mune ne vom trezi iarăși lisase
? vom ^{PTM}i chiria-n lume pe _{ez}i
V aerul pentru o zi și apa și dulntul.

t ^ l ^ Z a s i r a ' ***** TM ^

TaZlÎTnf[^] ^{de} ^a ^r ^e ^l ^u ^a 'o infinit
^{aua} ^{stare} Jara durată, faptele noastre.

MOTIVE

*Că nici lumina însăși nu e cale dreaptă,
ci urma-n jghiab a căii botului sfânt de cal;
că nici o mîngîiere sub scoarță nu așteaptă,
că totul se reduce la un destin normal.*

*Că din atîtea vorbe rămîn doar două buze
ce, pline de cenușă, se mișcă-n sus și-n jos,
că orișicînd sînt gata-născuți cei buni s-acuze,
cei ce-și cultivă-n mină arătător slinos.*

*Că vin asupra noastră copiii noștri mîine,
că sloiu-și naște puii pe lume în călduri;
că judecata are balanțele de piine
spre care tind într-una, uscat, aceste guri.*

*Că face tot ce poate acela pus să vină,
că bube nisipoase cresc azi pe uriași,
că osia planetei e plină de rugină,
că un copil de fontă dospește pe oraș.*

ÎNAPOI ÎN PREZENT

*Nimenea nu ne cunoaște, în acest viitor,
în acest viitor plin de căngi lustruite,
oamenii triști și metalici stau pe la casele lor,
numai gîtul molatec al șarpelui de cositor
un sîsîit ne trimite.*

*Și oamenii municipalității care fac curat
pe slrăzile-ntinse corect ca-ntr-o liră,
strigă din cînd în cînd, din bărbat în bărbat,
„duceți aceste cadavre la demontat”
și se referă la noi. La gurile noastre
pe care nici nu le văd că respiră.*

*(Sau poate adevărul adevărat
e că nici nu respiră).*

— Și de ce, la urma-urmei, puneți să ne demonteze ?
— Pentru că sînleți un batalion de proteze !

*O, cît am sperat că refugiul în Viitor
e mai bun, mai profitabil, decît fuga-n trecut!
Dar iată că oamenii viitorului stau pe la casele lor,
și nu iau în seamă cortegiul nostru tăcut.*

un ceas de ne hmf   /a«ma cu laba,

fiicare în ceasul   *ai^{tu} turn^{ne} zîrli-m*

o c S^o ^ P r e z e n t ' a i ^ n d e u a m " . & - e n -

ADRIAN PAUNESoj

NINSOAREA

*Are o -privire parcă-ar ști totul,
i nins undeva. Natura oftează.
p-...>l tău se umflă gata să sară la mine, se dă la om
Vasăzică. ține-ți sinii cucoană în lanț, că acum or să sară peste uluca
Bluzei, or să rupă nasturii, ferească Dumnezeu,
...nai văzut eu nasturi pocnind precum castanele toamna.*

*frecu si anotimpul ăsta, al castanelor, a nins undeva,
Și eu tot sub descîntecul tău mă învîrt,
Ca tăciunele în paharul de apă, pentru cine descînți tu de deochi
Cu mine în paharul de apă — acum ploaia să zicem că e paharul —
Și eu sînt eu — și tu ești tu, dar iu descînți cu mine și
Sporovăiești ceva, vorbește mai clar să știu și eu ce fac și cum se
procedează cu mine ca să am efect, spune-mi și mie,
Tu ești vrăjitoarea — n-am zis cotoroața fiind că nici unul
#u îndeplinim baremul de vîrstă. însă dacă îți descîntă una
Tînără e și mai și — așa că dă-i înainte, nu vezi cum mă topesc ?*

*Am ajuns la trăiri, cum mai trăim ?
Do, ninge, a nins, o să ningă undeva,
Potopind cu alb.*

LA IZVOARE

*Focul mitraliază în sobă,
Ochește tîmpla cerului, bănuită, prin horn și mai
Multe focuri se sbuciumă-n mine și iată-mă complice cu soba
La tulpina unui alt anotimp, ca și cînd ar fi vorba de o
faptă urîță și trebuie să ardem ceva.
Acum.or să tăbărescă femeile pe tine ca pe căpșuna coaptă,
I orbește gelozia ta, că pînă la urmă tot aici ajungem,
ți-am pus carnea la lucru, și sîngele— că iot vorbeam
Adineaori JL, împușcături — a luat-o năvalnic prin obraji,
Jf. ° mărul pe care-l șterge țăranul cu minleanul, ca să
răpească, ai prins luciu, strălucești toată.*

Toamna s-a reîntors de la marginea oraşului
 Şi ne-a dat cu frunzele-n cap — da, asia aveam de ars :
 Frunzele care ne-au făcut vînt,
 Pe unele le-am scris, pe altele nu, pe cele mai multe
 Doar ne-am iscălit, am pus genunchhd
 Ca pe ceafa unui învins.
 Ne dă cu ele în gînduri, ni le-a pus în braţe, ţineţi-le,
 Sînt grăbită şi apoi si?it ale voastre.

Şi ială-ne mormane de aripi, avînturi moarte,
 Sub nu ştiu care rug.
 Trebuie sa umblăm încet sub potopul de frunze,
 Nici nu mai e nevoie de chibrit, avem focul nostru care una-
 Două se aprinde •— doamne, iartă-i pe eretici!

' †
 . |
 L

PRIN NEGRU DE FUM

Are nişte ochi parcă ştie tot ce spunem,
 Culmea ar fi să şi priceapă teorema oamenilor îndrăgostiţi
 Pe care noi am descoperit-o şi care sună astfel:
 „îndrăgostitrd trăieşte în plus”. Asia se demonstrează
 Simplu luînd unul şi cu una, dar nu la întîmplare şi
 Adunîndu-i şi împărţindu-i la doi —• ce rămîne în plus e
 Dragostea, care se măsoară în waşi, de unde jocul lansat tot de
 Noi: „De-a v-aşi vaşelea”, care nu poate fi înţeles decît de
 Mături, de vrăjitori călări pe mături şi de tineri apţi de acest joc, †
 cu oarecan

Cunoştinţe despre electricitate.
 Electricitatea o avem în noi,
 Totul se face fără cheltuială prea mare de energie,
 Dacă doi se iubesc într-un oraş nu scade tensiunea în becuri,
 Dar totodată se degajă o cantitate de energie atît de mare
 Că poţi pune în mişcare o casă întreagă, o lume (proastă)
 Care nu înţelege ce se întîmplă în natură şi deschide fereastra, întrebă
 Unde sînt ăia, iar s-au întîlnit ?

Acestate sînt, de fapt, reziduurile energiei, talaşul, negru de fum,
 Căci partea pură s-a cheltuit în scopuri înalte, mîngîind o frunte,
 Privind într-un ochi, ca şi cînd te-ai vedea într-o fîntînă,
 în care Făt-Frumos a coborît deunăzi pe-o frînghie, pe tărîmul
 Celălalt şi-l aştepti să se întoarcă, îl aştepti la ochi, şi
 Vezi unul mişunînd pe acolo, în adîncul din tărîmul celălalt,
 Care ar cam semăna cu tine şi zici că tu eşti Făt-Frumos
 Mutatis mutandis şi bine e cînd sînt doi
 Şi poveştile mai funcţionează.
 Mă întreb dacă vietatea asta înţelege ce spunem,
 Are o privire de parcă-ar şti totul.

MARIN SORESCU

„ENGRAME" ȘI „TEME"

Obișnuit, I. Negoțescu scrie studii, studii-eseuri, articole; el vine cu — oricât . . . cuviit de „prozaic" — *contribuții*. De la trei pagini pînă la două sute, ?* e intervenție a sa își propune să clarifice o problemă sau să deschidă îndoieli *tVe* cu privire la altele socotite prea de tot clarificate. Modul său de lucru mai în aparență insinuația, sugestia, învăluitoarea și poate îmbătătoarea atmosfă* lirică. Dincolo de acest strat se ascunde un spirit investigator neobosit, con**s ; „cionat de idee. Aceasta se vede mai greu la o privire superficială, deși utorul nu face nimic să-și camufleze lucrarea; el e mai degrabă în situația patetică a clovnului care, drept daruri închinat Fecioarei, execută în fața preasfintei numărul său clasic de figuri. Privit cu răceala cercetătorului (la rîndul său, „clasic") gestul poate părea în cel mai bun caz insolit. Insolitul acesta — trebuie să acceptăm — a devenit însă în vremea noastră un chip prea important al adevărului de a se dezvălui. De cînd mai ales *critica de artist* a aruncat peste bord multe adevăruri pozitiviste, în deosebi cu privire la poezie, a fi sensibil la modulele intermediare, puternic marcate nu numai de personalitatea, dar și de persoana criticului e un semn de mai multă înțelepciune și, oricum, de elementară prudență, parțialitatea, ca și excesul, o anumită subiectivitate pot fi motive de a regreta că lucrurile n-au fost spuse mai complet, sau mai puțin complicat, sau mai impersonal. Dar cine garantează că în materie de *invenție* în exegeza de artă susținerea unor puncte-de vedere cu adevărat noi poate fi desprinsă fără pierderi de substanță, fără primejdia de a se șterge nuanțe prețioase, de uneori capricioasa sursă care le-a odrăslit? Dar situația, în cazul de față, nu se arată a fi nici pe departe așa de dramatică... Persuasiv, cînd nu de-a dreptul răspicat, I. Negoțescu, e un critic ce vrea înainte de toate să fie auzit și care, cu mijloacele sale, se face auzit. Textul său nu e o suprafață poantilistă de impresii, ci o pictură păstoasă în care intenția e subliniată insistent. Astăzi, mai mult chiar decît în trecut, densificarea impresiilor pînă la transformarea lor într-o nouă calitate, într-o viguroasă idee centrală, servită cu argumente la tot pasul și organizînd un cîmp de fapte îndeaproape controlat, pare a reprezenta o preocupare de bază a criticii lui I. Negoțescu. Modul său de înaintare e al șalupei înălțate deasupra valurilor, nu fără atingeri esențiale cu masa dens-elastică ce-i permite „zborul". Sub acest aspect, prin obiectivele ei, critica aceasta, în multe privințe foarte modernă, este totodată și adînc tradițională, tradiție însemnînd, firește, în situația dată, înscrierea într-o linie de continuitate inaugurată la noi de E. Lovinescu și G. Călinescu. Numai așa se explică fidelitatea criticului față de un program de sarcini *foarte al nostru* cum e scrierea unei „istorii a literaturii", program care n-am prea văzut să ispitească pe nici unul din reprezentanții „noii critici" europene. (Mulți dintre aceștia, prea ocupați cu metodologiile și cu invenția de sigle, abia de reușesc să vadă scriitorul, necum literatura...) În aceeași ordine de idei, interesul arătat de autor, în trei secțiuni ale cărții sale („Engrame", „Atitudini, polemici" și „Jurnalul revistelor"), actului critic ca *semnalare* — nu fără riscul unor parțialități ce derivă dintr-o asemenea preocupare — păstrează la rîndu-i strînse legături cu o înțelegere mai aplicată a criticii ca ferment al unei ambiante literare, prevă-

„Critica profunzimilor” — n-ar fi prima oară când numele indică • de utilizare — nu poate funcționa decât pe un teren estetic cu suficiente”-bile garanții de... adâncime, așa cum marile bastimente nu-s făcute să ^-oriunde. Soluția e folosirea alternativă a celor două moduri de critică-^? * de analiză (acolo unde și cit se poate) și critica foiletonistică, facilitînd ^ cu orice formă de relief. Unele modalități mai recente din critica lui I. j ^ * ^ (vezi „Jurnalul revistelor”) îmi dau de înțeles că autorul găsește util și nf-^ ^ manevreze și ambarcațiunile cele mai ușoare. ^

Cum n-am de gînd să renunț așa de repede la imaginile furnizate de gație, voi spune că la Nicolae Manolescu, de ale cărui Teme 2 mă ocup j, nuare, se întîlnește situația tocmai opusă, a unor poveri prețioase încărcă! ** vase cam fragile, unele de-a binelea improvizate. O experiență îndelungați' cronicar (peste șapte sute de volume comentate, în cursul a 14 ani de proz * săptămînală aproape neîntreruptă) i-au creat criticului un reflex, ca să spy, al libertății, care-l face să trateze cu dezinvoltură chiar subiecte de o oareci gravitate și să riște trimiterea lor spre cititor în forme dintre cele mai expedia* E aici, nici vorbă, ceva din spiritul eseurilor lui Zarifopol, grefat pe „Croiș optimistului”, nu fără atingeri, însă, măcar în unele momente, cu... „Teoria relor de influență” a lui Marin Sorescu. Cu G. Călinescu mai ales sînt de puncte comune, numai că marele critic „se odhinea”, în „Cronica” sa 4. o mie și una de teme, după *Estetica basmului*, *Nicolae Filimon*, *Gr. M. Alei&t ărescu*, după studiile despre Horațiu, Tasso, Cervantes, Tolstoi, Cehov; Nicob Manolescu „se odihnește” după foiletoanele sale săptămînane, căutînd delectare • refugiu în Tolstoi, Dostoievski, Proust, Cehov, Thomas -Mann, iar alături de ei f-Eminescu, Bacovia, Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, G. Călinescu. Poate plia curios, dar nici unul din subiectele cronicilor profesionale nu-l ispitește la reha mai stăruitoare, la stabilirea de arborescente, la prelucrarea datelor în vedea unui prim efort de sinteză. Nici măcar Al. Ivăsiuc, despre ale cărui cărți, fe) să-i scape vreuna, a scris cu aplicație și nu o dată admirativ. Sau poate 4 Teme 2 e și o carte cu cheie, încît a scrie bunăoară despre Huxley (*Grejeie li* Aldous Huxley*) e un fel de a vorbi mai pe departe și de Al. Ivăsiuc. Așa sar părea, de vreme ce personajele romancierului englez îi inspiră criticului romfe o reprezentare strict autohtonă: „umanitate de Muzeu Antipa”. Iar asemănările între cei doi prozatori sînt prea frapante ca să nu ne gîndim că admirația arăto statornic lui Al. Ivăsiuc și-a putut căuta o descărcare în asprimea cu care i judecat romancierul englez: „Totul e din cap, căci mintea lui Huxley are a» adaptabilitate, acea forță de a înțelege orice, de a lua orice formă...”; „Viața apare ca un imens laborator unde romancierul face ca și eroul său, lordul Edwați, experiențe: vivisecție, grefe și altele”: „în venele lui Philip, Burlap, Spandsf sau chiar ale temperamentalei Lucy Tantamount nu curge strop de sînge: numaf teorii, concepții, puncte de vedere” etc.

Va fi avînd sau nu o „cheie”, eseul despre Huxley este în tot cazul singuret care mi-a putut evoca ceva din activitatea de cronicar literar a lui Nicolae Manolescu. Rămîne totuși maniera foiletonistă a criticului, gestul de a propune „teme” de meditat, „ipoteze”, fără pretenția de a epuiza subiectul, ba chiar afectînd o anumită nepăsare de risipitor cu privire la șansele de existență sa» măcar de iminență ale micilor sale eseuri. Cît de ușor puteau să nu fie! — are aerul de a ne spune autorul, dacă... dacă într-o anumită zi, o anumită carte ffli 3-ar fi căzut sau „recăzut” în mină („mi-a căzut în mină zilele trecute un artica mai vechi al lui G. Călinescu”; „îmi recad în mină note făcute mai demult.”; „recitesc povestirile lui Anton Holban”; „Recitesc *Adolescentul...*”; „Recitînd de curînd pe Bacovia”... etc). Volumul ar fi atunci un fel de „jurnal de lectura, mai mult sau mai puțin capricios sau, și mai bine, fiind vorba de lecturi reluaw, o „carte de recitare”. Da și nu, căci jurnalele au acest obicei de a tatona W*. răspuns la probleme fundamentale: impresia de plăcere, neplăcere sau replăcere produsă de autorul sau fenomenul comentat; însă eseurile lui Nicolae Manolesca sînt foarte materiale, pozitive și propositive deopotrivă, ele caută și găsesc un „clenci”, un incident, un viciu de procedură, în absența cărora e greu de P.^.^ * că articolul ar fi fost scris. În felul acesta, citirii profesionale, care ni la ^ v cronicarul săptămînal, Nicolae Manolescu îi adaugă — o dată cu *Temele* ^ a — *recitirea profesională*. Mai rar, intervențiile acestea — ipoteze de lectură, s

ă ibitației active — poartă marcate chiar accentele unui sistematism „puneri a i-as mira să află că unele din ele rivnesc să figureze în biblioplinific, § ?... probleme. In ce mă privește, nu pot decât regreta că „temele” Zrștia... volumului, mai toate de istorie literară (*Anton Holban se pregătește* {^Bănești... ediție definitivă, *Radicalul Bacovia, Portretul artistului clin f\$ <moW> 7 L Eminescu debutant, Locul lui G. Călinescu, In căutarea timpului tner4 ~ j...re Drumul ascuns*) n-au beneficiat de mai multă consecvență în pfrdud — .^...i duh științific. S-ar fi putut evita astfel unele aserțiuni parajicorP... precum aceea despre „discursivitatea” *Poemelor luminii*, care josaie... giaga de... „stilul poeziei filosofice de dinainte de primul război”, j-ST OPj”P...it Cerna. In realitate, maniera cugetării blagiene are aici caracter ia speța de... p...le luminii (în care Lovinescu identifica „respirația scurtă”) aforistic și |... templul meu. Mereu surprinzător, criticul descoperă, tot la Blaga, de ^f...j...j...entă” și viziuni... „retorice”, acolo unde alții au citit tăceri. Mult „v...M”... ..ă părut eseu despre Bacovia : pe un spațiu minim, atât de pjea agio... g... j încap dovezile ! Ispititoarea ipoteză că „în poezia lui... nu există decât obiecte”, încît se ajunge la „dominația și teroarea obiect-2” nu e probată cu nimic. Chiar iclea cu mai mulți sorți de omologare a unui ttor” » ^ jntiul nostru «antipoet», creatorul unui „limbaj al crizei”, avea nevoie ifT mai 'cu răbdare demonstrată. *Istoria literaturii române* a lui G. Călinescu if fciază de o excelentă caracterizare (e fixată în trei trăsături noutatea unghiului A vedere adus de istoric literar), dar de ce cu prețul unor flagrante injustiții ? Vateistoriile lui E. Lovinescu — ni se spune — sînt teziste, manuale practice de fte tură... nimic revoluționar în manieră (...). *Istoria* din 1937, de exemplu, e compendiu cam sec, utilizabil pentru decizia caracterizărilor”. încă odată, e de "eeretat că opinii atât de fragile sînt părăsite, alungate cu cruzime în lume, să se descurce singure, fără nici un sprijin...

Mult mai potrivite cu natura eseului, „temele” libere ale cărții, libere de novai» demonstrației, dar libere și dinspre speculație (binecunoscuta tendință a eseului de a ridica supoziția și aproximația la rang de evidentă), rămînînd totuși Credincioase paradoxului, produc și cele mai multe satisfacții. Dintre bucăți, citeva ating excelența, cum ar fi *Andersen cel crud*, compoziție insidios-demitizantă centrată pe ideea șugubeată că blindul povestitor e mai puțin dispus la milă și înduioșare decît ne-am aștepta. Unde criticul întrece măsura, e în considerarea lui Andersen drept un profet al lagărelor și al „universurilor concentraționare”. Sugestive formulări de moralist conține eseu *Procopius din Cesareea*, gravură în aqua-lfrite a istoricului bizantin, în care criticul vede pe teoreticianul „jumătății de adevăr” în istorie. Judecățile, cu o bătaie mai largă, se condensează într-o rețea de aforisme sarcastice pe tema concesiiei : „Procopius ținea o dublă contabilitate morală”; „Plecăciunile curteanului erau cu atât mai adinei cu cît frazele sarcastice care aveau să umple manuscrisul cel de taină se alcătuiiau mai limpede în mintea lui”; „S-ar zice că Procopius urmărea să plătească un preț al adevărului rostit în taină : prin minciuna strigată în gura mare”; „dacă ticăloșia nu se învață din *Istorii*, ea nici nu se îndreaptă prin *Istorii*. Mai cu seamă cînd rămîn secrete...” Cu reflecțiile despre critică (*Metoda fără critică, Scilla și Caribda, Stilul e profesia, Despre îndoială*) ne întoarcem din nou în prezent și în... specialitate. Criticul, un practician mai degrabă dezabuzat, găsește suficient umor spre a califica unele situații curioase din jurul său. Căci paradoxurile nu mai aparțin criticului ci izvorăsc din chiar natura schimbărilor intervenite în critică. Un autor de paradoxuri învins așadar cu propriile-i arme de o realitate mai inventivă ! Iată, dintr-un singur aliniat, această densă și percutantă grindină de sentenții : „criticul care n-are o metodă trebuie să-și caute de treabă. Critica se teoretizează, nu se scrie. Sîntem la ora metodelor. (...) înainte vreme critica părea a se face de la sine. nici nu era nevoie de o personalitate ; astăzi ne învîrtim printre personalități rare sau specializat în introduceri în critică. Este, se vede, o logică în orice evoluție : după pura empirie, vine la rînd pura teorie, după critica fără metodă, metoda iară critică”.

E poate cazul să-mi exprim din nou părerea de rău că această eseistică de »wei generale” (în sensul pozitiv, călinescian, al formulei) se lipsește programatic de experiența și documentația cronicarului literar și se izolează nu o dată în „?” depărtate sau prea întimplătoare, prea risipite ca să poată constitui o adevărată pasiune.

C r o n i c a   i d e i i

CREAȚIA LUI HARET

Haret fusese un izvor de apă vie pentru țărâtime

C. Brâncu*

Cine a răsfoit o carte de mecanică cerească a rămas, fără îndoială, impresionat de lungimea formulelor și de calculele minuțioase și laborioase. Astronomia este o îndeletnicire care reclamă curaj și perseverență. Sînt calități pe care tinut Haret, venit din România pentru studii la Paris în 1874, și l. cultivat prin stăruința meditațiilor prin care s-a întreținut, concursurile date pentru ocuparea unui post, prin pregătirea examenului de bursier la care a fost admis * Titu Maiorescu. El a îndrăznit să își aleagă o temă grea și centrală în gîndirea științifică a sfîrșitului de secol XIX.

Școala de mecanică cerească a Franței nu avea în acel moment perechi. Era ilustrată de nume mari : Pierre Simon Laplace, autorul *Expunerii «temute» lumii*, conținînd celebra sa teorie cosmogonică și a unor nenumărate contribuții în fizică și în matematică ; Louis de Lagrange, creatorul calculului variațiilor, a de explorat și astăzi și care a scris pentru prima dată f, f', V în desfășurare funcțiilor în serii ; Denis Poisson interesat deopotrivă în fizica matematică al cărui precursor este, ca și în calculul probabilităților, unde distribuțiile ce-i poartă numele sînt folosite astăzi în mod curent. Acești savanți nu au stabilit numai rezultate în ramura lor de cercetări, dar au propagat în cultura epocii un spirit riguros, deductiv, încrezător în puterile științei. Unul dintre evenimentele cele mai importante ale vieții științifice a secolului al XIX-lea a fost găsirea de către observatorul din Berlin la 1847 a planetei Neptun, a cărei existență și poziție fuseseră deduse prin calcul de astronomul Le Verrier, cu puțin timp înainte.

Știința își trăia unul din momentele ei de vigoare, optimism, expansiune. Primul an petrecut la Paris, Haret îl consacră completării cunoștințelor, dîndu-și din nou licența în matematică în 1875 și obținînd și pe cea de fizică în 1876. Are șansa de a urma cursurile de mecanică cerească ale lui Poiseux, deși nu; mele acestuia s-a înscris în știință pentru contribuția la funcțiile de variabili complexă. Se păstrează însemnările de curs ale lui Haret în doi ani universitari consecutivi. Cursul lui Poiseux se referea la metodele variației parametrilor din calculul perturbațiilor planetelor, domeniu în care Haret își alege subiectul tezei de doctorat. În mișcarea unei planete în jurul soarelui, celelalte planete intraduc, datorită legii atracției universale, perturbații care o abat de la traiectoria ei eliptică parcursă după legile lui Kepler. Cum raportul maselor planetare din sistem față de masa soarelui este mic și anume de ordinul miimilor, variații traiectoriei eliptice nu sînt prea mari. În expresia analitică a semi-axelor elipsei.

-turbatoare a fost scrisă în serie după puterile maselor, termenii sunt de funcții trigonometrice. Când puterea timpului este zero, se produce și anulează reciproc. Termenii în variații periodice diferite de zero sunt termenii seculari, a căror influență asupra timpului, amenințând astfel stabilitatea sistemului planetar. La Laplace, la 1773, că atâta timp cât în forța perturbatoare nu se intervin termenii seculari. Lagrange a demonstrat această teoremă în 1776. În 1808, Poisson a ajuns la același rezultat, fiind de tot din variația axelor orbitelor planetare, lucru care înseamnă însă, decât pentru aproximările de primul și al doilea ordin. Poisson a sugerat-o lui Haret. Tînărul cerșea drum cu ideea că nu există termeni seculari nici pentru intervalele superioare și că meritul investigației sale va consta în suprimarea kilometrice, a termenilor care se anulează reciproc. Ideea aceasta adevărată convingere filozofică. Determinismul mecanicist al lui Poisson crede în stabilitate, fixitate, permanentă. Legile fixe, structuri și constante caracterizau universul, iar sarcina științei era imuabile, adevărată, teza gigantilor care lucraseră în această problemă înaintea lui Haret să împărtășească principiul călăuzitor al școlii matematice de la Paris de ce termină toate calculele și întreaga teză, copiază chiar cele două exemplare pentru comisie, ajungînd la concluzia că nu există termeni seculari în cazul unei aproximări de ordinul trei. Dintr-o eroare de calcul efectuată în influența ipotezei sale fundamentale, Haret trecuse pe lângă ei. Odată în fața acestui rezultat, Haret se gîndește la o nouă generalizare. De aceea în stațiunea a tezei găsim fraza următoare: „Este adevărat că această operație este absolut impracticabilă din cauza complicației calculelor și atenției ce trebuie realizată pentru a nu lăsa să scape nici un termen. Dar nu este mai puțin remarcabil că invariabilitatea axelor mari subsistă și este demonstrată de acum și fără noi calcule, nu numai pentru termenii proporționali la prima, a doua și a treia putere a maselor, dar pentru un număr considerabil de termeni aparținînd tuturor ordinilor superioare. Probabilitatea exactitudinii absolute a teoremei este cu atît mai mult mărită”. În timpul transcrierii tezei a întreprins totuși încercări de a demonstra teorema pentru cazul puterii a patra a maselor. Dar iată că aici se produce zguduitorul descoperire: în cazul acesta, apar termeni seculari. Trebuie să ne imaginăm ce a simțit Haret în acel moment. Întregul edificiu al unei construcții raționale și armonioase, care vroia să modeleze însăși stabilitatea și permanența sistemului nostru planetar se prăbușea. Rezultatul nu-l obliga însă pe Haret decât să suprima cîteva fraze, care conțineau generalizarea «4 să adauge în locul lor că pentru gradul patru, caz care reprezintă o sarcină suplimentară autoimpusă a tezei, termenii seculari apar. Dar generalizarea teoremei clasice și încrederea în stabilitatea sistemului planetar erau adînc subminate.

Este meritul lui Haret de a fi reflectat la neașteptata apariție de termeni seculari de gradul patru și de a fi revăzut întreaga teză, atît calculele proprii, cît și cele ale lui Poisson. O nouă surpriză îl aștepta. El găsește termenii seculari din aproximarea a treia, pe care îi omdsese, din cauză că se baza pe niște calcule clasice ale lui Poisson care conțineau erori, necorectate de nimeni timp de 60 de ani. Tînărul în posesia adevăratei concluzii a tezei. Nu deseori se înregistrează în știința rezultate de dimensiunile și semnificația celui la care a ajuns Haret. Șovăirile, ipotezele, infirmările și factorul aleator care apar în procesul de creație a lui Haret — ca și în alte întreprinderi ale științei — nu-i micșorează cu nimic meritul. Dar autorul nu era mulțumit. Citim undeva un regret și o dezamăgire. Pornise la drum cu gîndul să ducă la capăt ideile altora și să închidă un capitol rămas incomplet, iar rolul de deschizător de drum îl găsește nepregătit. Toată valoarea investigației sale este concentrată într-o propoziție modestă: „Invariabilitatea marilor axe nu există deci decât pentru prima și a doua putere a maselor”. Teza conținînd aceste calcule în care sînt analizați mii de termeni, rămîne în linii mari schimbată, dar servește acum nu la demonstrarea absenței ci a prezenței termenilor seculari. Înțelegem de ce, după ani de muncă, Haret nu a exploatat demonstrația dată asupra instabilității seculare a sistemului planetar. Teza lui Haret nu se încadrează bine în știința secolului al XIX-lea, ci se potrivește mai

degrabă cu secolul nostru, care a creat teoria relativității, care a dat p...f . .
continuității față de continuitate și catastrofelor față de stările stabile
fost uimit de acest rezultat, l-a studiat, a refăcut calculele cu instrument
mai dezvoltate într-un memoriu care i-a atras, în 1889, medalia de aur a
lui internațional de matematică de la Stockholm.

Ținută în mare stimă de astronomi, teza a fost retipărită de CA
din Paris în 1883 și a fost citată în tratatele mari ale lui Poincaré și Ti...t*
în alte lucrări, ca un model de contribuție științifică, în care efortul la h ^
calcul risipește o ipoteză nefondată ce dominase timp de decenii.

Datorită unei întâmplări fericite, comparația celor trei variante ale i
Haret, a fost posibilă. În 1954 a fost adus un manuscris Haret la Comisia d"
ziții a Bibliotecii Academiei Române, în care erau membri pe atunci acade'
Gh. Oprescu pentru piesele de artă și George Călinescu pentru literatură IM' *
stîrnit de manuscrisul Haret a fost risipit de custodele manuscriselor, care
nalat că biblioteca este de mult în posesia manuscriselor tezei lui Haret
ajuns la confruntarea manuscriselor vechi și al celui nou, constatîndu-» i *
rente care au permis reconstituirea genezei unei mari lucrări științifice «r
aruncat o lumină asupra procesului ei de creație. Nu este mai puțin evocator «,
îngrijit și fin al lui Haret, cînd este văzut pe un alt document, de aceastădată
nistrativ, cum este proiectul de lege a învățămîntului secundar și superior al
de el în 1897. Aceleași însemnări meticuloase, același scris mărunt cu peniță Sf
țire invită la un alt gen de reconstituire, la analiza genezei unei legi. E. £
rentă, se poate spune, între creația științifică și un text normativ. Cu toate axa
felul în care Haret a lucrat la redactarea și adoptarea legii din 1898, nu a er
mai puțin efort și mai puțină investiție intelectuală decît în cazul elaborării %"
sale.

Cum a trecut de la o preocupare la alta, cum a devenit proaspătul astrosp
incoronat de o victorie științifică, administrator al sistemului școlar român? t..
sierul care se întoarce de la Paris, găsește România, după războiul de indepel
dentă, cu un nou statut în Europa, ce trebuia consolidat printr-o dezvoltare, întâi
considerabilă. Este numit suplinitor la catedra de matematică a gimnaziului Mfē
Bravul, iar după aceea suplinește catedra de mecanică rațională a Facultății *
științe din București. Trece un concurs la Iași, fiind numit profesor provizoriu,!*
după încheierea celor trei ani prevăzuți de lege, este definitivat la 1882. Devine
fesor la Școala de poduri și șosele, viitoarea Politehnică din București, unde fu
cursul de algebră superioară și geometrie analitică pînă în 1911, cu puțin înainte*
moarte. A predat și mecanica la școala de ofițeri din București. În anii de inco?
a avut pz-ilejul cunoașterii situației reale a școlii, fiind antrenat în inspecții la șeilt
secundare, în diferite comisii și jurii.

În 1882, Haret, care nu uita desigur că Poisson fusese și el responsabil alb
vățămîntului științific din Franța, devine membru în Consiliul permanent la M-
nisterul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Era deja membru corespondent al Aa*
demiei din 1879. Seriozitatea cu care își îndeplinește funcțiunile, probitatea lt
exemplară, respectul pentru amănunte și pentru ordine, îl aduc în 1885 în pstaT
de secretar general al ministerului. Aici îl cunoaște Dimitrie Sturdza, fruntași
liberal. Pînă atunci Haret nu făcuse politică. Viața politică a țării cunoștea în acu
epocă o mare înclăștare a luptelor dintre conservatori și liberali. Ideea kt
Sturdza, care a putut aprecia corectitudinea și calitățile lui Haret, »
fost de a folosi pe acest intelectual de seamă, în ochii lui desigur «
tehnician. Fiind un consumat politician și tactician al puterii, Sturdza a deduscăiw
mult credit se va putea obține de pe urma unei administrări bune a școlilor*
cătore un om neversat în politică, decît de pe urma prezenței unui personaj pro
cupat, de ascensiune și care ar fi văzut în minister o simplă trambulină a pute
Calculul acesta s-a dovedit corect. Zeci de ani realizările lui Haret în materie*
școală au fost trecute în contul partidului liberal, care în felul acesta a înconfc
să-și mărească audiența față de învățătorii de la sate, față de părinți și f* *
păturile largi. Deși politica nu reprezenta un apel pentru Haret, partidul ubt*
cu programul său de industrializare și modernizare, de mobilizare _a energuw «|
unei burghezii în ascensiune, promitea mai mult în materie de înfăptuirii decn P ^
tidul conservator, care ca exponent al moșierimii, vedea cu ochi răi inovățwni
economice și sociale cele mai elementare.

* Haret a putut să fie convins, că prin intrarea în clubul liberal Se P... în nromova proiectele sale de reformă și modernizare a școlii. El jgag va putea P... stă calitate, îl întâlnim ca raportor al proiectelor. Svine deputat dei w... în 1896. p... idul liberal vine la putere în 1895, iLfentate " "reface în 1897 în frunte cu Sturdza, avînd la educație pe Haret. 5L guvernul se... JJ.ă în întregime trecerii unei noi legi. Situația pe care "S, acest "esatisfăcătoare. Era în vigoare legea din 1864, cu adăugiri, iar A găsește este... i... șite. Domnea dezordinea, iar lipsa reglementărilor arevederie e) ^ Comparînd astăzi manuscrisul proiectului din 1897, cu legea fitcaraja "L... na vedem că între ele există doar diferențe minime și că Haret a aprobată în TM. 'iedul legii în textul inițial, în ciuda obstacolelor, reuțit" jf. |. ; dezbaterile în jurul legii ocupă un volum considerabil. Este Lucrări) ^ m... camera ea a fost dezbătută în 18 ședințe, iar în Senat eficient să *P. ^ interpelările au venit din partea unor figuri de mare autoritate «n il 5 ffar'bu Delavrancea, Titu Maiorescu, Take Ionescu. Orice încercare de cura «r... » atunci de cele mai multe ori blocată de obstrucția făcută de par-Igiferare er ^ împiedica actele în măsură să ofere guvernului motive de satis-Lfău " " 'g prestigiu. Haret își susține impecabil tezele, se menține la fapte, dă facție sau ^ controverse inutile. În strategia trecerii acestei legi întâlnim și o cifre, r> ^ e... p... t, a să nu fie străin. Prin faptul că textul cuprindea unele stratag ^ , ^ r... oiect mai vechi al lui Take Ionescu, acesta a fost tentat ato *... ca legea îi reia ideile. Haret a mutat astfel discuția de la substanță la **... ^ fate Cearta consumîndu-se cu paternitatea ideilor, acestea au reușit să înain-priorita ... uteratura a înfățișat pe savanți și pe universitari drept per-iez... r ^ neajutorate și paralizate de vanitate, în absolută inferioritate față ?... pi oe se consideră șireți și întreprinzători. Haret a arătat că inteligența include fbăcia pe cînd reciproca nu este neapărat adevărată.

Care au fost ideile prin care legea de la 1898 s-a impus în istoria legislației oasfre școlare? În primul rînd, se făcea o ridicare sistematică și fermă a Jocului învățămîntului. științelor în raport cu învățămîntul clasic. Ciclurile primar, gimnazial, liceal și universitar urmau formula 4+4+4 încetățenită de atunci la noi cu -mici variații. în licee, încă din clasa a V-a se producea trifurMația, care oer'mitea alegerea între învățămîntul clasic (literar, umanist) și două secții, una de matematici și alta de științe naturale. Această organizare pornea de la încrederea lui Haret în rolul civilizator al științelor pozitive, care coincidea cu exigen-tele începuturilor industriei de la noi.

în al doilea rînd, se încerca realizarea unei stabilități și a unei activități organizate a corpului didactic, care în felul acesta era mai ferit de fluctuațiile luptelor dintre partide. Se precizau răspunderile în administrarea școlii și obligațiile profesorilor în procesul educațional. Se fixau salariile la un nivel sporit, argument cîștigat prin mărirea normelor și aducerea lor la nivelul altor țări. Se reducea inegalitatea educației pentru fete, creîndu-se un învățămînt aproape paz-alel cu al băieților. Universitățile erau concepute ca unități de cultură și cercetare științifică, cu un rol esențial în propășirea culturii naționale.

În sfîrșit, peste tot se recunoaște ideea lui Haret că în faza de dezvoltare a... României, existența unei instituții stabile, disciplinate și exigente, îndeplinește și o funcțiune etică, de combatere a corupției și demagogiei ce caracterizau regimul burghezo-moșieresc. Construcția era atît de logică, încît era greu de atacat. Chiar și în articolele opoziției, intitulate uneori „Haret compilator", i se aduceau obiecții periferice. Titu Maiorescu va recunoaște mai tîrziu că legea a fost „lucrată cu silință și cu bune intenții". Dar va adăuga că „pe atunci Spiru Haret era considerat numai omul școalei și nu începuse încă agitările cu care a turburat mai pe urmă mințile învățătorilor sătești".

în 1899, Haret părăsește ministerul odată cu căderea guvernului, iar la Instrucțiune apare din nou Take Ionescu. Cu surprindere, întâlnim în Haret, pe polemist. Va lupta prin articole ca legea să fie respectată. În ciuda sobrietății și măsurii lui, teoreticianul capabil de dibăcie era capabil și de polemică. Răspunde celor patru articole cu care Take Ionescu l-a atacat de la înălțimea puterii sale în "Timpul, într-un șir de articole pline de culoare. Take Ionescu scrisese că la fiecare xxx linii dintr-un articol al lui Haret, el se prăpădește de rîs. Haret nu scapă prilejul și îi răspunde : „Starea de neîntreruptă ilaritate este starea normală a regimului de azi".

Dar legea a rămas pentru un interval de trei decenii, în linii generale, neschimbată. Programele și regulamentele care o însoțeau mergeau pînă la cele

Documentele vrem

GRIUL DE STEMĂ

Să ne împodobim pământul pe indelete. Mergem să dănuim. Peste Basm • mursecat de tractoare, peste căpăținile cu frunți mari de cernoziom zădărite fierul puitor de sămință, să potrivim ninsoarea și ploaia și verdele dintii — J tind să urce moda galbenului opulent în spicul griului și în obrazul de sor soarelui. *

Avem cale de mers, și de mers apăsător până fringem cărare. În trei merinde, iar din lunca Ialomiței la Dunăre orizontul se umple ca o cămară.

Miroase ademenitor — a pleavă și piine chibzuită — patria de sub griu și patria aciuată sub mișunul turmelor și preumblemul cirezilor, pământul împănata sfeclă de zahăr sau înroșit de ricin zgrunțuros; florile-radar localizând soare și solzii groși ai știulețului de porumb, macii clipindu-și pojghițele efemere. Și pădurile Bogdanei și Floroaicăi se abate în incursiuni căpriorul; iepurii își lăgy pintecul de crovurile răcoroase; crapul, știuca și carasul frecventează Dunărea j Borcea, Mostiștea, Strachina și Scheaua — debordând o dată cu apele și subțindu-a îndărăt prin privale.

Din afundul istoriei, dintre ciulini și salcimi cu umbra calică, românul vW privind, peste coarnele plugului ca peste ghizdul fântinii, acest pământ ca o apă adincă, încercând să-i priceapă semnele. Mai lacomii săi și-au tras întotdeauna uiumul, și întotdeauna s-au găsit alții care să-l înșele la spartul buduroaielor a) drămuțul fructului, în vămile de pește, ceară și lână de la Gura Ialomiței. La piaz Petrii însă, se naște un om, ca un dar de preț — Mihai Viteazul, în 1907 la Căză nești și Tândărei, în 1944 la Fetești, apoi an de an, prin muncă, ialomițenii 8 străduiesc să-l merite. Și iată că, despărțit de pământ prin talpa încălțărilor, Stă țindu-se apoi preț de o combină, desculțul de altădată învață să cuprindă cu privirea și să domine ceea ce a păstrat și îi aparține.

Vara, pe cerul neted abia dacă pulsează un nor. După ce secole întreg paparudele au momit-o să coboare dintr-acolo, apa e silită să vină tiriș prin marle sisteme de irigații de la Dichiseni, Mircea cel Bătrîn, Jegălia și Modela Sub ton* de îngrășăminte chimice și sub greutatea mașinilor, pământul s-a supus. Răspunde prompt la comenzi. Ca o mașină.

Și, peste această țară până la briu, în această lume de foșnete și mîngăffli austrul sau crivățul sau băltărețul scămoșează de pe acum izurile combinatului « îngrășăminte chimice Slobozia, așa cum în eurînd va ști să poarte zgomotele eo* binatului siderurgic Călărași.

★

Directorul comercial Anăstăsoaiei Gheorghe: „Producem pentru agricultura uree, nitrocalear și azotat de amoniu; furfurole vom da mai târziu — un fungicid insecticid”. Printr-o conductă strălucitoare gazul metan vine de la Buzău; în «*» diții de presiune, temperatură, catalizatori, hidrogenul se combină cu azotul c™ aer: rezultă amoniacul, produs de bază. „Da, el miroase așa, amoniacul. Compifisoristul Ion Nicolae ne poate spune mai multe.” „Păi, sînt patru compresoare sinter amoniac, a 4500 kw fiecare.”

înt noi specialiști primiți de pretutindeni. Pînă îi calificăm pe ai
 Oamenii sînt... Turnu...
 noștri... Turnu...
 zidului, ciuperca turnului de apă potabilă, turnurile de răcire cu apa adusă tocmai
 punere... Vj... je amoniac de 10 000 tone. „Umplut, valorează zece milioane
 J... Oillă, depo... ipte, iar în secțiunile fierbinți — apă minerală sărată. Pro-
 t... lei... m 925 tone amoniac pe zi... dar... sînteti sigur că vă interesează
 ducem d... f...
 m... astea . . .

Absolut. & _ fabrica de pline din apropiere, semințele de floarca-soarelui,
 Silozuru ^ p... mb provoacă în incinta Fabricii de ulei Slobozia un simultan
 „iaici...” p aproape material și comestibil.
 tie miresme £, ... j... p... tra e foarte limpede cum se pot produce zilnic 220 tone de
 P? fsubproduși ca acizii grași pentru chimie și săpunuri, stearina, lacurile de
 ulei... i... itina, 60 tone de șrot utilizat ca furaj, cum se desparte și se valo-
 nțargariua, ... p... și coaja semințelor care arde în două din cele cinci
 riflă °e _P ^... ^g i... ies și de cercetat — după ce străbați și o moară modernă
 cupatoare. °... odinioară cu piatra e astăzi separat în „refuzuri” mari și mici,
 «mie ?j”... uri și făină — ambiția de a valorifica superior, total și meticolos, aici
 fnu'aiurea, clștigul acestui pămînt.

Poate că oazele sînt un fel de nuclee ale deșertului, un fel de inimi fără de
 acesta nu ar exista. Poate că Bărăganului lacul Amara tocmai atît îi conferă :
 ...? j... iez, cu cei 15 000 arbori și arbuști plantați în jurul lacului adînc de
 înw? oatru metri și întins pe patru hectare, cu plaja de 2500 locuri, cu cele două
 nmolexe sanator'iale, ale U.N.C.A.P.-ului și U.G.S.R.-ului. Să-l alegem pe ultimul :
 caoacitate o mie de locuri, trei săli de mese, bibliotecă, sală de spectacole, opt
 Sfevizoare, un autobuz propriu pentru excursii. Apele bogate în sulf, clor, sodiu,
 nămolurile' sapropelice, ajută la tratarea bolilor reumatismale, și asociate. Asistenta
 Stoica Tina deschide uși și înlătură draperii : „împachetări cu nămol, băi cu bule,
 dus subacvatic. Poftiți să vedeți și electroterapia : magnetodiaflux, curenți diadina-
 miei ionizare, ultrasunete, solux (soare artificial), ultraviolete. Tovarășul Costan-
 Uflescu Viorel, maseur, tovarășul Tudor Vasile de la ziar. Aerosoli, masaj uscat,
 Săia de gimnastică. Acelea ? Biciclete ergometrice. Cu totul, folosim circa 4800—
 200 proceduri pe zi. Asta revine cam 4,8 proceduri per pacient.”

Va apune-dispare-a pierit o veche imagine, cea a bolnavului neputincios
 și împăcat cu soarta, înlocuită cu această strădanie care ține de muncă și luptă
 și încredere.

*

„Nu, spune Trif Milinton de la S.M.A. Grivița, nu e un secret, e mîndria
 noastră. Păcat că n-ați venit iarna, să le fi văzut pe toate. începînd cu pregătirea
 solului, semănatul, întreținerea, fertilizarea, combaterea dăunătorilor și terminînd
 eu recoltatul, totul se face mecanizat. Deservim patru cooperative, avem 180 de
 tractoare, 12 combine, 60 semănători, 130 remorci.”

Deghizat. în tractoare, vibrocultoare-combinatoare, tăvăluși inelari și netezi,
 fierul așteaptă să fie asmuțit „în cocor” de-a lungul, de-a latul, de-a oblicul și
 <k< adlncul pămîntului ; și în a-1 înfrînge mereu stă toată victoria.

*

„La Leeuwarden, de unde am cumpărat primele 200 de exemplare, am văzut
 Statua în bronz a vacii Holstein. Priviți, și ne aplecăm, spinările lor sînt la același
 Bivel. 4100 litri de lapte pe an. Construim un combinat avicol de 90 000 păsări în
 baterii pe trei nivele ; rasa Leghorn. Dar și acum obținem 20 000 ouă/zi. Aici se
 sWng ouăle, pe aici vine apa, pe aici furajul combinat rețeta 21-5. Da, păstrăm
 fi acești două sute de cai, pentru transport, sînt economici. Am pornit de la 21 lei
 au muncă, apoi am ocupat locul întii pe țară, cu 75 lei. În 1970 conducerea
 C.A.P.-ului a fost înlocuită cu noi, n-aveam nici unul peste douăzeci și cinci de ani.”

„Nici nu știți — zic — ce reconfortant e să nu găsești în portbagaj o dami-
 geana și un purcel de lapte.” „O, — roșește Vasile Berbecel —, e un apropo.” „Nu,
 nu, ar fi fost într-adevăr fin plasat, dar nu e un apropo. O să înțelegeți, dacă nu
 cumva ați și înțeles. La revedere, sper că nu sînteti gelos că avem o iubită comună,
 țara asta.”

TUDOR VASILIU

„... ed. i... \, curaj dar și un risc sa
 «t ^ f, carte despre aceeași com-
 • *t, « altă cai < «„oca si mea in-

& V t ' V f asumat Florica Neagoe,
 kuffe si Lilceerile de istoria filoso-
 ISI «-ne P I fire le-a ținut la uni-
 ; > » e b'f,i,lul Renașterea, de la
 Bacon131 P., Ed. didactica
 t t m f „intr-o data deci sin-
 flp^agocică restrictiv, impus de
 ^ J f U s ? u « zului lui P. P. ? Negu-
 » progra « nu era ca: dar care ne obliga
 « » altora, dar c m c ne obliga
 iCK" «au " si in aceasta per
 ^ ff ' e altfel, ne și atrage
 «**«. .i.p=t sens „criteriul la care
 ^ fr ^ urge este acela, modest și didac-
 „ont recui| ..... dominante pen-
 • «1, f Joariza în jurul lor ceea ce „n
 ^ deseon indistinct, și, de aceea, mai

Tjore Renaștere s-au publicat nurn*.
 J J W r i cu puncte de vedere aU de
 S« încit e greu a alege unul din
 ifeainte de a cîntan criteriile Și la
 'ristl mai multe lucian, de la Al.
 ulm (Valoarea artei în Renaștere,
 El românesc, 1942), la Andrei Oțetea
 Renașterea, ediție nouă, Ed. științifică,
 sau Zoe Dumitrescu-Bușulenga (Re-
 t^tțerea, umanismul și destinul artelor,
 aifle integral revizuită și adăugită, Uni-
 ras. 1975), la care să adăugăm și ver-
 >ma românească a cunoscutei cărți
 aparținînd lui Jacob Burckhardt : *Cultura
 tmasterii in Italia*, traducere Ciorogaru-
 Saieă, E.p.l., 1969. Fiecare din aceste
 cînteze urmărește o singură direcție : Flo-
 rist Neagoe gîndirea filosofică, așa cum
 feuse și P. P. Negulescu, Andrei Oțetea
 perspectiva istorică și explicarea întregii
 epoci, Zoe Dumitrescu-Bușulenga uma-
 nismul și cultura iar Al. Marcu doar ca-
 racterile artistice ale Renașterii italiene,
 totuși anumite coordonate sînt comune,
 mputindu-se concepe circumscrierea unei
 activități restrînse fără situarea în epocă
 \$1 sublinierea caracteristicilor generale.

Iată structura sintezei propusă de Flo-
 rica Neagoe : umanismul, știința nouă și
 noua filosofie a naturii, metafizica și gin-
 direa politică. Modalitatea este deci ușor
 delectabilă și orice exeget procedează
 fttfel, chiar dacă accentuează, așa cum
 am văzut, caracterul artistic sau umanis-
 mul, gmdirea sau morala, știința sau va-
 lorile politice. Acestea în fond interfe-
 «ază și anevoie se vor găsi în epocă si-
 «atu pure, multilateralitatea și enciclo-
 pedismul făcînd parte din trăsăturile fun-

damentale. Unii comentatori urmăresc
 desfășurarea logică și istorică a ideilor,
 alții, așa cum procedează Florica Nea-
 goe, anumite aspecte distincte ale ace-
 leași gîndiri filosofice.

Structural, cartea aduce o noutate : in-
 cluderea lui Bacon drept încheiere și în-
 cununare a Renașterii, deși știm că orice
 istorie a filosofiei începe epoca modernă
 cu acest gînditor, chiar dacă el aparține
 tîrziei Renașteri elisabetane. Motivul nu
 poate fi decît acela că filosofia modernă
 începe cu Renașterea, lucru parțial ade-
 vărat și doar din motive didactice epoc-
 ile erau privite separat. Să nu uităm
 însă că, așa cum sesizează și Florica Nea-
 goe, Renașterea aparține în același timp
 și Evului Mediu. Iată de ce credem că
 este nevoie de sublinierea caracterelor
 fiecărei epoci. Poate că Walter Pater are
 dreptate cînd afirmă în legătură cu ideile
 Renașterii că epoca „a fost mare mai mult
 prin ceea ce a plănuit decît prin ceea
 ce a realizat". În ceea ce privește filo-
 sofia lui Fr. Bacon, aceasta are un alt
 timbru decît încercările renascentiste.
 Aparține parcă unei alte vîrste, cu o
 nouă viziune existențială, cu toate punc-
 tele comune ce se pot găsi, alături de
 cele ce o diferențiază de Renaștere. Ar fi
 suficient să amintim faptul că gînditorii
 Renașterii păstrează legături strînse cu
 teologia, sînt adesea cucerîți de științele
 oculte, ceea ce nu-i cazul lui Bacon.

Problema rămîne deschisă. Dar dacă
 Bacon „este un personaj tipic renascent-
 tist" sau „filosofia lui Bacon este rena-
 scentistă atît prin intenții cît și prin rea-
 lizare", cum aflăm, fără drept de replică,
 ar fi inutil să aducem argumente împo-
 trivă. Nu faptul că majoritatea exegeților
 Renașterii nu-i pomenesc nici măcar nu-
 mele ne îndeamnă să nutrim convingerea
 că locul lui este, alături de Descartes și
 Spinoza, printre întemeietorii filosofiei
 moderne, ci credința că noua epocă este
 distinctă de Renaștere, chiar dacă pregă-
 tită de aceasta, care, la rîndul ei își are
 rădăcinile în Evul Mediu.

Să ne oprim, în legătură cu planul lu-
 crării, la cîteva amănunte. Există în Re-
 naștere o gîndire poetică care a influen-
 țat Pleiada, contribuind la formarea
 unor noi doctrine literare (cf. Philippe
 van Tieghem *Marile doctrine literare în
 Franța*, trad. Al. George, Univers, 1972),
 care ar fi interesat pe cititori și ar fi
 întregit preocupările pe toate planurile
 ale gîndirii renascentiste. Locul lui Mar-
 silio Ficino e mai degrabă alături de cei-
 lalți „metafizicieni". Psihologia, chiar ur-
 mărindu-i-se doar „antecedentele", e greu
 să figureze între „științe", cînd ea nici

restul de mult împotriva
Butler, susținând că evoluția nu
se realizează prin selecția naturală, o
forță numai de sus, „memoria
transmisă de la o generație
neîncetată să crească.
„Aiași” — după el — strai-
wife, individului m a se
„D o Și f.” Mediului; ele se trans-
feră de la o generație la alta prin memoria .neon-

„Într-o lucrare a lui Butler nu ar fi
de a se aștepta dacă nu se încor-
poră o literatură extrem de >zb-
pă într-o OP .. t de un mare
„A” .. numește *Erewhon* (ana-
stahului «where: nicăieri, care-i
„Într-un termen folosit în secolul
»?L de Thomas Morus: Utopia) și este
„cutită și viaie într-un mfe-
„*Utopia*” lui Swift. În *Erewhon*
„ne nu numai o critică a societății vie-
„și a feluritelor ei ipocrizii, ci,
„denunțare prin procedee io-
„de logică redusă la absurd a
Stații principiului selectiun-

Butler s-a mai făcut cunoscut și prin
Itsdwie sale asupra lui „Hömer”; pentru
3 iliadă și Odiseia sunt două opere scris
(care de alt autor; Iliada o atribuie unui
poet ftoian; Odiseia, unei femei, o poe-
teă din Sicilia.

Calea de obște a trupului (apărută pos-
tCB în 1903) este un roman în bună
parte autobiografic și redactat conform cu
metodele, tradiționale ale compunerii
ale lui Bolur; e și acesta o satiră — dar în
ferma comună a eposului, ca la W. M.
Tfackeray, Thomas Hardy, G. Meredith
M J. Galsworthy — a societății pe care
\$ curtoscut-o autorul; și e de menționat
»i la înriurit pe G. B. Shaw.

Toate acestea — și cu toate că un om
Mit de inteligent ca Valery Larbaud îl
tradusese în întregime în limba franceză,
«Hrundu-i citiva ani din viața sa — nu
«fi îndreptătit poate pe nimeni să vadă
In Samuel Butler și în al său *Erewhon*
m Marele Precursor și Marea Operă a
vremurilor imediat anterioare epocii noas-
te euantico-relativiste.

Exista, ce-i drept, o Asociație a priete-
ator lui Samuel Butler. Dar cine s-ar fi
«treptat să fie uns înainte-mergător al
mecanicii ondulatorii, al mecanicii matri-
W», al tehnologiei istorice, al marilor
«eme cosmogonice bazate pe noțiunile
ITTF — Pansiune, de pulbere cos-
„acă, de finitudine ?

Școală stoică ori epicu-
* irt 2 ? „dine critică fată
? „> de b d ism etc, clar
®) «Pe (cel puțin teoretic) o personifi-

care a marilor specii, a marilor funcții,
a marilor ansambluri și e dispusă a recu-
noaște o conștiință în univers, crezând că
obiectele și sistemele oferă cercetătorului
materiei numai exteriorul lor, reversul
lor, nu și inferioritatea lor specifică. Pe
reprezentanții „Gnosei” i-a înecat mai
cu seamă lista celor „șapte păcate capi-
tale” întocmită de Butler: lipsa de bani,
lipsa de sănătate (în *Erewhon* bolnavii
sunt întemnițați iar hoții trimiși la spi-
tal), caracterul capricios, castitatea, pe-
dantismul, credința în dogmatisme și doc-
trine mistice. Autorul lui *Erewhon*, crede
că se cuvine ca omul să se consacre unui
ideal înalt, însă că acesta se cade pus la
o parte la cel dintâi avertisment al bunu-
lui simț.

În „băncile muzicale” din *Ireiăcin* (de
ne este îngăduit să procedăm și noi ana-
gramatic cu titlul unei cărți englezești)
se dau la casă vulgari bani buni în schim-
bul unor bancnote socotite a fi de mare,
superioară valoare. Dar slujbașii institu-
ției sunt plătiți cu banii cei vulgari! în
această alegorie „gnosticii” au văzut o
critică pertinentă a ipocriziei pe care o
detestă sub toate aspectele ei: previzibile
ori surprinzătoare. Pe plan epistemologic
și gnoseologic au desprins la Butler o
minte perfect liberă, lipsită de orice pre-
judecăți în fața realității, departe de orice
dogmatism și iluzii.

Este totuși o surpriză — demnă, cre-
dem, de a fi consemnată — pentru citi-
torii de literatură engleză să vadă cât de
mare și de însemnat apare Butler în
ochii celor ce pot fi socotiți printre repre-
zentanții cei mai autentici și mai înain-
țați ai gândirii științifice contemporane
și cât de ușor pare el a se integra în
„cîmpul gravitațional” al științelor inspi-
rate de cibernetică. Gloria aceasta pos-
tună. Butler o datorează nu atât compa-
trioților săi, cât americanilor și savanților
din alte țări. E adevărat, prin urmare,
că nimeni nu-i profet în țara lui.

N. STEINHARDT

• PETRU MANOLIU. — De zece ani
aproape însoțim mereu la groapă, adică
la frontierele neantului generația noastră.
Pier odată cu ea experiențe netransmisi-
bile, adevăruri neascultate, bucurii și du-
reri pe care nu le-a împărtășit.

Tradiție multimilenară, singura de alt-
fel pe care omul o respectă de la începu-
turi, această moarte pe care o știm in-
evitabilă vine de cele mai multe ori pe
neșteptate.